

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

AB GÖÇ POLİTİKALARININ
GÜVENLİKLEŞTİRME EKSENİNDE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sevinç ÇETİNKAYA

Danışman
Prof. Dr. Ali YAMAN

BOLU 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

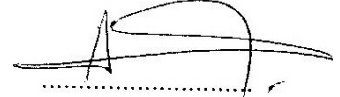
Sevinç ÇETİNKAYA'ya ait "AB Göç Politikalarının Güvenlikleştirme Ekseninde İncelenmesi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle / ~~oy çokluğuyla~~ kabul edilmiştir.

19. 06. 2018

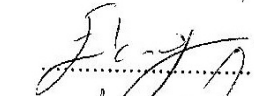
Unvan, Adı, Soyadı

İmza

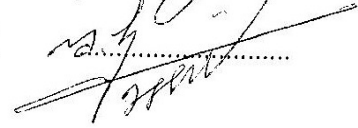
Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Ali YAMAN

Üye : Doç. Dr. Ekin Oyan ALTUNTAŞ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hüsrev ÇELİK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, “**AB Göç Politikalarının Güvenleştirme Ekseninde İncelenmesi**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sevinç ÇETİNKAYA

19. 06. 2018

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada öncelikle göç eylemi, türleri ve bu kapsamda geliştirilen teoriler üzerinde durulmuştur. Farklı disiplinler tarafından göçe yönelik kavramsallaştırmalar incelenmiş ve göçün genel sebepleri irdelenmiştir. Diğer taraftan göç ve göçmeni kavramaya yönelik oluşturulan teoriler ışığında farklı bakış açıları incelenmiştir.

Ayrıca bu çalışmada Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen güvenlikleştirme teorisi ve göçün güvenlikleştirme teorisi kapsamında incelenmesi söz konusudur. Güvenlikleştirme kavramının toplumsal anlamda karşılık bulabilmesi için hangi şartların oluşması gerektiği konusu üzerinde durulmuştur. Göçün güvenlikleştirme teorisi kapsamında ele alınmasının önünü açan veriler incelenmiştir.

Diğer taraftan tarihsel süreç incelendiğinde Avrupa Birliği tarafından göçe yönelik güvenlik merkezli bakış açısının temelinde yer alan sebepler üzerinde durulmuştur. Göçün güvenlikleştirilmesi bağlamında gerek Birlik sınırları içerisinde uygulanan gerekse dış sınırların korunmasına yönelik politikadaki değişim açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda başta ülkemiz ve AB olmak üzere dünya üzerinde birçok ülkeyi doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren göç konusu ortak çözüme ulaştırılması gereken bir problem niteliği taşımaktadır. Çözüm noktasında bu sürece dahil olan tüm aktörlerin gerekli özveriye göstermesi beklenmektedir.

Tez çalışmam süresince fikirleri, eleştiri ve önerileriyle bana daima destek olan değerli hocam Prof. Dr. Ali YAMAN'a ve her konuda görüşlerini belirterek düşüncelerimin şekillenmesinde yardımcı olan Doç. Dr. Ekin Oyan ALTUNTAŞ'a teşekkürü borç bilirim.

Diğer taraftan bu zorlu ve yoğun süreçte her zaman yanımda olan başta annem olmak üzere aileme ve sevgili eşim Fırat ÇETİNKAYA ve ailesine anlayışlı tavırlarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Sevinç ÇETİNKAYA

19. 06. 2018

ÖZET

AB GÖÇ POLİTİKALARININ GÜVENLİKLEŞTİRME EKSENİNDE İNCELENMESİ

Sevinç ÇETİNKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali YAMAN

Haziran 2018, 126 + xiii Sayfa

Küreselleşme olgusunun etkilediği çok çeşitli alanlardan bir tanesi de göçtür. Göç olgusu geçmişten günümüze devam eden ve kimi sorun ve sorumlulukları da bünyesinde barındıran hassas bir çalışma alanıdır. Göçün Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen güvenlikleştirme yaklaşımı çerçevesinde incelenmesi ise daha farklı girdiler üzerinde odaklanmayı gerektirmektedir. Bu kapsamda Avrupa Birliği ülkeleri tarafından göçün yönetilmesine ilişkin geçmişten günümüze çok çeşitli politikalar uygulanmıştır. Avrupa tarafından 1960'lı yıllarda göç teşvik edilmesi gereken bir olgu iken 1970'li yılların ortalarından itibaren kimi Birlik ülkelerinde daha da erken dönemlerde güvenliği tehdit eden ve kontrol edilmesi gereken bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Diğer taraftan AB ülkelerinin dış göç yaşayan ülke statüsünden dışarıdan göç alan ülke statüsüne geçmesi Birlik üyeleri tarafından göçün artık yer değiştirme olgusundan soyutlanmış ve tehlike arz eden bir konu olarak algılanmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda göç eylemi, hem göç veren bölgeler hem de göç alan bölgeler için karşılıklı çözülmesi gereken bir mesele olmuştur ve bu çerçevede AB'nin göç politikaları ise dönem dönem değişiklikler göstermiştir.

AB için göç bir güvenlik problemidir ve yönetilmesi gerekmektedir. Özellikle son yıllarda Orta Doğu coğrafyasında yaşanan çatışmalar ve Suriye krizi göçü tetiklemiş

ve milyonlarca insanın yurtlarını terk etmesine sebep olmuştur. Bu olağandışı durum beraberinde olağandışı önlemleri de getirmiştir. Göç gerçeğiyle karşı karşıya olan ülkeler için temel olarak sorun aslında düzenli göçlerden ziyade düzensiz göç olarak ifade edilen ve çoğu zaman yasadışı olarak gerçekleşen göçlerin kontrol altına alınması ve yönetilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Avrupa Birliği Göç Politikaları, Güvenikleştirme Teorisi, Göçün Güvenikleştirilmesi

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF EU MIGRATION POLICIES WITHIN THE FRAMEWORK OF SECURITIZATION

Sevinç ÇETİNKAYA

Master Thesis

Department of International Relations

Advisor: Prof. Dr. Ali YAMAN

June 2018, 126 + xiii Pages

One of the issues most impacted by globalization is migration. The phenomenon of migration has been ongoing throughout the history and it is such a sensitive issue that encompasses certain problems and responsibilities. Analysing migration within securitization approach developed by the Copenhagen School requires focus on more different inputs. In this view, wide-ranging policies have been pursued by European Union Member States from past to present regarding management of migration. While migration was a phenomenon to be promoted during 1960s, it has become a problem which threatens security and needs to be controlled as of mid-1970s, and from earlier periods for some of the Member States. Having evolved from sending countries to receiving countries, EU Member States have started to perceive migration as being isolated from relocation and as a threatening issue. Within this scope, migration has become a problem that needs to be settled mutually between sending and receiving regions and EU migration policies have transformed in time accordingly.

Migration is a security problem for the EU and needs to be managed. Especially conflicts arising in the Middle East during the last years and the Syria crisis have triggered migration and caused millions of people to leave their homelands. This unusual situation has inclined unusual measures. The central issue for the countries

facing the reality of migration is not regular migrations but rather controlling and managing irregular migrations which usually occur illegally.

Keywords: Migration, European Union Migration Policies, Securitization Theory, Securitization of Migration

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii

GİRİŞ	1
--------------------	----------

I. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: GÖÇÜN TANIMI,

TÜRLERİ VE GÖÇ TEORİLERİ	5
1.1. Göç İle İlgili Kavramlar ve Göçün Türleri	5
1.1.1. Göçmen Kavramı ve Türleri	10
1.2. Uluslararası Göçün Sebepleri ve Tarihsel Süreç.....	13
1.3. Göç Teorileri	15
1.3.1. Ravenstein’ın Göç Kanunları.....	16
1.3.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı	18
1.3.3. İtme-Çekme Kuramı	19
1.3.4. Petersen’in Beş Göç Tipi Kuramı	20
1.3.5. Merkez –Çevre (Dünya sistemi) Kuramı	22
1.3.6. Göç Sistemleri Kuramı	24
1.3.7. İlişkiler Ağları Kuramı.....	26
1.3.8. İkili işgücü piyasası kuramı	28
1.3.9. Yeni Ekonomi Kuramı	30

II. BÖLÜM

2. KOPENHAG OKULU VE GÜVENLİKLEŞTİRME KURAMI.....	32
2.1. Güvenlik Kavramının Tanımı ve Gelişimi.....	32
2.2. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Kuramı.....	39
2.2.1. Bölgesel Güvenlik Kompleksi	42
2.2.2. Güvenlik Sektörleri	43
2.3. Güvenlikleştirme Kuramı ve Temel Varsayımları.....	48
2.3.1. Güvenlikleştirme Kuramı.....	48
2.3.2. Güvenlik Dışlaştırma	53

III. BÖLÜM

3. AB GÖÇ POLİTİKALARININ GÜVENLİKLEŞTİRME BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	55
3.1. AB'ne Göçün Tarihsel Gelişimi	55
3.2. AB'nin Ortak Göç Politikası Oluşturmaya Yönelik Çalışmaları.....	61
3.2.1. Maastricht Anlaşması'na Giden Süreç.....	61
3.2.2. Maastricht Anlaşması'yla Birlikte Geliştirilen Göç Politikaları.....	66
3.3. AB'nde Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Politikalar	77
3.3.1. Uygulanan Politikalar	92

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	99
---------------------------------------	-----------

KAYNAKLAR	103
------------------------	------------

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: 2015 Yılı Avrupa Düzeyinde Temel Kaygı Sebepleri	87
Şekil 3.2: 2015 ve 2016 Avrupa Düzeyinde Temel Kaygı Sebepleri	88
Şekil 3.3: 2016 ve 2017 Yılı Avrupa Düzeyinde Temel Kaygı Sebepleri	89
Şekil 3.4: 2017 Yılı Avrupa Düzeyinde Temel Kaygı Sebepleri	89
Şekil 3.5: 2017 Yılı Ulusal Düzeyde Temel Kaygılar	90
Şekil 3.6: Yıllara Göre Uluslararası Göçmen Oranlarındaki Değişim	93
Şekil 3.7: 2016 Yılında Dünya Genelinde Ölen ve Kaybolan Göçmenlerin Kaydı.....	94

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
EUROSUR	: European Border Surveillance System
FRONTEX	: The EU External Borders Agency
IOM	: International Organization for Migration
TDK	: Türk Dil Kurumu
VIS	: Visa Information System

GİRİŞ

Uluslararası göç olgusu insanlık tarihinin bilinen ve bilinmeyen geçmişi boyunca sürekliliğini muhafaza eden çok katmanlı bir süreci kapsamaktadır. Günümüzde bu süreç küreselleşmenin de etkisiyle farklı nitelikler kazanmıştır. Uluslararası göçlerde meydana gelen yoğunluk bu konunun günümüz uluslararası aktörleri ve devletleri tarafından oldukça önemsenen bir gündem maddesi haline dönüştürülmesini sağlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemden sonra uluslararası alanda ve Avrupa Birliği içerisinde yüksek politika konusu olarak giderek önem kazanmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle kurulan yeni dünya düzeni diğer birçok alanda olduğu gibi 'tehdit' olarak algılanan öğelerin niteliğini de çeşitlendirmiştir ve göç konusu 'yüksek politika' alanında tartışılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda bu dönem uluslararası göç, tehdit ve güvenlik arasındaki bağlantının belirginleştiği ve uygulanan politikalara yansımalarıyla göçün artık siyasallaştığı ve güvenikleştirildiği bir süreci kapsamaktadır.

Bu çerçevede AB ülkeleri tarafından 1974 petrol krizine kadar olumlu karşılanan ve birçok ülke tarafından teşvik edilen göç ve göçmenler petrol kriziyle beraber mevcut politikaların aksine engelleyici politikalara maruz kalmıştır. 1980'li yıllardan itibaren göç politik bir inşa sürecine dahil olmuştur ve toplumları siyasi, kültürel, politik, ekonomik ve toplumsal anlamda tehdit eden bir unsur olarak toplumsal bellekte yerini almıştır. Göçmenler ve sığınmacılar devletin sunduğu imkanları istismar eden yabancılar olarak görülmüş ve bu durum onların 'ötekiler' olarak sınıflandırılmasına sebep olmuştur. Göç ve göçmenlere karşı uygulanan politikadaki bu belirgin değişim özellikle göçmen kimliğinin suçlu kimliği olarak algılanması ve bu çerçevede güvenikleştirme alanına dahil olması siyasi söylemler aracılığıyla desteklenmiştir. Özellikle sağ partilerin kullandığı bu söylem oy potansiyelini artırmak için sürekli gündemde tutulan bir konu haline almıştır. Ancak belirtilmesi gereken önemli bir konu da siyasi söylemlerin güvenikleştirme sürecinde çok etkili bir girdi olmasının yanısıra, bir konunun toplum tarafından güvenlik problemi olarak algılanması için söylemlerle

eylemlerin ortak bir düzlemde hareket etmesi gereksinimidir. Devletler arasında yapılan ikili ve çoklu anlaşmalar, süreç dahilinde aktif hale gelen kuruluşlar, eylemsellik durumu gibi politik araçlar güvenlikleştirmenin toplum tarafından hissedilmesini sağlayan unsurlardır. Örneğin AB tarafından birçok ülkeyle imzalanan geri kabul anlaşmaları göçü toplum nezdinde bir güvenlik sorunu olarak algılanmasını sağlamış ve uygulanabilecek olağandışı yöntemlerin meşruluğuna zemin hazırlamıştır. Özellikle AB tarafından göçün güvenlikleştirilmesini anlamak adına bu verileri bilmek önemlidir.

Bu süreç göçe yönelik daha kısıtlayıcı ve baskıcı politikaları da beraberinde getirmiştir. AB Lizbon anlaşmasında belirttiği üzere 'özgürlük, güvenlik ve adalet alanı' oluşturmaya yönelik bir politika izlemiş ve bu kapsamda 1997 yılında Amsterdam Anlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte ortak bir göç politikası geliştirilmeye yönelik ilerleme kaydedilmiştir. Ancak Birlik içerisinde ilerleme kaydedilmiş olmasına karşın henüz ortak bir politikanın varlığından söz etmek mümkün değildir. Diğer taraftan göç sorunsalı sadece AB ülkelerini tehdit eden bir sorun olmaktan ziyade hem göç veren, göç alan hem de transit ülkeleri ilgilendiren çok kapsamlı bir tartışma alanıdır. Asıl belirtilmesi gereken noktalardan bir tanesi de ülkelerin sorun ve tehdit kapsamında karşıladıkları göçün yasal göçten ziyade yasadışı ve düzensiz göçler olduğudur.

Nitekim AB'nin ortak bir göç politikası oluşturma aşamasında güvenlik odaklı bir bakış açısının etkili olduğu görülmektedir. Bu çalışma AB göç politikalarının geçmişten günümüze ne tür değişimler yaşadığı ve uygulanan göç politikalarının güvenlikleştirme eksenine yönelmesinin temel sebepleri nelerdir sorunsalı üzerinden AB göç politikalarının Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen Güvenlikleştirme Kuramı çerçevesinde incelenmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak konuya ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi amacıyla kavramsal çerçeve çizilmiş ve teorik anlamda altyapısı sorgulanmıştır. Güvenlikleştirme Kuramı ve bileşenleri incelenmiş olup tarihsel süreç doğrultusunda AB tarafından oluşturulan göç politikalarının Güvenlikleştirme Kuramıyla bağlantısı irdelenmiştir.

Buradan hareketle çalışmanın ilk bölümünde göç olgusunun kavramsal ve kuramsal çerçevesi ele alınmış olup tarihi açıdan göçün sebepleri üzerinde durulmuştur.

Göç en genel ifadeyle kendisini oluşturan sebepler dikkate alınarak tanımlanmıştır. Buna göre çalışmada ilk olarak kavramsal açıdan göç ve göçmen tanımları farklı disiplin ve yaklaşımlar da göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Bu tanımlamalara ek olarak göçün farklı sınıflandırmaları yapılmış ve göç çeşitleri üzerinde durulmuştur. Verilen bilgilere ek olarak göç eden kişilerin değişen nitelikleri doğrultusunda çeşitlilik gösteren göçmen türlerine değinilmiştir. Diğer taraftan göç olgusunun temel sebepleri, oluşum şekilleri, benzerlikleri ya da farklılıkları üzerinden göç eylemini açıklamaya çalışan teoriler incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise savunulan düşüncenin teorik tabanını oluşturan Güvenlikleştirme Kuramı'nın ana hatları ele alınmıştır. Güvenliğin tanımının tehdidin türüne göre şekillenmesi ve bu çerçevede güvenlik ve güvenlikleştirme ekseninde meydana gelen değişim ve çeşitlenme üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda Güvenlikleştirme Kuramı'nın temsilcileri niteliğinde olan ve fikrinsel temelini oluşturan Kopenhag Okulu'nun entelektüel kökenleri incelenmiştir. Güvenlikleştirme süreci ve bileşenleri ele alınmıştır. Bir konunun olağan siyasi düzlemde güvenlikleştirme alanına geçmesinde etkili olan söz-edim kuramı ve siyasilerin rolü tartışılmıştır. Güvenlikleştirmenin sektörel anlamda değerlendirilmesi ve toplumsal yansımaları üzerinde durulmuştur. Diğer taraftan Güvenlikleştirme Kuramı'nın temsilcileri tarafından da bir anlamda benimsenmiş olan güvenlik dışılaştırma olgusu irdelenmiştir.

Bu çerçevede çalışmanın üçüncü bölümünde ise Avrupa Birliği'nin ortak göç politikaları oluşturma aşamasında güvenlik odaklı yaklaşımın etkileri üzerinde durulmuştur. Avrupa'nın geçmişten günümüze uyguladığı değişken göç stratejileri ve bu kapsamda 1960'lı yıllarda uygulanan göçe teşvik politikaları ve devamında yaşanan petrol kriziyle birlikte göçün güvenlikleştirme alanına dahil olma süreci incelenmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyet Bloğunun yıkılmasıyla birlikte Avrupa göçmenlerin hedef bölgesi haline gelmiştir. Bu süreçte göçmenlere yönelik toplumsal tutumda meydana gelen kırılma değişim ve beraberinde yaşanan güvenlikleştirme olgusu üzerinde durulmuştur. Toplumun göçmenleri tehdit olarak algıladığı alanlarda göçmenlerin ne gibi sorunlara yol açabileceği ele alınmıştır. Özellikle son dönemlerde Ortadoğu coğrafyasında yaşanan çatışmalardan kaçan ve bilhassa yasadışı olarak

Avrupa Birliği ÷lkelerine giriş yapmış olan g÷çmenlerin y÷netimiyle ilgili oluşturulan kuruluşlar ve t÷m bu politikalar g÷venlikleştirme tabanında incelenmiştir.

Sonuç b÷l÷m÷nde ise veriler doğrultusunda çalışmanın b÷t÷n÷nden ortaya çıkan sonuçların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. G÷ç÷n etkilerinin farklı bir perspektifle incelendiği bu çalışmada literat÷r taraması y÷nteminden faydalanılmıştır. Bu çerçevede konuyla ilgili yayınlanmış kitaplar, makaleler, ulusal resmi siteler, akademik alanda yayınlanmış dergiler, AB'nin sitesinde yayınlanan resmi dok÷manlar, uluslararası kurumların resmi dok÷manları ve konuyla ilgili internet kaynaklarından faydalanılmıştır.

I. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: GÖÇÜN TANIMI, TÜRLERİ VE GÖÇ TEORİLERİ

Disiplinler arası bir tartışma konusu olan göç her disiplinin kendi bakış açısı çerçevesinde değerlendirdiği tanımsal ve kuramsal bir çerçeveye şekillenmiştir. Bu farklı bakış açıları yüzyıllardır süregelen göç ve göçmen olgularının anlamlandırılmasında literatüre geniş çaplı bir katkı sağlamıştır. Bu kapsamda ilk olarak göç ve göçmen türlerine ilişkin tanımlamalar üzerinde durulmuş ve uluslararası göçün bir tartışma alanı haline gelmesinin tarihsel arka planı hakkında açıklayıcı bilgiler sunulmasının ardından alana hakim kişiler tarafından çalışılmış göç teorileri ele alınmıştır.

1.1. Göç İle İlgili Kavramlar ve Göçün Türleri

Göç eylemi, dünya üzerindeki birçok coğrafi bölgede ve insan hareketliliğinin yaşandığı her alanda meydana gelen ve yüzyıllardır devam eden nüfus hareketleridir. Birçok sebebi bünyesinde barındıran göç olgusu uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, sosyoloji, coğrafya, tarih, ekonomi gibi farklı disiplinlere ve bakış açlarına göre yorumlanmış ve literatüre kazandırılmıştır. Aşağıda göç eyleminin kavramsal alt yapısı, türleri, toplumsal etkileri, sebepleri ve sonuçlarıyla birlikte farklı bakış açlarına göre göç teorileri açıklanmaya çalışılmıştır.

Göç sözlükte belirtilen anlamı itibariyle “ekonomik, sosyal veya siyasî sebeplerden dolayı insanların veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”

olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2015). Diğer taraftan Ortaylı'ya göre göç, insanların toplum olarak en temel eylemlerinden biridir ve belirsiz bir geçmiş süreçten sonsuz bir geleceğe devam eden göç eylemi sürekli tekrarlanacaktır. Ortaylı bu dinamik eylemin olmadığı bir coğrafyayı tarihin bitişi olarak ifade etmektedir (Ortaylı 2005: 19).

IOM (International Organization for Migration) ise göçü bir kişi ya da grubun uluslararası sınırlarda ya da bir devlet içinde yer değiştirmesi olarak tanımlamaktadır. Bu nüfus hareketi mesafesi, bileşenleri ve nedenleri ne olursa olsun insanların her türlü yer değiştirmesini kapsamaktadır. Bu süreç mülteciler, yerinden edilmiş insanlar, ekonomik göçmenler ve aile birleşimi de dahil olmak üzere çeşitli amaçlarla hareket eden her bireyi içermektedir (International Organization for Migration 2014, <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/key-migration-terms> 1.html#Forced-migration, 25 Nisan 2017'de erişildi).

Farklı bir açıdan bakıldığında göç eylemi, siyasi, ekonomik, toplumsal, ekolojik ve şahsi nedenlerden dolayı kısa vadeli olabileceği gibi orta ya da uzun vadeli olarak geriye dönüş ya da sürekli olarak yerleşme amacı güden coğrafi olduğu kadar aynı zamanda toplumsal olarak da bir yer değişikliği durumudur (Yalçın 2004: 13). Göç, bireylerin ya da grupların kendi isteğiyle meydana gelebileceği gibi istekleri dışında da meydana gelebilmektedir. Bu durum göçün toplumsal, siyasi ve kültürel boyutunun yanısıra bireysel bir süreç olduğunu da ifade etmektedir (Erol ve Ersever 2014: 49).

Nitekim görülen odur ki ortak bir payda olarak nitelendirilen yer değişikliği bu sürece dahil olan kitlelerin başta kültürel, demografik, sosyo ekonomik yapısı ve bunların gelişimi olmak üzere birçok alanda dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak; göç gerek ülke gerek toplum yapısı açısından kültürel, yönetsel, hukuksal ve ekonomik alanların dışında çok katmanlı etkiye sahip bir süreçtir (Akıncı, Nergiz ve Gedik 2015: 61). Dünyanın her yerinde görülebilen evrensel bir durum olmasına karşın, göçün daha çok geri kalmış olarak ifade edilen ülkelerde ve ciddi ekonomik sıkıntılar, yoksulluk, fırsat eşitsizliği ve buna ilaveten kişilerin hak ve hürriyetlerini yok sayan baskıcı rejimler, iç savaşlar, genel güvensizlik durumu gibi

sebeplerle gerçekleştiği ve bu durumların insanların ülkelerini terk etmesine sebep olduğu bilinmektedir (Koçak ve Terzi 2012; Kurt ve Çöğğün 2007).

Diğer taraftan göçün nedenleri olarak sıraladığımız bu maddelerin her biri toplumun farklı bir yapısıyla özdeşleşmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası önemi ve etkileri dikkate değer bir oranda artan göç kavramı için her disiplinin kendi alanına göre bir bakış açısı ortaya koyduğunu da belirtmek gerekir. Örneğin iktisat, göç olgusunu emeğin bir yerleşim alanından farklı bir yerleşim alanına geçişi olarak tanımlamaktadır (Gezgin 1994: 15). Benzer şekilde sosyoloji ise toplumsal ve kültürel açıdan yer değiştirme hareketi olarak ifade etmektedir (Yalçın 2004: 13). Bununla birlikte coğrafya göçü mekânsal değişiklikler olarak ele alırken, demografik alan göçün sayısal önemi ve etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır (Kearney 1986: 353).

Bu çerçevede göç üzerine yapılan araştırmaların özünde inter-disipliner bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, ekonomi, coğrafya, demoğrafi, psikoloji ve hukuk ilgili alanlardır. Belirtilen disiplin alanları nüfus hareketlerinin değişik yönleriyle ilgilenirler ve konunun net bir şekilde anlaşılması bu disiplinlerin hepsinin katkısını gerektirir. Bu bağlamda her disiplinin kendine özgü teori ve yöntemleri mevcuttur. Örneğin çalışmalarını geniş veri kümelerinin niceliksel analizine dayanarak temellendiren araştırmacılar küçük grupların niteliksel araştırmalarını yapan araştırmacılardan farklı sorular sorarlar ve farklı sonuçlara ulaşırlar. Tarihsel ve kuramsal yaklaşımları kullanarak dünya ekonomisi içerisinde göçmen emeğinin rolünü araştıranlar ise daha farklı sonuçlar elde ederler (Castles ve Miller 2008: 30).

Göçün tanımsal altyapısının şekillenmesiyle birlikte göç türleri de çeşitli biçimlerde oluşmuştur. Literatürde göç türleri; oluşum nedenine, gerçekleşme biçimine ve mesafesine göre üç şekilde sınıflandırılmaktadır. İlk olarak ele alınacak sınıflandırmada, oluşum nedenine göre göçler, zorunlu ve gönüllü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İkinci olarak gerçekleşme biçimine göre göçler düzenli ve düzensiz olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Son olarak göçler, mesafesine göre iç ve dış göçler olarak ikiye ayrılmaktadır. Günümüzde uluslararası göç ile ilgili kapsamlı

çalışmaları olan Thomas Faist'in "Uluslararası Göç ve Ulus-Aşırı Toplumsal Alanlar" adlı kitabında göç türleri içinde temel ayrımın, gönüllü ve zorunlu göç arasında olduğu belirtilmiştir (Faist 2003: 47).

Göçün oluşum nedenine göre sınıflandırıldığı gruplardan biri olan ve isteğe bağlı olarak tanımlanan göçler, süreci yaşayan kişinin bu sürece gönüllü olarak başladığı ve herhangi bir zorlama ya da etki altında kalmadan gerçekleştirdiği eylemler olarak adlandırılmaktadır. Bu durumun aksine siyasi alandaki baskılar, savaşlar ve doğal afetler gibi etkenler sebebiyle kişiyi göç etmeye zorlayan ve isteği dışında gerçekleşen göç hareketleri ise zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır (Akıncı, Nergiz ve Gedik 2015: 62). Savaşlar, krizler, deprem vb doğal afetler sonucunda yaşanan zorunlu göç hareketleri özellikle 20. yüzyılda sayısal olarak ciddi biçimde artış göstermiştir. Buna bağlı olarak da farklı boyutlarıyla ele alınan zorunlu göçe ilişkin çalışmalar hızla artmıştır (Şirin-Öner 2016: 17). Diğer bir göç türü olan düzenli göç ise birey veya grupların yasalar çerçevesinde vatandaşı oldukları ülkenin dışında herhangi bir ülkeye girişlerini o ülkede belli bir süre kalışlarını ve daha sonra ise ayrılışlarını ifade etmektedir (Adıgüzel 2016: 4). Düzenli göçün aksine düzensiz göç tabiatı itibarıyla, sınırlardan yasadışı bir şekilde geçen kişilerin sayılarının net bir şekilde tespit edilmesini güçleştirmektedir (İçduygu ve Aksel 2012: 8). Benzer biçimde düzensiz göç yasal olmayan sınır geçişleri olduğu için ülkeler açısından güvenliği tehdit eden bir unsur olarak görülmektedir. Bu algıyı yansıtabilecek şekilde literatürde düzensiz göç kavramı yerine yasadışı göç kavramı da kullanılmaktadır. Ancak düzensiz göç ve göçmen kavramları yerine yasa dışı göç ve göçmen kavramlarının kullanılması uluslararası toplum tarafından tepki çeken bir kullanımdır (Koser 2005: 5).

Diğer taraftan mesafelerine göre göç gruplarından olan ve bir ülkenin kendi sınırları içinde meydana gelen nüfus hareketleri iç göç olarak tanımlanmaktadır. Bu şekilde gerçekleşen göçler bölgeler arası, kentler arası ya da kentten kırsala olduğu gibi kırsaldan kente doğru da gerçekleşebilmektedir. İç göçte ülkenin nüfusunda herhangi bir değişme yaşanmazken, bölgelerin ya da kentlerin nüfus yoğunluğu değişmektedir (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri 2016: 2).

Genellikle devletler tarafından desteklenmeyen ve dış göç ya da uluslararası göç olarak ifade edilen göç türü ise bir ulus devletten diğerine gerçekleşen ve süreklilik arzeden bir hareketi ifade etmektedir. Daha açık bir şekilde belirtecek olunursa, uluslararası göç çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus devlet içindeki iki ya da daha çok konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen çok boyutlu ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik bir süreçtir (Faist 2003: 30). Toksöz'e göre uluslararası gerçekleşen göçler; sığınmacıların, yerlerinden edilmiş ve ülkelerini terk etmek zorunda bırakılmış kişilerin hareketlerini de içermektedir (Toksöz 2006: 109). Bu kavramların yanı sıra göç olgusunun legal ve illegal boyutlarının daha kapsamlı anlaşılabilmesi açısından yasa dışı göç, transit göç, mevsimlik göç, emek göçü, beyin göçü, işçi göçü gibi ifadelerin de bilinmesi gerekmektedir.

Düzenli göçe benzer bir şekilde gerçekleşen ve tüm sürecin yasalar çerçevesinde gerçekleştiği göç türleri yasal göç olarak değerlendirilmektedir. Bu kişilerin kabulüne ilişkin prosedürler, genel olarak her ülkenin kendi iç düzenlemeleri, siyasi ve sosyal politikaları çerçevesinde şekillenmektedir. Yasa dışı göçte ise, giriş yapılan ülkenin yasal giriş ve çıkış için gerekli olan şartlarına uyulmayarak sınırın geçilmesi veya ülkeye yasal yollardan girildikten sonra izin alınmaksızın ikamet edilmesi söz konusudur (Akçadağ 2012: 4). Diğer taraftan düzensiz göç kategorisine dahil edilen transit göç ise bu süreçte asıl ulaşılmak istenen ülkeye giderken başka bir ülkede geçici bir süre kalınması olarak ifade edilmektedir (Yılmaz 2014: 1687). Nitekim transit göç, Avrupa Birliği'ne veya Avrupa Birliği sınırları dahilinde meydana gelen istenmeyen ve düzensiz göç için kullanılan siyasi bir ifade halini almıştır (Düvell 2006: 1).

Genel düzenlemeler çerçevesinde gerçekleşen emek göçleri ise tayin nedeniyle yapılan göçler ve işgücü göçleri diye ayrılmaktadır. Tayin nedeniyle yapılan göçler, geçici olabileceği gibi süreklilik arzeden türde de olabilmektedir. Bu göçler, bir memurun işinde devam edebilmesi için ister gönüllü olsun isterse zorunlu olsun yapmak durumunda olduğu göç çeşidindedir. İşçi göçleri ise, emek yoğun işlerde çalışıp para kazanan insanların iş nedeniyle başka bölgelere, şehirlere gitmesiyle gerçekleşen göçlerdir. Bu tür işçi göçlerine kimi zaman devletler tarafından teşvik edici politikalar uygulanmıştır (Koçak ve Terzi 2012: 171).

Diğer taraftan ülkeler açısından olumsuz bir izlenim oluşmasında en etkili göç türlerinden biri olan beyin göçü, iyi eğitim görmüş, kalifiye ve yetenekli işgücünün yetiştiği az gelişmiş ya da gelişmekte olan bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye akışı olarak tanımlanabilir. Kıt ve sınırlı kaynakları ile yetiştirdiği değerli beyinleri kaybeden az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin beyin göçü nedeni ile gelişmeleri daha da yavaşlarken, gelişmiş ülkelerin yetişmiş beyinlere daha iyi ücret ve daha iyi olanaklar sağlaması ile gelişmeleri daha da hızlanmaktadır. Beyin göçü ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının daha da artmasına neden olmaktadır (Kaya 2003: 1).

Başka bir göç türünde ise kişiler ağırlıklı olarak maddi olmak üzere muhtelif sebeplerle buldukları bölgeden bir başka bölgeye gitmektedirler. Bu daimi surette yerleşme amaçlı bir değişiklik olabildiği gibi, geçici de olabilmektedir. Diğer şekilde bu yer değiştirme olayı düzenli aralıklarla her yıl sürdürülebilmektedir. Bu göç türü mevsimlik göç olarak adlandırılmaktadır. Bu durumda kişiler yılın belirli dönemlerinde iki veya daha fazla bölgede yer değiştirmektedirler. Hayatlarını mevsimlik göçlerle idame ettiren gruplar birden fazla sosyal ve kültürel yapıyı iç içe yaşamaktadırlar (Sağlam 2006: 34).

Son olarak çok yaygın bir göç türü olmayan ancak diğer göç türlerinden farklı dinamikler ve motivasyonlar içeren uluslararası emekli göçü; ağırlıklı olarak zengin Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupalıların, ülkelerinde emekli olduktan sonra yaşamlarının geri kalanını geçirmek için Güney Amerika (Florida) ya da Güney Avrupa (Akdeniz) sahillerine olan göçünü ifade etmektedir. Kişilerin daha önceden tatil amacı ile gittikleri sıcak iklimli yerler emekli olduktan sonra yaşama amacıyla seçilmektedir (Aksoy 2012: 295).

1.1.1. Göçmen Kavramı ve Türleri

Diğer tanımlarda olduğu gibi göçmen kavramı da uluslararası düzeyde kabul görmüş ortak bir tanıma sahip olmamakla birlikte 'kişisel rahatlık' amacıyla herhangi bir zorlayıcı unsur bulunmaksızın kişinin maddi ve sosyal durumunu iyileştirmek kendilerinin ve ailelerinin gelecekte beklenenlerini artırmak amacıyla bir ülkeden başka

bir ülkeye ya da bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır. Birleşmiş Milletler ise göçmen tanımını yaparken daha kapsamlı bir çerçeve çizmekte ve sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir bireyi göçmen olarak tanımlamaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü 2009: 22). Göçmen kavramını Birleşmiş Milletler'in tanımladığı gibi çok fonksiyonlu ve kapsamlı bir alan olarak gören Castles'a göre göçmenler geçici göçmen işçiler, vasıflı ya da ticaretle uğraşan göçmenler, düzensiz göçmenler, mülteciler, sığınma arayanlar, zorunlu göçmenler, ailelerin birleşmesi yoluyla göçmen kapsamına girenler ve geri dönen göçmenler olmak üzere sekiz kategoride toplanmıştır (Castles 2000, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-2451.00258>, 17 Ekim 2017'de erişildi).

Geçici göçmen işçiler olarak sınıflandırılan bu işçiler misafir işçi (guest worker) ya da denizaşırı sözleşmeli işçiler (overseas contract worker) olarak da tanımlanmaktadır. İş bulabilmek ve eve para göndermek için birkaç aydan birkaç yıla kadar sınırlı bir süre için göç eden kadın ve erkeklerden oluşmaktadırlar. Vasıflı ya da Ticaretle Uğraşan Göçmen kategorisinde olanlar ise uluslararası şirketlerin ve uluslararası kuruluşların, emek piyasalarında hareket eden ya da kıt olan meslekler için uluslararası mesleki iş piyasaları aracılığıyla istihdam yaratan ve iş arayan yöneticiler, profesyoneller, teknisyenler veya benzeri niteliklere sahip kişileri ifade etmektedir. Birçok devlet bu göçmenlik türünü teşvik etmekte ve gelmeleri için özel 'vasıflı ve ticari göç' programlarını düzenlemektedir (Castles 2000, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-2451.00258>, 17 Ekim 2017'de erişildi). Bunun yanısıra bir ülkeye yasadışı giriş yapmaları sebebiyle veya sahip oldukları vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi sebebiyle transit ya da ev sahibi ülkede hukuki statüsünü kaybeden kişiler düzensiz göçmen olarak tanımlanmaktadır (Adıgüzel 2016: 5).

Diğer taraftan günümüz uluslararası göç konjonktürü itibariyle sürekli gündemde olan mülteci ve sığınmacı konusunda da farklı kavramların seçildiği yerli ve yabancı kuruluşların kendi perspektifinden konuyu tanımladıkları görülmektedir (Gökçan, Açıkyıldız ve Ataman 2010, http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=58%3:gocve-multecilik&catid=35%3:goc-ve-

multecilikveItemid=14velang=tr, 25 Mayıs 2017’de erişildi). Bu kapsamda 1951 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kuruluş tüzüğünde mülteci: “ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mencubiyeti ya da siyasi düşüncesi nedeniyle, zulme uğrayacağına dair haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanmayan ya da yararlanmak istemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.” şeklinde tanımlanmaktadır (BMMYK 1998: 64). Sığınmacı ya da sığınma arayan (asylum seeker) kişi ise bir ülke sınırlarına giren yasal bir başvuruda bulunmamış ya da bulunmuş ise sonuçlanmamış kişi olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımsa hava ya da benzeri bir yolla ilk işlem olarak ulaştığı ülkede sığınma talebinde bulunan kişi ya da ülkesini terk edip mülteci olarak bir başka ülkeye sığınan ancak hakkında henüz mülteci olup olmadığına ilişkin yetkili otoritelerce karar verilmemiş kişidir (Akçadağ 2012: 5).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere günümüzde ‘sığınmacı’, ‘mülteci’, ‘göçmen’, kavramları yaşanan güncel olaylarla birlikte çoğu zaman iç içe geçmiş ve birbirinden ayrılmaları ince nüanslara bağlı özellikler gösterir olmuştur (Kümbetoğlu 2003: 272). Ayrıca göç konusunun en önemli çalışma alanlarından birini oluşturan zorunlu göçler ve göçmenler de tıpkı diğer göçler gibi doğal ve beşeri nedenlerden dolayı gerçekleşen göçlerdir. Daha çok doğal afetlerin sebep olduğu bir göç türü olarak değerlendirilse de kan davası, mirasın bölünmesinde yaşanan sorunlar, erozyon, su sıkıntısı ve gerilimli siyasi atmosfer koşulları gibi sebepler de bu tür göçlere neden olmaktadır (Özgen 2012: 427).

Yukarıda belirtilen göç türlerinden biri veya birkaçı gerçekleştiğinde doğası itibarıyla otomatik olarak meydana gelen ve bahsi geçen kategorilerden birine girmiş insanlara katılmaya yönelik göçmenler ise ailelerin birleşmesi yoluyla göçmen kapsamına girenler olarak ifade edilmektedir. ABD, Kanada, Avustralya ve çoğu Avrupa Birliği üyesi ülkeleri de dahil olmak üzere birçok ülke, yasal göçmenler için aile birleşimini prensip olarak kabul eder. Diğer ülkeler, özellikle de sözleşmeli işçi sistemine sahip olanlar, aile birleşimi hakkını reddetmektedirler. Bu tür durumlarda, aile üyeleri yasadışı olarak giriş yapmayı denemektedirler (Castles 2000,

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-2451.00258>, 17 Ekim 2017'de erişildi).

Son olarak geri dönen göçmenler kategorisinden yer alan kişiler ise genellikle yurt dışı deneyimi olan ve geri dönen işçileri kapsamaktadır. Çoğunlukla bir kişinin en az bir yılını başka bir ülkede geçirdikten sonra gönüllü ya da zorunlu olarak menşei ülkesine gitmesi geriye göç olarak tanımlanmaktadır (Özgen 2012: 426).

1.2. Uluslararası Göçün Sebepleri ve Tarihsel Süreç

Göçler yeryüzündeki birçok bitki ve canlının dağılışını etkileyen olaylardır. Her şeyden önce göçler dili, dini, adetleri, fizyolojik yapıları dahi farklı olan insanları birbiriyle kaynaştırmış ve değişik toplumların örgütlenme biçimlerini meydana getirmiştir. Bu yer değişimini tetikleyen sebepler tarih boyunca değişiklik göstermiştir (Karpas 2015: 24).

Nüfus problemi, ekonomik problemler, çevre bozulmaları, siyasi problemler bunların başlıcalarıdır. Ekonomik ve siyasi sebepler ise en temel iki neden olarak gösterilebilir. Adaletsiz gelir dağılımı, işsizlik, yoksulluk gibi temel ekonomik sebeplerle birçok kişi yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmıştır. Aynı şekilde siyasi problemler de insanların göç etmesine sebep olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana daha karmaşık bir hale gelmiş olan göçler iktisadi ve siyasi problemlerin yanı sıra kimlik sorgulama süreci, daha iyi yaşam şartlarına ulaşma arzusu, toplumsal saygınlık isteği, düşük stres ortamında yaşama ve karmaşadan uzak olma beklentisi gibi sosyolojik unsurlar tarafından da tetiklenmektedir (Akıncı, Nergiz ve Gedik 2015: 80).

Bu çerçevede uluslararası göçün dinamiklerini açıklamaya yönelik göze çarpan görüş, şüphesiz, insanların daha az gelişmiş ülkelerden (bölgeler) gelişmiş ülkelere (bölgelere) daha yüksek gelirler ve daha iyi bir yaşam kalitesi elde etmek için göç etmesi üzerine kuruludur (İçduygu 2009: 2). Ülkelerin dinamiklerini birçok farklı açıdan etkileyen göç hareketlerine karşılık devletlerin kendi talep ve tercihleri

doğrultusunda oluşturduğu göç politikaları bulunmaktadır. Temelde dört göç modeli ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirilen ve daha çok Kanada, Avustralya gibi ülkelerde uygulanan 'klasik göç modeli' bunlardan birisidir. Bu ülkelerde göç teşvik edilen bir uygulamadır. İkinci olarak 'tarihsel bağlara dayalı göç modeli' ise Fransa ve İngiltere gibi ülkelerin eski sömürgeleri ile kurdukları göç ilişkisine dayanmaktadır. Türkiye'nin de bir dönem içinde bulunduğu 'misafir işçi modeli' nde ise göçmenler günün şartlarına göre ihtiyaç dahilinde ülkeye geçici olarak kabul edilmiş kişilerden oluşmaktadır. Son olarak yasa dışı göç modeli ise ülkelerin göç politikalarını sıkılaştırmasından dolayı artış gösteren illegal göç modelidir (Giddens 2008: 569).

Castles ve Miller'e göre bunların yanısıra ekonomik hareketlilik, siyasal çalkantılar ve şiddetli çatışmalara karşılık olarak yeni göç akımları gelişirken, tüm dünyada uzun zamandır varolan göç biçimleri yeni formlarda varlığını sürdürmektedir. Tüm bu farklı eğilimler doğrultusunda muhtemel olan genel değerlendirmeleri tanımlamak mümkündür (Castler ve Miller 2008: 11). Bu çerçevede Castles ve Miller göç olgusunun artık küreselleşmiş, hızlanmış, farklılaşmış ve kadınsılaşmış olduğunu öne sürmektedir. Göç veren kaynakların çeşitlenmesiyle birlikte hedef ülkeler de birçok açıdan çeşitlilik barındıran grupları kabul etmektedirler. Farklı coğrafyalarda meydana gelen olumsuz gelişmeler neticesinde gerçekleşen göçler eşzamanlı olarak birçok ülkeyi etkilemektedir. Bu durum göçün küreselleşmesi olarak ifade edilirken, uluslararası göç hareketlerinin gittikçe artış gösterdiği günümüz dünyasında göçün hızlanması söz konusudur ve göçlerin artışına ya da azalışına yönelik devlet politikaları önem kazanmıştır. Göç değiştirilemez ya da önlenemez bir süreç değildir. Diğer taraftan göçün artık belli bir amaç doğrultusunda gerçekleştiği düşünülerek sınıflandırılması oldukça zor bir hal almıştır. Bir göç hareketi içerisinde kalıcı yerleşimciler olabileceği gibi emek göçü ya da farklı tip bir amaçla göç eden kişiler de bulunmaktadır. Geleneksel olarak devletlerin göç hareketlerini kontrol çabaları göç zincirlerinde farklılaşmalara sebep olmaktadır. Bu farklılaşma sebebiyle ulusal ve uluslararası önlemler alınırken hükümetler sıkıntı yaşamaktadır. Son olarak göçün kadınsılaşması ifadesinin içeriği geçmişte daha yaygın olarak aile birleşimi yoluyla göç sürecine dahil olan kadınlar günümüzde direkt bu sürecin merkezinde yer alması oluşturmaktadır. Artık erkek

egemen bir göç biçimi yerine her alanda kadının da dahil olduğu bir süreç söz konusudur (Castler ve Miller 2008: 12).

Bu değerlendirmeler göz önüne alındığında 1980'lerden itibaren dikkate değer bir konu olarak gelişme gösteren göç, çok farklı sebepleri içerisinde barındıran zorlu bir süreci ifade etmektedir. Birçok farklı bakış açısına göre tanımlanmış olmakla birlikte ortak kanı göçün ya gönüllü olarak ya da zorunlu olarak gerçekleşen bir eylem olduğudur. Bu çerçevede yaşanan olaylar göçe ilişkin çalışma alanlarının genişlemesini sağlamıştır.

1.3. Göç Teorileri

İnsanların göç etme sebeplerini araştıran birçok farklı disiplin ve bakış açısı söz konusudur. Bilhassa ekonomi, coğrafya ve sosyoloji gibi disiplinlerarası alanlar birleştirici teorilerin ortaya çıkmasıyla disiplinlerüstü bir değer kazanmıştır (Sert 2016: 508). Benzer şekilde Castles'a göre toplumsal varoluşun tüm boyutlarını kapsayan bu sürecin farklı disiplinlerle ele alınması göçün sınırlı yanlarını incelemekten ziyade tüm göç sürecine odaklanmayı sağlamaktadır. Tek bir teorik çerçeveden incelemenin yeterli olamayacağını vurgulayan Castles her göç sürecinin eşsiz ve farklı olduğunu vurgulamaktadır (Castles 2008: 17).

Bunun yanısıra farklı teorik kavramsal altyapıların oluşmasına etkili olan göç teorileri göç edilen yerin uzaklığı, ekonomik konuları, gidilen yerdeki akrabalık durumları, sosyal ağlar, kimlikler gibi etmenlerden yola çıkarak hipotezler oluşturarak makro, orta ve mikro düzeyde yaklaşımlar geliştirmektedirler (Ela-Özcan 2017: 187). Yapı itibarıyla küresel faktörleri kapsayan ve göçü kolaylaştıran öğeler üzerine odaklanan teoriler makro düzey teoriler olarak adlandırılırken bireyi göçe teşvik eden öğeler üzerinde araştırmalar yapan teoriler mikro teoriler olarak sınıflandırılmaktadır. Diğer taraftan orta düzey (meso level) olarak kabul gören teoriler ise daha çok bireyler ve uluslar-devletler arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu düzeyli yaklaşımda

aile grupları, komşular, hane halkı, bireyler, arkadaşlık bağları ve resmi organizasyonlar arasındaki sosyal bağlar inceleme konusudur (Faist 2010: 60).

Genel anlamda göç üzerine çalışanlar bu devinimin mikro ve makro düzeydeki süreçler arasındaki etkileşim sonucunda meydana geldiğini düşünmektedir. Siyasi yapı, iç ve dış göçü düzenleyen yasalar ya da ekonomideki değişimler makro tabanlı etmenleri oluştururken mikro tabanlı etmenler göçmenlerin sahip olduğu kaynaklar ve anlayış tarzıyla ilgilenmektedir (Giddens 2008: 570). Yani göçün nedenleri ve göç akımları daha çok makro düzeydeki araştırmalarda ele alınırken mikro düzeydeki çalışmalar göçmenlerin sosyo-kültürel tecrübelerine odaklanmaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya 2014: 35).

Bu kapsamda birçok farklı faktör göz önüne alınarak teoriler çeşitlendirilmiştir. Göç konusunu esas alan çok kapsamlı bir yazın olmasına rağmen bu bölümde sadece belli başlı göç teorileri incelenecektir. Bizim inceleyeceğimiz teoriler ise Ravenstein'in Göç Kanunları, Kesişen Fırsatlar Kuramı, İtme-Çekme Kuramı, Petersen'in Göç Kuramı, Dünya Sistemi Kuramı, Ağ Kuramı, Yeni Ekonomi Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı, İkili İşgücü Piyasası Kuramı başta olmak üzere toplam dokuz kuramdan oluşmaktadır.

1.3.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Göçe ilişkin teorik anlamda ilk çalışmalardan biri olan teori 1885 yılında Ravenstein'in, Kraliyet İstatistik Topluluğu(Royal Statistical Society)'na göç yasaları hakkındaki ünlü çalışmasını sunmasıyla ortaya çıkmıştır (Sert 2016a: 29). Bir harita uzmanı ve coğrafyacı olan George Ravenstein 1885 ve 1889 yıllarında Londra'da Kraliyet İstatistik Topluluğu'na "Göç Yasaları" konulu iki tebliğ sunarak, bu konunun kuramsal açıdan tartışmaya açılmasını sağlamıştır. Bu tebliğlerde, Ravenstein farklı coğrafyalardan istatistiki bilgiler sunarak göç hareketinin sebeplerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Ravenstein'e göre göçler genellikle kısa mesafelere doğru gerçekleşmekle birlikte sanayileşmeye bağlı olarak uzun mesafelere doğru da gerçekleşebilmektedir (Ravenstein 1885: 198-199). 1889 yılında yayınlanan ikinci tebliğde ise bir önceki

tebliğdeki fikirlerini destekleyici şekilde örnekler sunmakla birlikte göçün sürekli olarak artacağı fikrini ileri süren Ravenstein kadınların kısa mesafeli göçlerde ağırlıklı olarak yer almasının yanı sıra büyük kasabalarda doğan kadınların ise uzun mesafeli göçlerde daha çok etkin olduğunu belirtmektedir (Ravestein 1889: 288). Diğer taraftan her ne kadar kötü iklim koşulları, baskıcı kanunlar, ağır vergiler gibi değişim gösterebilen şartları göç eylemine sebep olarak sunmuş olsa da ekonomik olarak kişinin durumunu iyileştirme isteğini en baskın sebep olarak öne sürmektedir (Ravenstein 1889: 286).

19.yy'daki kentleşme ve sanayileşmeyle birlikte ulaşım ağları ve insan hareketliliği artmaya başlamıştır. Milyonlarca insan mevcut yaşamlarını bırakıp endüstrileşmenin kaynağı olan Avrupa'nın içlerine ve Kuzey Amerika'ya doğru göç etmeye başlamıştır. Ravenstein'in çalışması da o günün mevcut koşullarına göre şekillenmiş ve yedi göç kanununu tartışmaya açmıştır (Çağlayan 2006: 69).

Bunlar şu şekilde sıralanabilir;

- Göçmenlerin büyük çoğunluğu sadece kısa mesafelere göç eder ve böylelikle daha geniş merkezlere doğru 'göç akımlarını' oluşturur, yaratılan göç dalgalarının yönü büyük endüstri ve ticaret merkezlerine doğrudur.
- Bir kentte meydana gelen ekonomik gelişme karşısında kenti çevreleyen bölgelerden kente göçler başlar ve daha uzak bölgelerden gelenler bir önceki göçenlerin yerlerini doldurarak kademeli olarak tüm ülkeyi etkiler.
- Göç, kendi başına bir amaç oluşturmamaktadır. Bu nedenle hem yayılma süreci hem de bu yayılmayı emme süreci birbiriyle uyumludur.
- Her göç dalgası karşı bir dalgayı meydana getirmektedir yani yoğun göç alan bir alan aynı zamanda göç veren bir alan haline de dönüşebilmektedir.
- Uzun mesafeli göçlerde daha çok endüstrileşmiş ve gelişmiş merkezler tercih edilirken kısa mesafeli göçlerde bu alanlara doğru kademeli bir ilerleyiş söz konusudur.
- Kentsel yerliler kırsal kökenlilere oranla daha az göç eğilimindedirler.
- Son olarak kadınlar erkeklere göre daha fazla göç eğilimine sahiptirler (Ravenstein 1885:198-199).

Ravenstein'in öne sürdüğü bu teori göç kuramlarına öncülük eden nitelikte ilk değerli bilimsel çalışma olma özelliğini taşımaktadır (Yalçın 2004: 22). Göçü çok faktörlü bir süreç olarak değerlendirmekle birlikte temel anlamda göç hareketinin ekonomik ve sosyal açıdan daha iyi imkanlar sunan bölgelere doğru olacağını öne süren Ravenstein uzaklığın bu süreci etkileyen temel unsur olduğunu belirtmektedir (Ela-Özcan 2017: 188). Ravenstein'in vurguladığı bir diğer nokta ise göçün artarak devam eden bir süreç olduğu ve endüstrileşme ve sanayileşme dursa bile göç hareketinin hızlanan ivmesinin durdurulamayacağıdır (Yalçın 2004: 26).

1.3.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı

1940 yılında Samuel A. Stouffer tarafından ortaya atılan bu teori göç konusunu daha çok mikro düzeyde ele almıştır. Ravenstein'den bu yana mesafe ve hareketlilik üzerine sayısız çalışmaların yapıldığının bilincinde olan Stouffer 'mesafe' konusuna derinlemesine eğilmiştir. Kuramda daha çok bireylerin hareketleri ve bu hareketlerin sebepleri üzerine yoğunlaşarak göçmenin kendisi ele alınmıştır. Stouffer'ın ortaya attığı ve üzerinde çalıştığı teori özü itibariyle mesafe ve sunulan fırsatlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Burada belirtilmek istenen belirli bir mesafeye giden kişilerin sayısının, o mesafedeki fırsatların sayısı ile doğrudan orantılı olduğudur. Yani varılmak istenen alanda eğer iş bulma ihtimali fazla ise o bölgeye gitmek isteyecek insan oranı da fazla olacaktır (Stouffer 1940: 845-846).

Kentlerin çekim etkilerinin göç mesafesiyle doğru orantılı olduğunu ileri süren Stouffer (1940: 854-856)'a göre; "eğer bir birey *X* bölgesinden *Y* bölgesindeki bir eve taşınıyorsa, *Y* bölgesinde bu bireyin doldurabileceği daha önceden oluşmuş açık bir pozisyonun bulunması gerekir. Bireyin geldiği *Y* bölgesinde doldurmakta olduğu pozisyon ve bu bölgenin herhangi bir yerinde doldurabilecek olduğu halde doldurmadığı benzer pozisyonların tümü "fırsatlar" olarak adlandırılmıştır. Daha önce bulunduğu *X* bölgesindeki evine, hâlihazırda *Y* bölgesinde doldurduğu pozisyonundan daha yakın olan benzer pozisyonlar ise "kesişen fırsatlar" olarak tanımlanmıştır."

Kuramını matematiksel formülasyonlarla destekleyen Stouffer hareketlilik ve fırsatlar arasında doğrudan bir ilişki olduğunu varsayar ve fırsatların alan üzerinde dağılımının çok sayıda tarihsel, coğrafi, ekonomik, politik ve sosyal faktörlerin sonucu olduğunu ve duruma göre değişebileceğini belirtir (Stouffer 1940: 487). Stouffer herhangi bir merkeze yönelecek göçte, çekme faktörünün belirleyici öge olduğunu ancak mesafe arasındaki ilişkinin de etkili olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca hedef ile bulunulan konum arasındaki mesafenin kısa olması göçe yönelen kişiyi de olumlu etkilemektedir (Jansen 1970: 11).

1.3.3. İtme-Çekme Kuramı

Yukarıda ele aldığımız iki öncül teorinin etkisi Lee tarafından geliştirilen itme – çekme teorisi üzerinde de hissedilmiştir. Lee bu teorinin kuramsal çerçevesini 1966 yılında yayımladığı “bir göç teorisi” (a theory of migration) adlı makalesinde oluşturmuştur (Yalçın 2004: 30). Lee, Stouffer’ın kavramlarını derinleştirerek ve geliştirerek göçün nedenlerini dört temel faktöre dayandırmıştır (Sert 2016a: 31). Bunlar;

1. Menşei yerle ilgili faktörler,
2. Göç edilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
3. Ara engeller,
4. Kişisel faktörlerdir (Lee 1966: 50).

Lee kuramında daha çok göç eylemine odaklanmıştır ancak elbette göçmenlerin de göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kurama göre göç edilecek yerde hem itici hem de çekici faktörlerin bir arada bulunması mümkündür (Adıgüzel 2016: 25). Dolayısıyla hedefteki çekici unsurlarla menşei ülkedeki itici unsurlar göçün oluşmasındaki nedenleri belirlemektedir (Sert 2016a: 31). Ülkelerin ekonomik, sosyal ve toplumsal alanda zayıf olmaları itici faktörler arasında yer alırken, diğerlerine karşın avantajlı konumları çekici faktörleri kapsamaktadır (Er 2015: 44).

Diğer taraftan göç sürecinde göç edilen mekan ya da zaman farketmeksizin bu sürece sebep olan bir takım ortak girdiler söz konusudur. Yani insanların yaşadıkları

ortamı değiştirmek için genelledikleri sebepler itici faktörler olarak adlandırılırken hedeflenen alanda bu sorunun çözüme ulaşacağı düşüncesini temellendiren sebepler ise çekici faktörler olarak adlandırılmaktadır. Birbiriyle etkileşim halinde olan ve biri diğerinin sebebi ya da sonucu şeklinde ilerleyen işsizlik, yoksulluk, etnik problemler, daha iyi bir yaşam isteği, gelecek kaygısı, siyasi baskılar gibi sebepler itici faktörler olarak sıralanabilir. Bu durum iki farklı sonuç yaratmaktadır. Bunlar kırsal iticiliği ve şehrin çekiciliğini ön planda tutan itme-çekme modeli ve buna bağlı gelişen sosyo ekonomik nedenler; diğeri ise itici gerçekler olarak saptanan ve zorlayıcı unsurlar içeren dolayısıyla zorunlu göçün temelini oluşturan etkenlerdir. Kırsal alandaki kısıtlı imkanlar ve bu imkanların şehirlerde daha fazla olması ise göçün çekiciliğini artırmakta ve süreci hızlandırmaktadır (Tümtaş ve Ergün 2016: 1349).

İtme-çekme kuramı çerçevesinde bir diğer önemli nokta da, menşei yani yaşanan yer ile gidilecek hedef yer arasındaki engellerdir. Bu engeller kişiden kişiye değişmekle birlikte mesafe bu süreçte engelleyici unsurların en önemlilerindedir. Bunun yanısıra Berlin duvarı gibi fiziksel önleyiciler ya da göç yasalarının kısıtlayıcılığı engelleyici faktörler olarak öne çıkmaktadır (Lee 1966: 51). Lee göç konusunda gidilecek yerle bulunulan yerin eksileri ve artıları hesaplanarak göç eyleminin gerçekleşeceğini belirtse de bu düşüncenin göç olgusunun başka unsurlarının devreye girmesiyle daha karmaşık bir hal alacağını da belirtmiştir. Her ne kadar artılar fazla olsa da başta mesafe olmak üzere birçok engel bu sürecin önemli bileşenleridir (Yalçın 2004: 32).

1.3.4. Petersen'in Beş Göç Tipi Kuramı

Göç konusunda geniş çaplı çalışmalar yapan bir diğer araştırmacı da W. Petersen'dır. Petersen bireyleri göçe yönlendiren sebeplerin sadece itme çekme faktörleri olmadığını ve bireysel ve sosyal faktörlerin de bu sürece dahil olduğunu öne sürmektedir. İtme-çekme faktörlerinin oluşmasında temel faktör olan öğeleri araştırmaktadır. Hem iç hem dış göçe yönelik analizleri genel bir teori çerçevesinde şekillendirerek tek bir sınıflandırmada bir araya getirmeyi amaçlamaktadır (Ela-Özcan 2017: 193).

Petersen 1958 yılında kaleme aldığı Göçün Genel Tipolojisi (A General Typology of Migration) adlı makalesinde göç çalışmalarının belli bir ülkeden gelen ve bu ülkeye yönelik hareketlerden yola çıkılarak sınırlı bir dönem üzerinde yoğunlaşmasını eleştirmektedir. Petersen'a göre bu konuda ilk önemli analiz Fairchild tarafından yapılmıştır. Fairchild göçü farklı şekilde sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma şeklinin 'istila' olabileceği gibi güçlü bir devletlerin görece zayıf bir devleti 'fethetmesi' şeklinde de olabileceğinin belirtmektedir. Teknolojik ve diğer imkanlar dahilinde daha büyük ve güçlü bir ülkenin daha küçük ve az gelişmiş bir ülkede kolonlar kurarak 'kolonileşmesi' de yer değiştirmenin diğer bir ortaya çıkış biçimidir. Son olarak benzer medeniyete sahip köklü ülkeler arasında gerçekleşen yer değiştirme eylemi de 'göç' olarak karşımıza çıkmaktadır (Petersen 1958: 257).

Temelde Petersen itme çekme faktörlerinin altında yatan nedenleri araştırmaktadır. Ekonomik döngüselliğin göç için ne kadar önemli olduğunu ifade eden Peterson bu değişen süreçte bir zaman itici faktör özelliğini barındıran bir unsurun belli bir dönemde ise çekici faktör olarak değişiklik gösterebileceğini belirtmiştir. Ekonomideki değişimlerin her sınıf için farklı etkisi olduğunu ve bireylerin farklı tepkiler vereceğini vurgulayan Petersen bu veriler ışığında beş göç tipi geliştirmiştir (Çağlayan 2006: 75).

İlkel göç: Daha çok ekolojik sebeplerden kaynaklanan göç türü olarak tanımlamaktadır. Çevresel etmenlerle başa çıkamama sonucunda meydana gelen göçlerdir (Petersen 1958: 259).

Zorlama göçler: Bu tür göçlerde devlet veya benzer işlevde siyasi bir yapının etkinliği söz konusudur. Naziler tarafından gerçekleştirilen Yahudi göçü buna örnek verilebilir (Petersen 1958: 261).

Yönlendirilen göç: Göç etmesi istenen topluluğun sınırlı da olsa tercih hakkına sahip olmasıdır. 1933-38 yılları arasındaki Almanyada çıkarılan yasalarla Yahudiler göçe özendirilmeye çalışılmıştır (Yalçın 2004: 34).

Serbest göç: Önceki göç türlerinde göçmenlerin fizyolojik ihtiyaçları ya da göçmenlerin pasifize olduğu bir zorunluluk söz konusu iken bu göç türünde belirleyici unsur bireyin kararıdır. 19.Yy da Avrupadan deniz aşırı ülkelere yapılan göçler buna örnek gösterilebilir. Bu göçler yüksek oranlı olmamakla birlikte daha sonraki göçlerin önünü açmıştır (Petersen 1958: 263).

Kitlesele göç: Teknolojik gelişmeler sonucu demiryolu ağları genişlemiş, buhar makineleri kullanılmaya başlanmış ve bunun gibi ilerlemeler beraberinde göçü daha güvenli ve kitlesele bir hal almaya yönlendirmiştir. Başarılı bir göç denemesi kısa sürede büyüyen bir göç hareketine dönüşebilmektedir. Bazı Avrupa ülkelerinden Amerikaya göç edilmesi bu göç tipine örnek teşkil etmektedir (Petersen 1958: 264).

Petersen'a göre her birey farklıdır ve göç normal bir süreç değildir. Bu sebeple Petersen "her insan aynıysa neden bazıları göç ederken bazıları göç etmiyor?" sorunsalını gündeme getirir ve bu düşünceden hareketle itme çekme faktörlerinin altında yatan ana sebepleri ve bu sürecin temel değişkenlerini incelemeye odaklanır (Petersen 1958: 258).

Görüldüğü üzere Petersen'in yaptığı bu sınıflandırma farklı göç türlerini oluşumlarına göre kategorize ederek yeni bir teorik zeminin oluşmasına fayda sağlamıştır. İtme çekme kuramından etkilenmekle birlikte çevresel, toplumsal siyasi ve sosyal girdilerin göç konusunda önemli bir referans kaynağı olduğunu da belirterek kendinden sonraki teorilere yol gösterici nitelikte olmuştur.

1.3.5. Merkez –Çevre (Dünya sistemi) Kuramı

1970'li yıllarda Wallerstein, Amin, Galtung, Castles ve Kosack tarafından ortaya atılan bu teori daha sonraki zamanlarda Castles, Sassen ve Portez gibi araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Bu teori merkez-çevre ya da gelişmiş az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkileri anlamaya yönelik geliştirilmiş bir teoridir. Bu kurama göre göç, modernleşmenin getirdiği bir süreç olmaktan ziyade gelişmekte olan ülkelerdeki işgücünün gelişmiş ülkelere taşınmasını sağlayan bir harekettir ve bu hareket gelişmekte

olan ülkeleri olumsuz etkilemektedir (Güllüpinar 2012: 67). Bu tür bir göç hareketi üçüncü dünyanın birinci dünyaya bağlı kalmasına sebep olmaktadır (Catles ve Miller 2008: 35).

Çevre ülkelerdeki başta sermaye olmak üzere toprak, işgücü ve hammadenin merkez ülkenin kontrolüne geçmesiyle kapitalist piyasaların etkisi altında dolaşımı hızlanmakta ve bu süreç kaçınılmaz göç olgusunu beraberinde getirmektedir (Sert 2016: 512). Kapitalizmin çevre kapitalist olmayan ülkelerle etkileşime geçerek bu bölgelerden merkeze doğru bir göç eğilimini başlatabileceği bu teoride belirtilmek istenen en temel noktadır (Sert 2016a: 36). Diğer bir ifadeyle merkez-çevre ilişkisi ekseninde incelendiğinde kapitalist süreç çevre olarak ifade edilen ülkelerde belirli bir nüfus hareketine neden olmaktadır ve bu hareketlenme eğilimi çevre ülkelerin işgücü potansiyeline ihtiyaç duyan merkez ülke konumundaki alanlara doğru gerçekleşmektedir (Massey vd. 1993: 444).

Buna göre gelişmiş merkez ülkeler geliştirmekte olan ülkelere yatırımlar yapar ve bu süreçte de bir takım altyapı hizmetleri götürür ve bu sistemin işlerlik kazanması için gerekli işgücü çevre ülkeden sağlanır. Bu sistem geliştirmekte olan ülkede hareketli ve göçe meyilli bir nüfus oluşturmaktadır. Ülkeler arasındaki ücret farklılıkları ve istihdam koşullarındaki değişiklikler de bu süreçte etkili olmaktadır (Dişbudak 2003: 35). Dünya Sistemleri Kuramı'na göre Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Okyanusya ve Japonya gibi merkez ülkelerin etkisiyle çevre ülkelerdeki çözümler hızlanacak ve insan nüfusunun büyük bir kısmı küresel Pazar ekonomisine dahil olacaktır. Çevre ülkelerdeki toprak, hammadde ve emek bu dolaşımın etkisine girdiği zaman göç dalgaları kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır (Massey vd. 2014: 24).

Merkez-Çevre Kuramı, uluslararası göçün genişleyen bir küresel pazarın politik ve ekonomik düzenini takip ettiğini iddia etmekte ve bu görüşünü destekleyen 6 farklı hipotez ortaya koymaktadır. Bunlar;

- Uluslararası göç, geliştirmekte olan dünyada kapitalist piyasa oluşumunun doğal bir sonucudur ve küresel ekonominin çevresel bölgelere nüfuz etmesi uluslararası hareketin katalizörüdür.

- Uluslararası emeğin akışı, malların ve sermayenin uluslararası akışını tam ters yönde izlemektedir. Kapitalist yatırımlar, çevre ülkelerdeki hareketli nüfusu tetikler ve merkez ülkelerle güçlü maddi ve kültürel bağlar geliştirerek ulusötesi hareketlere sebep olur.
- Uluslararası göçler özellikle geçmiş kolonyal güçler ve onların eski sömürgeleri arasında meydana gelmektedir. Çünkü kültürel, dilsel, idari, yatırım, ulaşım ve iletişim bağlantıları erken kurulmuş ve sömürge döneminde dış rekabetten özgür olarak gelişmesine izin verildiğinden bu durum ulusötesi pazarların ve kültürel sistemlerin oluşmasına yol açmıştır.
- Uluslararası göç, küreselleşen pazar ekonomisi kaynaklı olduğundan dolayı, hükümetlerin göç potansiyelini etkileme biçimi, şirketlerin deniz aşırı yatırım faaliyetlerini düzenlemek ve sermaye ile metallerin uluslararası akışını kontrol etmek şeklindedir. Ancak bu tür politikaların uygulanmasında sorunlar meydana gelmektedir.
- Kapitalist ülkelerin, hükümetleri tarafından, başarısız olduklarında yurtdışındaki yatırımları koruma altına almak ve küresel pazarın genişlemesine ilişkin belirleyici olan yabancı hükümetleri desteklemek için yapılan siyasal ve askeri müdahaleler, belirli merkez ülkelere yönelik mülteci hareketleri üretmekte ve bir başka uluslararası göçü oluşturmaktadır.
- Uluslararası gerçekleşen göçler, ücretler arasındaki farklar ya da istihdamda meydana gelen artış veya azalış oranlarıyla ilişkili değildir; piyasa yaratma dinamiklerinden ve küresel ekonominin yapısından kaynaklanmaktadır (Massey vd. 1993: 447-448).

1.3.6. Göç Sistemleri Kuramı

Afrika kıtasında kırsal alandan kente doğru gerçekleşen göçü inceleyen Mabogunje'nin (1970) geliştirdiği bu teoriyi önce Fawcett ve Arnold (1987), Portes ve Borocz (1989) sonra Kritiz, Lim ve Zlotnik (1992) uluslararası göç hareketlerine uyarlamış ve göç çalışmalarına eklemişlerdir. Bu gün itibarıyla şekillenmiş olan göç bağlantıları bu teoriye göre devletlerin sömürgecilik, siyasi, ticari, kültürel geçmişlerine

ve bu geçmiş bağların etkileşimlerine dayanmaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya 2014: 40).

Bu teori dünya sistemleri teorisine benzer şekilde uluslararası ilişkiler, politik ekonomi, ortak eylemsellik ve kurumsal faktörlere önem atfetmektedir. Göç sistemi, göçmen alış verişi olan ülkeler arasında gelişmekte ve daha çok sömürgeci devletler ve onların eski sömürgeleri arasında gerçekleşmektedir. Sömürgeci ülke ve eski sömürge kolonileri arasında geçmişten gelen tarihsel bağlılık ve gelişen ortak değerler bu göç sürecini kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Bu bağlılık durumu devletler arasında olabileceği gibi aile bağları, kültürel bağlar ve sosyal ağlar aracılığıyla da meydana gelmektedir. Dolayısıyla hem makro hem mikro yapıları içerisinde barındıran bir süreci ifade etmektedir (Toksöz 2006: 20).

Bu göç sistemi birbirinden karşılıklı göçmen alan-veren ülkeler arasında oluşmaktadır. Güney Pasifik, Batı Afrika veya Latin Amerika'nın Güney Konisi örneklerinde olduğu gibi bölgesel göç sistemlerinin analizini amaçlar. Bunun yanı sıra Karayipler, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın karşılaştığı veya Kuzey ve Batı Afrika'nın Fransayla bağlantısındaki göç sistemleri gibi uzak bölgeler birbiriyle ilişkilendirilebilir (Castles ve Miller 2008: 36).

Göç Sistemleri yaklaşımı bir yandan göçün sürekliliğini sağlayan sebepleri irdelerken bir yandan da söz konusu mekanlar arasındaki bağlantıların incelenmesini amaçlayan geniş çaplı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu bağlantılar “devletlerin birbiriyle ilişkileri ve karşılaştırılmalar, kitle kültürü bağlantıları, aile ve toplumsal ağlar” olarak sınıflandırılabilir (Fawcett ve Arnold 1987: 456-457). Örneğin Birleşik Krallıklar ve Hindistan veya Fransa ve Fas arasındaki sömürge bağları bu ülkeler arasında meydana gelen ya da gelebilecek uluslararası göç hareketlerini kolaylaştırmıştır. Göç sistemleri teorisi hem bireysel hem de aile fertlerinin fikirlerini beyan ettiği süreçleri de hesaba katıp hem makro hem de mikro seviyedeki faktörlere odaklanan, disiplinli ve düzeyli bir yaklaşımdır (Sert 2016: 514).

Diğer taraftan mikro yapılar olarak ifade edilen göçmenlerin kendileri tarafından geliştirilmiş ve resmi olmayan ağlardır. Zincirleme göç(chain migration) kavramı literatürde bu ağlara karşılık gelen ifadedir. Bu düşünceden yola çıkan çalışmacılar bilgi ve kültür sermayesinin göçü başlatmada ve sürecin devamındaki etkisini vurgulamaktadırlar. Göçmenler arasında oluşan bu enformel ağlar gidilecek ülke hakkında, göç yolları, iş bulma ve yerleşme olanakları hakkında bilgi aktarımını sağlamaktadır. Bu süreçte makro ve mikro tüm yapıların sürece dahil olması söz konusudur. Göçe yol açan gidişatı etkileyen tüm faktörlerin göz önünde bulundurulmasıyla yorumlanabilecek bu teoriye göre tek bir nedenden dolayı kişilerin ülkelerini terkedip başka ülkelere gitmesi açıklayıcı bir nitelik taşımamaktadır (Lordoğlu, Kıroğlu ve Tanyılmaz 2004: 14).

Göç sistemleri yaklaşımı değişik açılardan ilginç hipotezler ve öngörüler ortaya koymaktadır:

- Bu sistem içinde göçmen akışları fiziksel olmaktan ziyade siyasi ve ekonomik ilişkileri yansıttığından coğrafi olarak yakınlığı gerektirmemektedir. Coğrafi yakınlık göçmen değişimi ilişkilerini kolaylaştırmaktaysa da ne bu oluşumu garanti etmekte ne de mesafe bu etkileşimin oluşmasını engellemektedir.
- Göçmen gönderen bir veya daha fazla kaynak ülke olabileceği gibi göçmen alan ülkeler de birden fazla olabilir yani bir göç sistemi çok kutuplu bir yapıya dönüşebilir.
- Göçmen kabul eden uluslardan ziyade göçmen gönderen uluslarda birden fazla göç sistemine üyelik daha olasıdır.
- Siyasi ve ekonomik şartlar değiştiğinde sistemlerde de değişiklik meydana gelebilir. Örneğin, ülkeler, toplumsal değişime, ekonomik dalgalanmalara veya siyasi kargaşaya tepki olarak bir sisteme dahil olabilir veya sistemden ayrılabilirler (Massey vd. 1993: 454).

1.3.7. İlişkiler Ağları Kuramı

Göç ağları kavramı dendiğinde göç veren ve alan ülkedeki hareket edenleri geçmişi ve hareketsizliği de içine alan çok katmanlı bir durum söz konusudur. Bu

ilişkiler ağı şahıslar ve kurumlar arasında legal ya da illegal olarak gerçekleşebilmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya 2014: 42). Göçmen ağları göçmenlerle eski göçmenler ve köken ya da varış bölgesindeki göçmenler arasında kurulan dostluk akrabalık ilişkisine dayanmaktadır. Ekonomistlere göre gidilecek bölgede bir akraba ya da arkadaşına sahip olmak o bölgeye göç etme olasılığını önemli ölçüde artırmaktadır (Massey 1988: 396).

Bu noktada uluslararası gerçekleşen göçlerde ağlar iç göçlerdekinden çok daha önemlidir. Çünkü sürece yabancılaşma söz konusudur ve üstesinden gelinmesi gereken pek çok engel mevcuttur (Body 1989: 639). Bu ağların oluşumu, hareket maliyetlerini, risklerini düşürür ve göç için beklenen net getiriyi artırır. Bir köken alanındaki ağ bağlantılarının sayısı kritik bir eşiğe ulaştığında, göç kendi kendini sürdürebilir hale gelir, çünkü her göç hareketinin kendisi bunu sürdürmek için gerekli toplumsal yapıyı oluşturur. Hedef ülkeye ilk olarak göç edecek göçmenler için bu hareketlilik ve süreç henüz bu ağın bir parçası olmadıkları için oldukça maliyetlidir. Göç maliyetleri, yemek ve ulaşım gibi doğrudan yolculuğun finansal maliyetlerini, para, zaman, bilgi ve araştırma maliyetlerini, iş aramak için fırsat maliyetlerini ve tanıdık bir çevreden kopmanın getirdiği fiziki maliyetleri içermektedir. Ekonomik açıdan bakılacak olunursa her göçmen bu ilişkiler ağı sayesinde bir sonraki gelecek göçmenin maddi yükünü hafifletecek ve göçün maliyetini azaltacaktır. Bu şekilde yardımlaşma sistemiyle ağlar daha fazla genişlemekte ve daha fazla göçmeni bünyesine dahil etmektedir. Geliştirilen bu ilişkiler ağı göçü süreklilik katmaktadır (Massey vd. 1993: 448-449). Bu açıdan belirtilen kuramda himaye, akrabalık ve arkadaşlık ilişkisi önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır (Tilly ve Brown 1967: 142-144). Bu şekilde gelişen ağlar her türlü sosyal değişkene bağlı olarak güçlü veya zayıf şekilde birçok faktörün etkisi altında yapılabılır (Çağlayan 2006: 85).

Örneğin aileden bir kişinin göç etmesiyle sürece giden yol açılmış ve olur ve göç alan ve veren ülke arasındaki bir 'güzergah' oluşmaya başlar. Göç eylemi bir kere gerçekleştiğinde bu 'işlek yol' göçmenler tarafından kullanılır ve halihazırda göç bölgesinde bulunan akraba ve arkadaşlarının desteğini alırlar. Daha önce bu süreci atlatmış tecrübeli diğer aile üyeleri bu zorlu süreçte yeni tanışılan akrabalarına her

konuda yardım ederek sürecin hem maddi hem manevi yükünü hafifletmektedirler. Bu durum göçmenler açısından bilinmeyen bir durumun daha kontrol edilebilir bir hal almasını sağlar (İçduygu, Erder ve Gençkaya 2014: 43). Göç ağları yaklaşımı göçün nedenlerinden ziyade göçün sürekliliğini ve kendini yeniden tekrarlamasıyla ilgilenmektedir (Toksöz 2006: 21).

Abadan Unat'a göre İlişkiler Ağı Kuramı'nın temel noktasını oluşturan prensipler şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Göçmen ilişkiler ağları kişiler arasında göç etme eğilimini artırmakta ve yaygınlaştırmaktadır.
- 2- Göçmenler arasındaki bu ağ ilişkileri göçün sebep olacağı birçok maliyeti ve riski azalttığından ücret farklılıkları etkisini kaybetmektedir.
- 3- Göçmen ilişkiler ağları belli bir kurumsal yapıya ulaştıklarında sosyoekonomik açıdan her kesimden göçmeni kapsamakta ve gönderen ülke topluluğunu daha fazla temsil etmektedirler.
- 4- Hedef ülkede bu ağlar kurulduktan sonra kontrolü çok zor olmaktadır. Hangi göç politikaları uygulanırsa uygulansın göçmen örüntüler oluşturmaya devam etmektedir.
- 5- Göçmenlerin aile birleşmelerini amaçlayan politikalar mevcut göçmen ağ potansiyelini güçlendirmektedir; çünkü belli ilişkiler ağında bulunan üyelerin ailelerine özel giriş hakkı tanınmaktadır (Abadan- Unat 2017: 65).

1.3.8. İkili İşgücü Piyasası Kuramı

Bu teorinin bakış açısına göre göç modern sanayileşmiş toplumun gereksinimleri sonucu meydana gelmekte ve göç olasılığını artıran etkenler menşei ülkedeki itici faktörlerden ziyade hedef ülkedeki çekici faktörlerdir. Bu sistemin ilerleyişinin ana varsayım noktası hedef ülkenin sürekli bir işgücüne ihtiyacı olduğu ve bu durumun ekonomik yapıdan kaynaklandığı düşüncesidir. Göçmen işgücüne talebin sürekliliğinin nedeni gelişmiş endüstriyel sosyoekonomik yapıların dört temel özelliğinin bir sonucudur. Yapısal enflasyon, motivasyona dayalı sorunlar, ekonomik ikilik ve işgücü arzının demografisidir (Sert 2016a: 33).

Gelişmiş ülkelerdeki talep esas alınarak gerçekleştirilen bu göçler hedef ülkedeki işverenler ya da onların talebi doğrultusunda hükümetler tarafından başlatılmaktadır. Ekonominin yapısıyla alakalı bu göçlerin oluşmasında ücret teklifleri ya da uluslararası ücret farklarının olması zorunlu değildir. Hedef ülkedeki göçmenlerin sayısı artsa dahi ücret düzeyi artmamaktadır. Ücretler sosyal ve kurumsal mekanizmalar tarafından kontrol edilir dolayısıyla arz ve talepteki değişimlere karşı bağımsız değildir. Göçmen işçi arzındaki artışla orantılı olarak düşük düzeyli ücretlerde de bir azalma meydana gelebilir ancak ücretlerdeki bu azalış ilgili kurumlar ya da yapılar tarafından engellenmez. Bu bakımdan hükümetlerin ücret ya da istihdam politikalarındaki ufak çaplı değişimler uluslararası göçü engellemekte yetersiz kalmaktadır (Güllüpinar 2012: 64).

Gelişmiş ekonomilerde hem emek piyasasında hem de işletme düzeyinde bir yanda sermaye yoğun işler ve sektörler diğer tarafta emek yoğun işler ve sektörler olmak üzere ikili yapı üzerine kurulu bir sistem vardır. Sermayenin yoğun olduğu sistemde ileri teknolojinin hakim olduğu donanımlı vasıflı çalışanlar ve bu çalışanları eğiterek kolayca gözden çıkaramayacak olan işverenler söz konusudur. Diğer taraftan emek yoğun sektörde çalışan vasıfsız işçiler için ise iş güvencesi daha düşüktür. Çalışma koşulları ağır olduğundan dolayı yerli işçilerin bu tür işleri kabul etmesi çok daha zordur (Toksöz 2006: 17-18).

Tüm bu şartlar altında işveren kendisi için uygun koşullarda yerli işçiyi işe alma ve işte tutma konusunda zorlanmaktadır bu durumda ya hükümetlerin misafir işçi programları geliştirilmesine teşvik edilir ya da işveren kendi imkanlarını kullanarak yabancı işçi alımı yapar. Belirli etnik topluluklar değişen niteliklere bağlı olarak kendi taleplerini oluşturabilmektedirler (Massey 2015: 146).

Portes ve Bach doğru şartlar gelişirse uzun dönemde ilave işçi ihtiyacı sağlayan dikey bir bütünleşme sağlayarak işgücü temin edilebilecek etnik bölgeler oluştuğunu ifade ederek, Piore nin 'İkili İşgücü Piyasası Teorisi'ni geliştirmişlerdir (Portes ve Bach 1985). Bu kuram aktörlerin kendi lehine kararlar aldığı görüşünü savunmamakla birlikte tamamen de reddetmemiştir. Gelişmiş ülkelerde düşük ücret karşılığı istihdam edilen

mesleklere karşı olumsuz düşünceler yabancı işçiler için iş imkanı sağlamaktadır. Böylelikle bekledikleri kazanç artmakta ve ailelerine para göndererek geldikleri ülke ekonomisine de dolaylı yollardan katkı sağlamaktadırlar (Massey vd. 1993: 442-443).

1.3.9. Yeni Ekonomi Kuramı

Bu teori 1990'larda Stark Oded tarafından geliştirilmiş olup, neoklasik geleneğe dayanmakta ve göçe yol açan süreçte göçmenin ailesinin veya hanesinin rolünü ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Rasyonel bir karar olan göç sadece bireyin kararı olmaktan ziyade aile üyelerinin de etkili olduğu bir süreçtir. Varış ve menşei ülke arasındaki ücret farklılıklarından ziyade güvensizlik, görelî yoksulluk, gelir farklılaşması gibi birçok etmenin sebep olduğu göç olgusu istikrarlı çalışmayan piyasalarda sermaye temininin ve takiben tarımsal işletmelerin kapitalist işletmelere evrilmesinin de aracı olmaktadır (Toksöz 2006: 20).

Örneğin, Massey ve diğerlerinin de ifade ettiği gibi Meksika'lı çiftçiler, yeterli arazileri olmasına rağmen, bu arazilerin işlenmesini sağlayacak sermayeden yoksun oldukları için ABD'ye göç etmektedirler (Massey vd. 1993: 456). Bu kurama göre ülkeler arasındaki ücret farkları kalksa bile göç eylemi sürekliliğini koruyacaktır. Göçmen yollayan ülkenin piyasalarındaki istikrarsızlık bu durumu tetiklemektedir. Ayrıca belirtilmesi gereken bir diğer nokta da ailelerin yurt dışına göçmen yollamasının nedeni gelirlerini artırma isteğinden ziyade diğer hanelere göre 'görelî yoksulluklarının' da ortadan kalkmasıdır (Stark ve Bloom 1985: 173-178). Ayrıca Stark'a göre, ailelerin kendi görelî yoksulluklarını algılama derecesi de bu süreçte önemlidir (Stark 1991). Göç eylemi gerçekleştirdikten sonra göçmenlerin ülkelerine gönderdikleri havaleler geride kalan aile üyeleri için hem tüketim hem de yatırım aracı olmaktadır. Kuramın varsayımları, hane halkının gelirini çok yüksek oranlarda artırmaya bile ailenin girişimiyle yeni gelir kaynaklarının oluşmasını sağlamaktadır (Güllüoğınar 2012: 62-63).

Çok geniş kapsamlı olarak ifade edilebilecek bu teoriyi kısaca özetleyecek olursak yeni ekonomi kuramında göçün bireysel bir kararın ötesinde aile fertlerinin de dahilindeki bir süreç olduğu vurgulanmakla birlikte ücret farklılıklarının bu süreçte

belirleyici unsur olmadığı üzerinde durulmuştur. Göç etmek ailenin gelir düzeyinde değişiklik anlamına gelmektedir. Bu anlamda görece gelir düzeyi yüksek kişiler göçe daha eğilimlidir. Ayrıca göçmenin kalan aile bireylerine gönderdiği havalelerin de görece yoksulluk üzerinde etkisi olduğu üzerinde de durulmuştur. Göçmen veren ülkedeki hükümetler yoksul ya da zengin hanelerin gelirlerini artıracak politikalar uygulamıyorsa bu da göç etme isteğini artırmaktadır. Buradan hareketle sadece bir teoriyle çok çeşitli eğilimleri bünyesinde barındıran göç olgusunu anlamının çok da ihtimal dahilinde olmadığı anlaşılmaktadır. Her teori evrensel nitelik kazanmış olan göç eylemini farklı bir dinamizm içerisinde ele almakta ve daha sonraki yapılacak çalışmaların önünü açmaktadır.

II. BÖLÜM

2. KOPENHAG OKULU VE GÜVENLİKLEŞTİRME KURAMI

2.1. Güvenlik Kavramının Tanımı ve Gelişimi

Güvenlik uluslararası ilişkiler literatüründe sıkça kullanılan bir kavramdır. Bireylerin güvenliği olabileceği gibi devletlerin ve devlet dışı oluşumların da güvenlik kaygısı olabilmektedir. Kavramsal altyapısından ziyade pratikte de güvenlik yaşamsal öneme sahiptir. Ancak uluslararası ilişkiler alanında sorun çoğu zaman güvenlik değil güvensizlik algılamaları sebebiyle ortaya çıkmaktadır (Çelebi 2007: 70).

Diğer bir ifadeyle güvenlik genellikle korku ya da endişe kaynağının bulunmama hali, herhangi bir yerden gelebilecek zarar, tehlike ya da tehdidin olmaması durumu, ya da güvensizlik korkusunun bulunmaması hali olarak tanımlanmaktadır. Kavramsal olarak belirtilen şekillerde ifade edilen güvenlik ilk olarak 1940'lı yıllarda Stratejik Çalışmalar başlığı altında inceleme konusu olmuştur ve daha sonra bu alan uluslararası ilişkiler disiplininin alt bir çalışma alanı haline dönüşmüştür. Günümüzde ise güvenlik çalışmaları olarak adlandırılan disiplinin anahtar kavramları arasında yer almaktadır (Akgül–Açıkçeşme 2011: 44). Güvenlik kavramını uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde ilk ele alan Arnold Wolfers güvenliği “nesnel anlamda edinilen değerlere yönelik tehdidin bulunmamasını, öznel açıdan ise bu tür değerlere ilişkin saldırılara karşı duyulan korkunun yokluğunu ölçen” bir kavram olarak tanımlamaktadır. Wolfers'a göre güvenlik bir ulusun az ya da çok sahip olmak isteyeceği bir değerdir (Wolfers 1952: 484-485).

Baldwin ise bu tanımı genişletmekte ve güvenliği “sahip olunan değerlere karşı bir zararın en düşük olduğu hal” olarak tanımlamaktadır (Baldwin 1997: 13). Wolfers’tan esinlenen Baldwin güvenliğin tanımlamasında yedi sorunun cevabının önemli olduğunu vurgulamıştır. Bunlar ; “Kim ve hangi değerler için, hangi tehditlere karşı, hangi araçlarla, ne pahasına, ne kadar sürede, ne ölçüde güvenlik?” sorularından oluşmaktadır. Baldwin, güvenliğin tanımlanmasında tüm bu soruların cevaplanmasına gerek olmadığını ancak tehdit, özne, değerler ve güvenlik gibi ana konulara mutlaka değinilmesi gerektiğini belirtmiştir (Baldwin 1997: 13-17).

İfade edilen güvenlik kavramları aşağıda birkaç farklı gruba ayrılmıştır.

- Uluslararası sistemin tümü ya da buna yakınının güvenliği,
- Coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin, bölgelerin güvenliği,
- Devletin güvenliği,
- Toplumun güvenliği,
- Toplumsal alt grupların güvenliği,
- Bireylerin güvenliği,

Ancak meydana gelen her güvensizlik durumunda belirtilen aktörler arasında bir çatışma durumu söz konusu değildir (Dedeoğlu 2008: 24-25).

Soğuk savaş öncesinde daha çok askeri anlamda kullanılan ve askeri konular çerçevesinde tanımlanan güvenlik kavramı soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte kapsamını genişletmiş ve siyasi, sosyal, ekonomik, çevresel konuları da içine alacak şekilde bir taban oluşturmuştur. Bu genişlemeyle birlikte sadece askeri alana özgü tehdit kaynağı da farklı sektörlerle yayılmış ve devletin her organını ilgilendiren bir mahiyet kazanmıştır. Böylelikle güvenlik pasif durumdan uluslararası konjontürde etkili olan aktif bir yapıya dönüşmüştür (Küçükşahin 2006: 7).

Uluslararası güvenlik ortamını şekillendiren tehdit, risk, tehlike gibi faktörlerin çeşitlenmesi sonucu bu kavramlar üzerine yoğunlaşan teorilerde de değişiklikler görülmüştür. Bu çerçevede daha çok irdelenmeye başlayan güvenlik kavramının tanımı, etkisi, referans aktörleri ve alanı yeniden tartışılmaya başlanmıştır (Bakan 2007: 35).

Güvenlik kavramının geleneksel çerçevede tanımlandığı ve bu çerçeveyi askeri stratejik konuların belirlediği soğuk savaş döneminde devletlerarası rekabet en üst düzey güvenlik konularını oluşturmaktadır. Geleneksel güvenlik perspektifine göre devletler arasında yaşanan başta askeri tehditler ve düşmanlık olmak üzere güç ve çıkar çatışmaları bu üst düzey konulara örnektir. Soğuk savaş dönemindeki sadece askeri konuların hayati önem taşıyan üst düzey konular olarak nitelendirildiği düşüncesi günümüzde değişikliğe uğramış ve ikinci derecede politikanın ilgi alanına girmesi gerektiği düşünülen birçok konu artık yüksek politika çerçevesinde değerlendirilme noktasına gelmiştir (Çomak 2006; Yinanç ve Taşdemir 2002:).

Bu çerçevede güvenlik kavramının daha geniş bir alanı kapsamaya gerektiğine ilişkin baskılar iki grupta toplanmıştır. İlk olarak dar askeri güvenlik bakış açısıyla ilgili sorunlar artık daha belirgin bir hal almıştır. Diğer yandan askeri konuların dışındaki sorunların da gündeme taşınmasına ilişkin baskılar artış göstermiştir. Çoğu insanın yüzyüze kaldığı problemler geleneksel askeri perspektifin dayattığı tehdit unsurlarından çok daha farklıdır. Bu durumun ise dünyanın birçok bölgesinde insanların refahı ve ulusal çıkarıya yönelik tehditler başka ülkelerin ordularından ziyade ülke içinde gerçekleşen açlık, yoksulluk, kıtlık; politik, siyasi ve ekonomik çöküş; etnik ayrılıklar ve terörizm gibi diğer nedenlerden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Şu bir gerçektir ki dünya üzerinde birçok ülke diğer ülkelerin silahlı kuvvetleriyle değil kendi ordusu tarafından devrilmiştir (Booth 1991: 59)

Bahsedilen bu kapsamda, klasik güvenlik anlayışı soğuk savaş döneminde uluslararası ilişkiler disiplininin bir alt dalı olarak gelişmeye başlayan güvenlik çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Güvenlik çalışmalarının gelişimini dört dönemde incelemek mümkündür. 1918-1955 yılları arasında birinci dönem, 1955-1985 arası ikinci dönem, 1985-1995 arası üçüncü dönem ve 1995'ten günümüze dördüncü dönem. Birinci evre güvenlik çalışmalarının henüz uluslararası ilişkilerden ayrı bir dal olarak gelişmeye başlamadığı bir dönemdir. Bu dönemde güvenlik disiplinleri arası ve çok boyutlu bir kavram olarak anlaşılma devletlerarası ilişkiler doğrultusunda şekillenen; uluslararası hukuk, uluslararası örgütler, siyaset teorisi temelinde demokrasinin, uluslararası kurumların ve silahsızlanmanın gerçekleştirilmesiyle aynı

anlama gelmekteydi. Bu doğrultuda Herz, Wolfers, Brodie ve Wright gibi dönemin bilinen akademisyenleri günün şartları doğrultusunda savaş ve barışın siyasi, psikolojik ve ekonomik boyutlarını araştıran çalışmalar yapmışlardır (Bakan 2007: 37-38).

1955-1985 arası dönem güvenlik çalışmalarının ‘Altın Çağı’ olarak kabul edilmektedir. İlk kez İkinci Dünya Savaşı sırasında siviller Altın Çağ’ın ilk basamağını ya da güvenlik çalışmalarının “ilk dalgasını” oluşturarak askeri planlamada etkili bir şekilde yer almaya başlamışlardır. Bu dönemde çalışmacıların odağında nükleer devrimin ortaya çıkardıkları vardır. Walt’a göre temel soru ‘bir nükleer karşılık riski düşünüldüğünde devletler bir politika aracı olarak kitle imha silahlarını nasıl kullanabilecekler?’dir (Walt 1991: 75). Benzer şekilde Shelling, Snyder, Kaufmann, Kahn ve Kissenger gibi akademisyenler askeri araç ve stratejilerin askeri tehditleri ortadan kaldırmada nasıl kullanılması gerektiği konusunda çeşitli çalışmalar yapmıştır. Güvenlik çalışmalarının altın çağı olarak nitelendirilen bu dönemde de güvenlik devlet eliyle devletin askeri imkanları kullanılarak sağlanan aynı şekilde devlet merkezli şekillenen bir kavramdır (Bakan 2007: 38).

1980’lerde geleneksel güvenlik çalışmalarının temel gerçeğini oluşturan devletin güvenliği noktasından ulusların, bireylerin, küresel ve uluslararası toplulukların güvenliğini de kapsayan daha geniş tabanlı bir güvenlik anlayışına yönelinmiştir. Bireylerin güvenliğinin, askeri konulardan daha çok, ekonomik, refah, çevresel meseleler, kültürel kimlik ve politik haklar gibi pek çok unsur tarafından tehdit edilebileceği üzerinde tartışılmıştır (Kurt 2015: 465). 1980’lerde başlayan ve 1990’ların başlarında ivme kazanan bu süreçte ‘yumuşak güvenlik’ alanına dahil olduğu düşünülen etnik problemler, çevre sorunları, kitlesel göç hareketleri gibi konular geleneksel güvenlik gündeminden daha ön sıralarda yer almaya başlamıştır. Güvenlik alanında meydana gelen bu değişimleri yakından takip eden dönemin çalışmacıları tehdit unsurlarındaki genişlemeyi de aynı ölçüde izlemişlerdir. Yeni oluşan güvenlik gündeminde devletin yerine bireylerin güvenliğini tehdit edecek unsurlar askeri meselelerden daha fazla vurgulanmıştır (Aktaş 2011: 10).

1985-1995 arası dönemde güvenlik gündeminin genişletilmesi tartışmalarının akademik temeli 1983'te iki eser ile atılmıştı. Buzan'ın *People, States and Fear* adlı kitabı ile Ullman'ın *Redefining Security* başlıklı makalesi güvenliğe askeri tehditlerin ötesinde kavramsal bir çerçeve çizmiştir. Buzan'ın önce 1983'te yayınladığı ve daha sonradan geliştirdiği ve 1991'de tekrar bastığı *People State and Fear* başlıklı kitabı güvenlik çalışmalarında en temel kaynaklarından birini oluşturmaktadır (Buzan 1991; Ullman 1983). Buzan güvenlik çalışmalarındaki bu değişimin sadece uluslararası askeri ilişkilerle sınırlı olmayacak şekilde bireylerden, sosyal tabana ve uluslararası refah ve kalkınmayı de kapsayacak şekilde olması gerektiği fikrini savunur. Buzan devletlerin askeri, siyasi, toplumsal, ekonomik ve çevresel sorunlarla tehdit edildiği görüşünü ortaya atarak, "beş sektörde güvenlik" yaklaşımını benimsemiştir (Miş 2012: 13).

Ullman'a göre ise güvenlik sadece bir hedef değil aynı zamanda bir sonucu da ifade etmektedir ve bunun anlamı güvenliğin ona meydan okuyan tehditlerle tanımlandığıdır. Ullman (1983: 133) "ulusal güvenlik tehdidini ulus içerisinde yaşananların yaşam kalitesini düşüren bir olay; Bu bir savaş olabileceği gibi, isyan ya da salgın bir hastalık olabilir veya bir devletin hükümetine ya da devlet içindeki özel ya da sivil toplum kuruluşlarına(kişi, gruplar, şirketler) karşı uygulanan politikaların kapsamının daraltılması" olarak ifade etmektedir.

Mathews, Robert, Moran bu görüşü benimseyen yazarlardır. Mathews güvenlik tanımının çevresel etkenler ve demografik unsurları da içerecek şekilde genişletilmesi gerektiğini savununurken Moran finans ve ekonomi, Roberts ise insan hakları konularını güvenlik gündeminin konusu haline getirmiştir (Mathews 1989; Moran 1990; Roberts 1990). Güvenliğin dar çerçeveli kavramsal altyapısında genişlemenin yaşandığı bu dönemde ortak bir güvenlik anlayışı benimsenmiş ve ekonomik ve siyasi gelişmeler de güvenliğin alanına dahil olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren ise ulus ötesi suçlar, kimlik meselesi gibi çeşitli konular da güvenliğin kapsamı içerisinde değerlendirilmiştir (Bakan 2007: 38).

1987 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından gerçekleştirilen Silahsızlanma ve Kalkınma Konferansı'nda da güvenliğe yönelik değişen bakış açısının

etkisi gözlemlenmektedir. BM güvenliği şu şekilde tanımlamaktadır: “Güvenlik, tüm uluslar için öncelikli bir konudur, aynı zamanda hem silahsızlanma hem de kalkınma için temel konulardan biridir. Güvenlik yalnızca askeri değil aynı zamanda siyasi, ekonomik, sosyal, insan hakları ve ekolojik unsurlardan oluşmaktadır.” Diğer bir ifadeyle askeri olmayan konular hakkında da güvenliğin ön plana çıkarılmasıyla uluslararası sisteme katkıda bulunulabileceği belirtilmiştir (BM 1987, <http://disarmament.un.org/cab/docs/aconf13039.pdf>, 20 Temmuz 2017’de erişildi).

1995’ten günümüze ise soğuk savaş döneminin durağan yapısı yerini aktif bir uluslararası sisteme bırakmıştır. 1990 sonrasında başlayan ve ivme kazanmış bir şekilde günümüze kadar devam etmiş olan bu süreçte mikro ve makro düzeyde tüm değişkenlerin etkisi yansımıştır. Sistemsel girdiler evrimleşen bu süreçte küreselleşmenin de büyük etkisiyle yeni fırsatların yanı sıra riskler ve tehlikeleri de beraberinde getirmiştir. Güvenliğin genişleyen ve derinleşen boyutu göz önüne alındığında “kim için, ne için, nerede, nereye kadar ve nasıl güvenlik?” soruları çerçevesinde alternatif güvenlik çalışmaları gündeme gelmektedir (Emeklier ve Sandıklı 2012: 26).

Sonuç itibarıyla 1990 yıllardan itibaren güvenlik çalışmaları pek çok alt disipline ayrılmış ve sağlık sorunları, ekonomik istikrarsızlıklar, kimlik sorunları ve göç gibi birçok konuyu kapsayacak şekilde genişlemiştir. Buzan ve Hansen tarafından yapılan sınıflandırma örneğinde olduğu gibi geleneksel güvenlik çalışmalarının yanı sıra, belli başlı güvenlik teorileri olarak anılan barış araştırmaları, eleştirel güvenlik çalışmaları, feminist güvenlik çalışmaları, Kopenhag okulu, Post yapısalcılık ve inşaatçı güvenlik çalışmaları güvenliğin tehdit algılamalarına farklı kuramsal çerçeveden yaklaşmıştır (Akgül-Açıkmeşe 2011: 49).

Güvenlik ve değişen risk kavramına ilişkin yeni bakış açılarının ortaya çıkması gelenekselciler ve genişletmeci-derinleştirmeciler tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Krause ve Williams’ın da belirttiği gibi güvenliğe yönelik yaklaşımlar iki gruba ayrılır. Derinleşmeci grupta olan çalışmacılara göre güvenliğe ilişkin referans nesnelere devlet haricinde yeni aktörler eklenebilir. Bu durum devlet merkezli

analizlerden de uzaklaşmayı sağlamaktadır. Diğer grup olan genişlemeciler ise ‘tehdit’ ögesi üzerine yoğunlaşmışlardır ve askeri tehdit dışındaki sağlık, çevre, finansal alan gibi tehdit unsurlarını da tartışmaya açmakta ve alanı geliştirmeye çalışmaktadırlar. Özetle derinleşmeci grup merkeze yeni referans ögeleri koyarak güvenliğe ilişkin farklı bir yaklaşım benimserken genişlemeci grup devlet merkezli analize yönelik çalışmaların devamını desteklemekte ancak yeni tehdit türlerini de bu çalışmalara katma amacı gütmektedir (Baysal ve Lüleci 2015: 68-69).

Güvenlik alanında yaşanan bu değişim ve dönüşüm bütüncül güvenliğin askeri ve diğer boyutlarını da içerecek şekilde yeniden tanımlandığını ortaya koymaktadır (Akçadağ 2012: 3).

Buna göre güvenliğin yeniden kavramsallaştırılmasındaki eğilimler şu şekilde özetlenebilir;

- Güvenlik kavramının tanımlanmasında genişlemesi, derinleşmesi ve sektörleşme söz konusudur.
- Gösterilen devletten bireylere ya da insanlığa (insan güvenliği) yönelmiştir.
- Yeni güvenlik tehlikelerinin (tehdit, çatışma alanları, hassasiyet ve riskler) algılanması ve buna bağlı olarak yeni güvenlik kaygıları güvenlikleştirilmeye başlanmıştır.
- Yeni algılanan güvenlik tehlikeleri ve kaygılarıyla ve bu durumdan etkilenebilecek kendilerini savunmaktan yoksun durumda olan insanlara bir ‘beka ikilemi ’ arz eden yeni çevresel tehlike, risk ve afetlerle yüzleşmek ve bu tür durumların etkisini azaltmak için askeri olmayan stratejiler araştırmaktır.

Bu tanımlama etrafında birleşen yenilik merkezli bakış açısı gelenekselci ve güvenliği dar kalıplar içine sığdıran anlayışa tamamen karşı çıkan bir tavır benimsemiştir (Brauch 2008: 23).

2.2. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Kuramı

Kopenhag Ekolü realist temelli güvenlik anlayışının eleştirisinden hareketle gelişen bir yaklaşımdır. Weaver'a göre Kopenhag Okulu'nun geçmişi 1970'ler ve özellikle 1980'li yıllarda güvenlik konseptinin dar ve geniş açılardan tartışılmasına dayanmaktadır (Weaver 2004, http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/7/4/4/6/pages74461/p74461-8.php, 28 Ağustos 2017'de erişildi). 1985 yılında Kopenhag Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi kurulmuş ve bu merkeze bağlı olan Avrupa Güvenliği Çalışma Grubu'nun "Avrupa Güvenliği'nin Askeri Olmayan Boyutları" başlıklı projesi ile Kopenhag Okulu'nun temelleri atılmıştır. Bill Mcsweeney tarafından 1993 yılında "Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe" başlıklı kitap yayınlanmıştır (Sweeney 1996: 81). Dikkatleri üzerine çeken bu kitabı ve Barry Buzan'ı eleştirdiği makalesinde bu grubu ilk defa "Kopenhag Okulu" olarak tanımlamıştır (Şemşit 2010: 44).

Kopenhag Güvenlik Çalışmaları Okulu veya Kopenhag Okulu diye adlandırılan bu ekol, enstitü kapsamındaki araştırma projelerinden biri olan Avrupa Güvenliği kapsamında çalışmalarını gerçekleştiren Barry Buzan, Ole Waever, Morten Kelstrup ve Pierre Lemaitre gibi öncü araştırmacıların güvenlik konusunda dikkatleri üzerine çeken yeni teorik çalışmalar yapmalarıyla alanda kendine yer açmayı başarmıştır (Şahin 2004: 85). Özellikle Barry Buzan'ın 1983 yılında ilk baskını yaptığı *People, States and Fear : An Agenda For International Security Studies In The Post Cold War Era* adlı kitabı güvenlik alanında geniş bir tartışma gündemi yaratmıştır (Buzan 1983). Kopenhag Okulu'nun yeni bir evreye geçtiği dönem ise *Security: A New Framework for Analysis* (Buzan, Waever ve Wilde 1998) başlıklı kitaptır.

Kopenhag Okulu, çalışmalarında geleneksel güvenlik anlayışını sorgulayan bir yaklaşım benimsemiştir. Bu durumu Waever şu satırlarla ifade etmektedir; " Kopenhag Okulu klasik ve güce dayalı, devlet merkezli güvenlik anlayışının ötesinde bir yaklaşımla hareket ederek devlet dışı unsurların da etkili olduğu bir güvenlik yaklaşımı ile güvenlik kavramının geleneksel sınırları dışına çıkmaması gerektiğini savunan,

tutucu bir güvenlik anlayışına ek ve üçüncü bir yol olarak doğmuştur” (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 8).

1990’lı yıllarda güvenliğin çeşitli boyutlarını ön plana çıkararak kavramsal güvenlik çalışmalarında önemli bir farklılaşma yaratan ve 21.yy da yapılan güvenlik merkezli çalışmaların odağı haline gelmiş olan Kopenhag Ekolü’ne göre güvenlik, geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken bir olgu olmakla birlikte devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışı ve rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve bütünlüğünü sürdürme kabiliyeti olarak kabul edilmektedir. Söz konusu noktadan hareketle en temel güvenlik kaygısı varoluşsal bir sorun olan hayatta kalma kaygısıdır (Buzan 1991a: 433). Buzan devlet ve bireyleri birbirinden bağımsız olamayacak şekilde bir sistem içerisinde düşünür ve siyasi açıdan bir devletin güçlü olabilmesi için orada yaşayan bireyleri dikkate alması gerektiği fikrini benimser (Buzan 1989: 121).

Bu görüşten hareketle Kopenhag Ekolü kendisini devleti merkezine alan geleneksel askeri güvenlik çalışmaları ve post yapısalcı güvenlik çalışmaları arasında orta bir noktada tanımlamakla birlikte hem salt askeri unsurları tehdit olarak gören dar kapsamlı güvenlik anlayışını hem de kişilerin ve ulusların durumuna karşı tehdit oluşturabilecek her unsurun güvenlik problemi olarak benimsenmesi görüşünü eleştirmektedir (Baysal ve Lüleci 2015: 65). İnşacı yaklaşımdan esinlenen Kopenhag Ekolü ve öncü isimleri Buzan, Waever ve Wilde, 1990’lar itibariyle literatürde güvenikleştirmeye yer açmayı başarmışlardır (Mandacı ve Özerim 2013: 107).

Huysmans’a göre okulun bu çalışmayı geliştirmesinde iki motivasyon kaynağı bulunmaktadır ve ilk olarak okul güvenliği dar askeri çerçeveden kurtarıırken diğer taraftan da ortaya atılan görüşün tutarsız bir yaklaşım olmasının önüne geçmeye çalışmıştır. İlaveten Kopenhag Okulu’nun temel paradigmasını oluşturan ve güvenlik çalışmalarını ileri bir noktaya taşıyan Bölgesel Güvenlik Kompleksi, Sektörel Güvenlik Yaklaşımı ve Güvenikleştirme teorisi literatür açısından önemli kazanımlardır (Huysmans 1998: 482-483).

Okulun güvenlik çalışmaları açısından en önemli katkısı ise güvenlikleştirme teorisi olarak ifade edilebilir (Kardaş ve Erdağ 2015: 394). Güvenlikleştirme kuramı aslen Wæver tarafından, sektörel yaklaşım ve bölgesel güvenlik bloğu teorisi Buzan tarafından geliştirilmiştir. Belirtilen yaklaşımlar, 1998 yılında “Security: A New Framework for Analysis” ve 2003 yılında “Regions and Powers: The Structure for International Security” adıyla yayınlanan kitaplarla geliştirilmiştir (Buzan, Waever ve Wilde 1998; Buzan ve Waever 2003). Başta kişisel olarak geliştirilmiş bu yaklaşımlar sentezlenerek Kopenhag Okulu’nu meydana getirmişlerdir. Küreselleşmeyle birlikte meydana gelen yeni güvenlik alanları ve riskleri kuramın göç, azınlık hakları, AIDS, terörizm, insan kaçakçılığı, kalkınma, demokrasi, çevre ve kimlik gibi birçok farklı alana uygulanarak daha farklı perspektiflerden açıklık getirmesini sağlamıştır (Şemşit 2010: 46).

Kopenhag Okulunun önemli temsilcilerinden olan Buzan ve Weaver’a göre, uluslararası politikanın değişen dinamiklerini ve güvenliğin rolünü geleneksel güvenlik yaklaşımı ile açıklamanın mümkün olmadığı bir konjonktür söz konusudur. Diğer bir ifadeyle güvenlik tehdidin kurgulanması ve normal siyasi sürecin dışına çıkılarak alınan istisnai tedbirler doğrultusunda bir ‘güvenlikleştirme’ sürecine evrilmiştir (Buzan, Waever and Wilde 1998: 31). Diğer taraftan ulusal güvenlik kavramı birçok yönetimce muhalefetin etkinliğini azaltmak ya da iç siyasette daha sorunsuz ilerleyebilmek için kullanılmaktadır. Ancak bu durum devletin güvenlik gereksinimleri ve toplumun güvenlik gereksinimleri arasında farklar meydana gelmesine sebep olmaktadır. Kopenhag okulunun askeri alanlar dışına çıkarak toplumu güvenliğin referans nesnesi olarak sunması devlet faktörünün arka plana itildiği ve referans nesnesi olarak birey ve toplumun devletin önüne geçirildiği anlamına gelmemektedir (Ovalı 2006: 11).

Kısaca belirtmek gerekirse Kopenhag Okulu ‘güvenlik’ kavramını geniş bir sosyal tabana yaymasıyla birlikte güvenlik anlayışındaki değişim ve dönüşüm uygulanan politikaların da çeşitlenmesine sebep olmuştur (Zora 2015: 117).

2.2.1. Bölgesel Güvenlik Kompleksi

Bu teori 1990'larda geliştirilmiş olan yeni güvenlik yaklaşımını bölgesel dinamikler esasında incelemeyi hedeflemektedir (Şir 2008: 346). Buzan tarafından ilk olarak Halklar, Devletler ve Korku isimli çalışmasında ortaya koyduğu Bölgesel Güvenlik Kompleksi (Yapısı) Teorisi kapasite olarak global etkinliğe sahip güçlerin sistem düzeyindeki etkileşimi ile temel güvenlik alanı yerel bölge olan daha düşük güçlerin alt sistem düzeyindeki etkileşimi birbirinden ayırmaktadır. Temel düşünce çoğu tehdit unsurunun uzak mesafelere kıyasla kısa mesafelerdeki alanlarda gerçekleşmesi ve bu durumun karşılıklı bağımlılığı artırdığına yöneliktir. Buzan'a göre çoğu devletler tarihsel olarak öncelikle komşularının yetenekleri ve niyetleriyle ilgilenmişlerdir. Yani bölgesel yapılar arasındaki güvenlik bağları dışarıda kalanlara oranla daha yoğundur (Buzan ve Waever 2003: 4).

Bu düşünceden hareketle güvenlik kompleksinin oluşması için bazı şartların ortaya çıkması gerekmektedir. Öncelikle devletler arasında tehdit unsuru kabul edilen bir ortak algının olması gerekmektedir. Bu ortak tehdit durumu karşılıklı olarak bağımlı durumda olan devletler arasında bir işbirliği oluşmasını sağlayacaktır. Güvenlik açısından bu kompleksin içinde olan devletler arasında kurulan dostluk ve güvenlik ilişkileri önem taşımakla birlikte kompleksin kurulmasına öncülük eden dinamikler zamanla değişebileceği için aktörlerin bölgeler üzerindeki etkilerine göre de değişebilmektedir (Bardakçı 2011, <http://www.tuicakademi.org/bolgesel-guvenlik/>, 20 Kasım 2017 de erişildi).

Alansal olarak Kopenhag Okulu güvenliğin bölgesel düzeyde analiz edilmesi gerektiğini belirterek, güvenikleştirme teorisini bölgesel güvenlik kompleksi teorisi ile birlikte çeşitli bölgelere uyarlamaktadır. Okulun 2003 teki çalışmasında dünya dokuz bölgesel güvenlik kompleksine (Kuzey Amerika, Güney Amerika, Avrupa, Sovyet sonrası alan, Ortadoğu, Güney Afrika, Orta Afrika, Güney Asya ve Doğu Asya) ayrılarak bu alanlardaki güvenikleştirme süreçleri incelenmiştir (Akgül-Açıkmeşe 2014: 251). Bu bağlamda değişik güvenlik kaygılarıyla çeşitli alanlarda Bölgesel Güvenlik Kompleksleri oluşturulmuştur. Kopenhag Okulu ile birlikte gelişme gösteren bu kavram

1995'ler itibariyle literatüre giren 'güvenlikleştirme' kavramının benimsenmesiyle birlikte değişikliğe uğramıştır. 1995 yılı öncesi ortak güvenlik algıları doğrultusunda politikalar geliştiren devletler varken ilerleyen dönemlerde 'güvenlikleştirme ve güvenlik dışılaştırma' kavramları bu politikaların benimsenmesinde etkin öge olmuştur (Baysal ve Lüleci 2015: 74). Buzan ve Waever 2003 yılında yayınlana *Regions and Powers: The Structure International Security* başlıklı kitapta bölgesel güvenlik kompleksi konusunu detaylıca açıklamışlardır (Buzan ve Waever 2003).

2.2.2. Güvenlik Sektörleri

Kopenhag Ekolü, güvenliği özne- nesne ve süreç bağlantısı kurarak analiz eden güvenlikleştirme kavramının yanı sıra, ucu açık, tek boyutlu bir kavram olmaktan da kurtarmıştır. Okulun öncülerinden Barry Buzan, *New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century* başlıklı makalesinde, güvenliği beş kapsamlı bir kategorizasyonda askeri, siyasal, toplumsal, ekonomik ve çevre güvenliği olmak üzere - inceleyerek, güvenlik çalışmalarında yeni bir alan açmıştır (Sandıklı ve Emeklier 2011: 34).

Bu anlayışa göre güvenlik, geleneksel güvenlik çalışmalarının ana kaynağını oluşturan askeri ve politik konuların yanı sıra çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutları da kapsamaktadır. Aktörlerin tehdit olarak nitelendirebilecekleri her durum bu genişleyen boyutlar dahilinde meydana gelebilir. Bu kapsamda güvenlik sorunları bu boyutların yanı sıra, konumsal karakteristikler (yerel, bölgesel, küresel), sektörel (askeri, politik, ekonomik, çevresel, kültürel), aktör kimliği (devlet, toplumsal aktör, uluslararası organizasyonlar), atıf yapılan değerli obje (devlet, millet, prensip ve ilkeler, tabiat) alanlarında ortaya çıkabilir (Dönmez 2010: 28). Buradan hareketle okulun vurgulamak istediği nokta daha önce de belirtildiği üzere güvensizlik kaynağının sadece askeri unsurlar üzerinde yoğunlaşmaması gerektiği ve askeri unsurların hem kendi başına hem diğer sektörlerle etkileşime geçerek birer tehdit unsuru oluşturabileceğidir (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 7). Bu durum devletlerin sadece kendilerini referans göstererek oluşturdukları güvenlik politikaları terk ederek diğer aktörlerin de güvenlik ve çıkarlarını dahil ettikleri bir politika oluşturmaya yönlendirmiştir (Baylis 2008: 73).

Bu bakımdan sektörler güvenliği oluşturan etkenlerin yapısını anlamak adına oluşturulan analitik araçlar olmakla beraber, belirli bir sektörün bütün birimleri arasındaki etkileşim ve iletişimin belirli bir boyutunu vurgulayan mercekler olarak da tanımlanmaktadır (Akgül-Açıkçeşme 2011: 59). Buzan tarafından sektörler olarak isimlendirilen bu alanların içeriklerini kısaca özetlemek gerekirse; askeri sektör kuvvete dayalı ilişkiler; siyasi sektör otorite, yönetim statüsü ve tanıma ilişkileri; ekonomik sektör ticaret, üretim, finans ilişkileri; toplumsal sektör kolektif kimlik ilişkileri ve çevre sektörü insan faaliyeti ile plankotik biyosfer arasındaki ilişkilerle ilgilidir (Buzan, Waeaver ve Wilde 1998: 7). Buzan tarafından ortaya konan bu ‘genişletilmiş güvenlik’ anlayışında, belirtilen bu beş sektör birbirinden ayrı olarak çalışmaz. Her biri güvenlik problemi içinde bir odak noktasını ve öncelikleri saptamanın bir yolunu tanımlamakla beraber hepsi güçlü bir etkileşim ve bağlantı ağıyla birbirine bağlıdır. Buzan; uluslararası sistem, devlet ve etnik grup gibi aktörleri inceleyerek analizini üç temel düzeyde geliştirmiştir (Buzan 1991a: 433).

Buzan’a göre askeri güvenlik devletlerin ofansif ve defansif yetenekleri ve bunlara ilişkin oluşan algılar ile açıklanmaktadır. Soğuk savaş sonrası değişen güvenlik ortamında nükleer silahlara sahip devletler ile sahip olmayan devletler arasındaki tansiyon bu algılamaların aktörler arasındaki etkisini vurgulamaktadır (Buzan 1991a: 435). Bu düşünceden hareketle realist bakış açısına göre aynı eksende incelenen askeri ve siyasi güvenliğin Buzan tarafından ayrıştırılarak incelenmesi hem bu güvenlik çeşitlerinin diğer güvenlik alanlarıyla arasındaki ilişki modelini ortaya koyması hem de siyasal ve askeri güvenliğin literatürdeki merkeziliğini sorgulamaya açması bakımından önemlidir (Sandıklı ve Emeklier 2011: 35).

Askeri sektörün referans nesnesi genellikle devlettir ancak bir takım siyasi haklar da bu sürece dahil olabilir. Silahlı kuvvetlere tehdit oluşturabilecek bir referans nesnesinin mevcut hükümete ve onun politikalarına karşı bir darbeyi meşrulaştıracak zemini oluşturabileceğini de düşünmek gerekir. Diğer taraftan geleneksel güvenlik çalışmaları, tüm askeri meseleleri güvenlik örneği olarak görme eğilimindedir; ancak böyle olmayabilir. Gelişmiş demokrasilerin birçoğunda savunma sistemleri ana defacto görevi bile üstlenmeyen yani fiili olarak fonksiyonları olmayan sistemlere

dönüştürülmektedir. Bu bakımdan ordunun devletlere karşı varoluşsal bir tehdit unsuru olmasının ötesinde barışı koruma ve insancıl müdahale olanaklarının artırılması amacıyla eğitilebileceği ifade edilmektedir (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 22). Devletlerin askeri becerileri arasındaki etkileşim büyük oranda siyasi tabana yönelik ilişkileri de etkilemektedir. Benzer şekilde bu durum devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki ilişki içinde geçerli durumdadır.

Diğer taraftan siyasi sektörde, varoluşsal tehditler geleneksel olarak, devletin anayasal ilkesi olan egemenliklerine, zaman zaman da devletlerin ideolojilerine yönelik olabilmektedirler. Herhangi bir otorite tarafından egemenliğin sorgulanması varoluşsal bir tehdit olarak algılanabilmektedir. Örneğin AB'nin entegrasyon sürecinde sınırlarının genişlemesi, bu sürece dahil olan aktörlerin kurallarını ve kurumlarını zayıflattığı noktada bir tehdit unsuru olarak ön plana çıkabilmektedir (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 22)

Buzan siyasal güvenliğin uluslararası sistemde dönüşümünü ele alırken soğuk savaşın bitişinin merkez ve çevre ülkeler üzerindeki etkisine de değinmiştir. Buzan soğuk savaşın bitmesinin en önemli siyasi etkisinin ideolojik iki kutuplu sistemin ortadan kalkması olarak ifade etmektedir. İki kutuplu rejime indirgenmiş olan ideolojik seçimler çevre ülkelerin ideolojik tehdit ya da stratejik varlık olarak etiketlenmesine sebep olmuştur. Buzan'ın belirttiği gibi uluslararası sistemde güvenlik kodlarının yeniden yorumlanması 1990 sonrası yaşanan birçok gelişmeden etkilenmiştir ve tek bir boyuta indirgenmiş güvenlik anlayışının soğuk savaş sonrası düzlemde yer bulamayacağını somut biçimde ortaya koymuştur. Bu süreçte özellikle üçüncü dünya olarak ifade edilen ülkelerde yaşanan gelişmeler örneğin Ortadoğu ve Afrika'da yaşanan birtakım siyasi gelişmeler, "siyasal İslam"ın ön plana çıkması ve dekolonize olan ancak refaha erişemeyen ülkelerin bazı siyasal talepleri gibi değişkenler, sanılanın aksine siyasal güvenliğin toplumsal güvenlikle ne denli ilişkili olduğuna işaret etmektedir (Buzan 1991a: 439-441).

Üçüncü sektör olan ekonomik sektörde ise tehdit olarak algılanan nesnelere daha farklı olarak belirtilmiş olup devletlerin refah seviyelerini artırmak ve bunu istikrarlı

hale getirebilmek için gereken kaynak ve pazarlara erişim imkanlarıyla ilişkilidir (Buzan 1991a: 445-446). Kopenhag okulunun devlet merkezli güvenlik anlayışını bir kenara bırakmadığını gösteren bir diğer sektör olan ekonomik sektörde devletin kullandığı ekonomik araçlar diğer devletler üzerinde bir etki oluşturmaktadır. Devletin bu araçları diğer devletlerden bağımsız bir şekilde kullanamama durumunda bir güvensizlik ortamından söz edilebilir (Mesjasz 2008: 140).

Ekonomik güvenlik de diğer sektörel alanlar gibi kilit önem taşıyan alanlardan biridir. Buzan liberal ekonomik sistemi uluslararası alanda güvenlik ortamının oluşması için gerekli koşul olarak görmektedir. Devletlerin birbirine bağımlı olma durumları bir yandan orantısız güç kullanma durumunu önlerken bir yandan da savaşların daha geniş alanlara yayılmasını önleyeceği düşüncesindedir. Ayrıca devletlerin herhangi bir güç kullanımını öncesinde oluşacak maliyetler de aktörlerin geri adım atmasında etkili olacağı varsayılmaktadır (Buzan 1988: 597). Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta ise güçlü devletlerden ziyade zayıf ve etkisiz devletlerin bu sistemde nasıl yer alacağı sorusudur. Buzan'a göre çevre ülke konumunda bulunan güçsüz ve zayıf ülkeler güç kullanımına daha meyilli olmakta ve bu tür ülkelerde iç çatışmalar sebebiyle şiddet olayları daha fazla yaşanmaktadır (Buzan 1988: 617).

Toplumsal sektör ise kolektif kimlik olgusu üzerinden güvenliği tanımlamaktadır ve referans nesnesini belirli grupların kendilerini 'biz' olarak nitelendirdikleri oluşumlara yönelik tehditler olarak belirlemektedir (Baysal ve Lülecı 2015: 73). Diğer bir ifadeyle bir kimliğin algılanan bir tehdide karşı güvenliğinin sağlanması ya da bir topluluğun kimliğine yönelik algılanan tehdidin ortadan kaldırılması olarak tanımlanmaktadır (Waever 2008: 153). Toplumsal güvenlik sektöründe kitlelerin ait oldukları kimlikler, gelenek ve görenekler, kullanılan dillerin yeniden üretilmesi yani değişimi söz konusudur (Ergül 2012: 175). Bu tür değişiklikler, toplumun diğer kesimleri tarafından varoluşa yönelik bir tehdit olarak algılanabilir ya da kimlik evrimlerinin bir parçası olarak kabul edilebilir. Toplumsal sektörde tanımladığımız gibi 'kimlik' in muhafazakar yönü göz önüne alındığında yaşanan değişikliklerin tehdit olarak algılanmasının sebebi 'biz' duygusunun kaybolacağına duyulan inançtır. Bu durumda örneğin göçmen kimliğinin güvenikleştirilmesi kolektif

kimliğe sahip grupların takınacağı tutumla yakından alakalıdır (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 22-23).

Son kategori olarak ele alınan çevre sektöründe hedef çeşitliliği oldukça fazladır ve habitat türlerinin (yağmur ormanları, göller) bireysel türlerin (kapanlar, balinalar, insanlar) hayatta kalması ve gezegen ikliminin biyosferin korunması gerekliliği söz konusudur. İnsan türü ile biyosferin geri kalanı arasındaki ilişki bu türlerin devamlılığının sağlanmasında en etkin unsurdur (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 23). Günümüzde çevre sorunları sadece birkaç ülkeye özgü bir sorun olarak anlaşılmanın ötesinde küresel bir probleme dönüşmüştür. Çevre sorunları tıpkı diğer sektörlerde yaşanan sorunlarda olduğu gibi kısa süre içerisinde kaynak ülkenin dışındaki diğer ülkeleri de etkisi altına almaktadır. Sanayileşme ve teknolojiyle birlikte çeşitlenen sorunlar arasında yer alan çevre sorunları başta hava kirliliği, susuzluk, kuraklık ozon tabakasında meydana gelen sorunlar, küresel ısınma, kıtlık işsizlik ve bunlara bağlı olarak gerçekleşen göçler ve tüm bunların sonuçları çevre güvenliğine karşı meydana gelen tehdit ve riskleri bünyesinde barındırmaktadır (Kaypak 2012: 2).

Çevre güvenliğini tehlikeye atacak bir durum kısa süre içerisinde bütün güvenlik alanlarına yayılabilir. Nitekim 2011 Japonya depremi bu duruma örnek gösterilebilir. Deprem sonrası meydana gelen tsunami ve sonrasında meydana gelen nükleer tehdit Japon ekonomisini ve toplumsal hayatı oldukça etkilemiştir ve bu durum çevre güvenliğinin de en az diğer alanlar kadar önem atfedilmesi gereken bir konu olduğunu tekrar gündeme getirmiştir (Sandıklı ve Emeklier 2011: 36).

Bu çerçevede Kopenhag Okulu, parçalar arasındaki etkileşim ve bağlantıyı bütüncül bir mantıkla analiz ederek geniş çerçeveli güvenlik anlayışıyla soğuk savaş sonrasında gelişen sorunların süreklilik döngüsüne dahil olmadan çözülmesine katkı sağladığı fikrini öne sürmektedir (Ovalı 2004: 119). Geleneksel güvenlik anlayışına karşı eleştirel bir zeminde gelişen Kopenhag Okulu bölgesel güvenlik kompleksi, sektörel yaklaşım ve son aşamada güvenikleştirme yaklaşımını esas alan üç temel analiz birimiyle literatüre katkı sunmaktadır. Bunun yanısıra devlete yönelik tehditlerin sadece askeri boyutta olabileceğine yönelik dar düşünce kalıbını eleştirmiş ve askeri,

siyasi, çevresel, ekonomik ve toplumsal olmak üzere güvenliğin ve tehdidin beş farklı alanda değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Günümüzde güvenlik çok çeşitli etmenleri içerisinde barındıran bir çalışma alanı haline gelmiştir. Bununla birlikte değişen tehdit çeşitliliği güvenliği sadece devletlerarası bir sorun olmaktan çıkarmış ve bu durum çok aktörlü bir zeminin oluşmasına yol açmıştır. Çatışma ve güvenlik ilişkisinden hareketle asimetrik çatışma modelleri ortaya çıkmış, devletin devlet dışı aktörlerle veya devlet içinde yaşayan farklı grupların birbiriyle olan çatışmaları günümüz siyasi ortamında sıkça yer bulmaktadır.

2.3. Güvenlikleştirme Kuramı ve Temel Varsayımları

2.3.1. Güvenlikleştirme Kuramı

Güvenlikleştirme(securization) kavramı, ilk olarak 1990'lı yılların ortalarında Waeber tarafında günümüzde kullanılan anlamı doğrultusunda uluslararası ilişkiler terminolojisine kazandırılmıştır (Waeber 1995). Soğuk savaşın sona ermesinin ardından güvenlikleştirme yaklaşımının kapsam alanında olduğu gibi hem BM hem de akademik anlamda güvenlik 'ulusal'dan 'birey merkezli' bir bakış açısına doğru eğilmiştir (Brauch 2008: 6). Okulun daha sonraki süreçte ortaya koyduğu çalışmalar bu yaklaşım doğrultusunda geliştirilmiştir (Bilgin 2010: 82).

Güvenlikleştirme teorisini kavrayabilmek adına öncelikle bileşenlerin hangi işlevde olduğu ve süreci ne şekilde etkilediği hakkında fikir sahibi olmak gerekmektedir. Bu aşamada söylem(speech act), referans nesnesi(reference object) ve güvenlikleştirici aktörler(securitising actors) güvenlikleştirmenin temel parametrelerini oluşturmaktadır. Referans nesnesi, tehdit altında gösterilen ve güvenliğinin sağlanması gereken konu ya da unsurlardır. Güvenlikleştirici aktör ise söz eylem yoluyla bu referans nesnesinin tehdit altında olduğu algısını yaratan ve bu fikri meşru kılmak için etkin olan ögedir. En genel güvenlikleştirici aktörler olarak siyasi liderler, bürokrasi, hükümetler sayılabilmektedir (Özerim 2012: 19-20). Kopenhag Okulu, güvenlikleştirmeyi, "siyasi bir toplulukta bir şeyin değerli bir öznenin varlığına yönelik

bir tehdit olarak kabul edilen ve bu tehdide karşı acil ve olağandışı önlemler alınması çağrısında bulunmayı sağlayan süjeler arası bir anlayışın inşa edildiği başarılı bir söz edimi” olarak tanımlamaktadır (Buzan ve Waever 2003: 491).

Güvenlikleştirme yaklaşımı belirli bir kamusal alanda belirli aktörler dahilinde bir sorunun nasıl ve niçin güvenlik problemine dönüştüğünü irdeler. Herhangi bir kamusal sorunun ‘siyasal alanın dışından’ ‘siyasal zemine’ oradan da ‘güvenlik alanı’na taşınmasıyla birlikte süreç başlamış olur. Tehdit veya sorun olarak algılanan duruma karşı başta devlet aktörü ilgisizdir ve bu sorun alınan kararlarda etkili değildir ancak sorunun siyasal zemine taşınması ona kamusal bir kimlik kazandırır. Böylece siyasallaşan soruna karşı devlet bir seçimde bulunur ve alınan kararlar doğrultusunda ilgili hükümet tarafından sorunun çözümüne ilişkin kaynak aktarımı sağlanır ve böylece sorun toplumsal kesimleri de ilgilendiren bir hal alır (Şener 2017: 6).

Diğer bir ifadeyle, ‘güvenlikleştirilen aktör’ ‘varoluşsal bir tehdide’ dikkat çekerek bu sorun karşısında olağan tedbirlerin ötesinde ‘istisnai/acil önlemleri’ almayı meşru kılar. Güvenlik olgusu, tehdidin kurgulanması ve normal siyasi sürecin dışına çıkılarak alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılan söylemsel ve siyasi bir ‘güvenlikleştirme’ sürecidir (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 23-31). Siyasi zeminden olağanüstü önlemlerle bertaraf edilmeye çalışılan tehdidin güvenlikleştirilmesinde en önemli unsurlardan birisi ise dinleyici kitle tarafından bu durumun kabul edilmesidir. Yani güvenlikleştirme işleminin tamamlanabilmesi için tek taraflı olarak aktörün belirlediği tehditlere dinleyici kitle ikna olmalı ve olağanüstü önlemlerin getireceği günlük hayatı kısıtlayıcı eylemlere müsamaha göstermelidir. Dinleyici kitlenin ikna olmaması durumunda güvenlikleştirme gerçekleşmez ve süreç aktör tarafından tamamlanamaz (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 25).

Bu çerçevede güvenlikleştirmenin üç temel aşaması söz konusudur: Mevcudiyete dair varoluşsal tehditler, tehdidin ortadan kaldırılabilmesi için alınan istisnai önlemler ve dinleyici kitlenin bu tehdit durumunu kabul ederek alınan olağanüstü kararları kabul edip onaylaması (Akgül- Açıkçeşme 2011: 61). Biraz daha somut olarak ifade etmek gerekirse güvenlikleştirici aktör referans nesnesi olarak

adlandırılan nesne ya da grubun bekası için herhangi bir olayı varoluşsal bir tehdit olarak sunarsa (bu konuşma edimi yani söz eylem yoluyla olur) söz konusu olay güvenlik sorunu olarak tanımlanır. Bir güvenlik problemi olarak algılanan bu durum alımlayıcı kitle tarafından da kabul edilir ve benimsenirse bu sorun artık olağan yollarla çözülemeyecek bir durumdadır. Bunun anlamı tehdidin olağanüstü önlemler kullanarak ortadan kaldırılması gerektiğidir. Olağanüstü önlemler alınması aşamasında normal siyasi sürecin dışına çıkılarak bir takım kısıtlayıcı yöntemler kullanılabilir. Bu durum demokratik sürecin askıya alınmasının, demokrasinin kurallarının işlememesinin ve toplumsal kısıtlamaların yaygınlaşmasının önünü açmaktadır (Miş 2012: 37).

Bu aşamada güvenlikleştirici aktörün legal bir otoriteye sahip olması güvenlikleştirme sürecinin daha istenen düzeyde ilerlemesini sağlayacaktır. Bahsedildiği üzere güvenlik söylemi her alanda ve her aktör tarafından kullanılabilir gibi herhangi bir konu başlığı bu aktörler arasında aciliyet gerektiren bir sorun olarak irdelenebilir. Bu noktada herhangi bir engelleme söz konusu değildir ancak güvenlikleştirme sürecini başlatan aktörün toplum nezdinde kabul durumu bu sürecin başarılı olarak sonuçlanıp sonuçlanmayacağını belirleyen en önemli etkenlerden birisidir (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 31). Bahsi geçen bileşenler çerçevesinde söz edim kuramı ve güvenlikleştirme arasındaki ilişkiye de değinmek gerekir. Bir şeyi güvenlik meselesi haline getiren şey gerçekte nedir? ve ‘güvenlik nedir?’ İşte bu noktada Waever dil teorisinden hareketle bir güvenlik teorisi ortaya koymaktadır : ‘dil teorisinin yardımıyla güvenliği bir söz-eylem olarak kabul etmektedir.’ (Waever 1995: 55).

Dil bilimci Jaun L. Austin tarafından kurgulanmış ve John Searle tarafından geliştirilmiş olan söylem kuramına göre, insan iletişimde kullanılan en minimal iletişim biriminin cümleler değil bunlar içinde verilmek istenen açıklamalar, emirler ya da sorulardan oluşan performatif unsurlardır. J. L. Austin’in 1962 yılında yayımladığı “How To Do Things With Words” adlı çalışmasında ‘performatif ifade’ kavramını geliştirmiş ve söylemin içeriğinde aynı zamanda eylemsellik bulunduğunu da ifade etmiştir. Güvenlikleştirme teorisinde söylem tehdit oluşturan bir konunun sıradan siyasi politikalarla çözüme ulaştırılamayacağına alımlayıcı kitleyi ikna sürecinde

kullanılan bir araç olarak görülmektedir. Sözeylem iddia içerme, yönlendirme, duygu veya yaklaşımları ifade etmeye yönelik olma ve bildirim içerme özelliklerinin tümünü veya bazılarını içerebilmektedir (Yeo 2010: 96-97).

Bu şekilde kullanımıyla güvenlik kavramı soyut bir ifade olmanın ötesinde telaffuzun kendisinin eylem olduğu bir aşamayı ifade etmektedir. Waever'a göre bir ifadeyi söze dökerek, o iş yapmış oluruz. (örneğin bahse girmek, söz vermek, bir gemiye isim vermek gibi). Şöyle ki yönetici elitler ya da aktörler bir durumu güvenliği tehdit eden bir sorun olarak ilan ettikleri zaman o artık bir güvenlik sorunudur ve düzeni yönetenler ya da güvenlikleştirici aktörler bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedirler (Waever 1995: 44-45). Güvenlikleştirmenin kuramsal argümanı sözedim üzerine kurulmuştur. Bu argüman güvenliğe yönelik tehdidin öznenin bilgisi ve tespiti olmasa da bizim algıladığımız boyutuyla bir sorun olabileceğini ya da olamayacağını öne sürmektedir. Waever'ın güvenlikleştirme olarak adlandırdığı bu süreçte güvenliğin siyasiliğine işaret etmekle birlikte asıl üzerinde durulan nokta tehdidin kendiliğinden güvenlikleştirilmediği ve aktörlerin onları güvenlikleştirdiğidir (Waever 1995: 55).

Bu durumda bir sorunun güvenlik problemine dönüşmesi öznel bir durum olmaktan ziyade öznelerarası değerlendirmeyle varılan bir sonucu ifade etmektedir. Sorunların güvenlikleştirme çerçevesinde siyasi bir tercih olmasının nedeni güvenlik kavramının dinleyici kitle üzerinde oluşturduğu otorite durumudur. Bu durum kaynak aktarımı, özgürlüklerin kısıtlanması gibi uygulamaların meşru kılınmasını sağlamaktadır (Bilgin 2010: 83). Bu bakış açısına göre çeşitli aktörler güvenlik kavramının içini çeşitli tehditlerle doldurmakta ve bu süreçte yaratılan tehditler gücün bir aracı olarak kullanılmaktadır. Kopenhag okuluna göre bir konu söylemsel politikalarla bir güvenlik problemine dönüştürülebilir ve süreç söz eylem aracılığıyla gerçekleştirilir. Dilbilimci Austin tarafından kullanılan söz eylem kavramı tanım itibarıyla söylem kavramından farklı bir anlama sahiptir ve sözün sadece pozitif ya da negatif anlamının dışında edimsel ifadeler içerebileceğini de iddia etmektedir (Mandacı ve Özerim 2013: 107-108).

Bu düşünceden hareketle kimi çalışmacılar tarafından güvenliğin sosyal inşa sürecinin bir ürünü olduğu fikri benimsenmektedir (Aras ve Karakaya 2008: 497). Daha detaylı olarak bahsedileceği üzere göçün tıpkı diğer güvenlik alanlarında olduğu gibi söylem ve sosyal inşa yoluyla güvenleştirilebilen bir alan olduğu tezi gerçekçi zeminde tartışılmaya açılmıştır. Waever'a göre dil kuramıyla bu yeni yaklaşımın amacı güvenlik kavramının ve güvenleştirme sürecinin nesnel boyutunu geleneksel devlet merkezli yapısından kurtararak geniş bir çerçeve olarak tanımlanmaktadır (Waever 1995: 55).

John Austin'in güvenleştirme süreçlerinin başarı koşulları olarak belirlediği tasnifine göre bir güvenleştirme sürecinin başarılı olabilmesi için;

- Güvenlik gramerinin kullanılması ve akabinde toplumsal reaksiyonun değerlendirilmesi gereklidir.
- Güvenleştirici aktörün sosyal otoritesiyle ilgili koşulların sağlanmış olması; yani güvenleştirici aktör ve dinleyici kitle arasındaki ilişki güvenleştirme iddialarının kabulü açısından önemlidir.
- Güvenleştirme sürecini kolaylaştıracak ya da engel oluşturacak tehditlerin özelliklerinin topluma sunulması gerekmektedir (Stritzel 2007: 364).

Sunulan tehdit algısı o denli endişe uyandırıcı olmalıdır ki dinleyici kitle tarafından bu tehdit karşısında acil önlemler alınması gerektiği talep edilmelidir. Bir talep oluşmasa dahi bu beklenti oluşmalıdır (Balzacq 2005: 184). Kopenhag okuluna göre bir durum için güvenlik kelimesi telaffuz ediliyorsa orada var olan durumun betimlenmesinden ziyade yeni bir gerçeklik oluşturma sürecinden bahsetmek gerekir. Kopenhag Okulu tıpkı postyapısalcılar, postmodernler, feministler ve sosyal inşacılar gibi söylemlerinde dil felsefesini kullanır ancak okul açısından üzerinde durulan temel konu metindir, güvenlik alanında yapılan metin analizleri uluslararası güvenlik sorunlarını ortaya çıkarmaktadır (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 24). Bu metnin yazılı bir şekilde sunulması ya da sözlü bir şekilde dile getirilmesi arasında herhangi bir farklılık söz konusu değildir. Bu anlamda güvenleştirme ne Austin ne de Derrida çizgisindedir (Waever 2001: 26-27.)

2.3.2. Güvenlik Dışlaştırma

Güvenlik dışlaştırma olarak tanımlanan kavram, daha önce güvenlik sorunu olarak kabul edilen bir konunun artık tehdit olarak inşa edilmediği bir durumu ifade etmektedir. (Buzan 2008: 107). Diğer bir ifadeyle güvenlik dışlaştırma (konuların güvenlik alanından çıkarılarak normalleşmesi) sorun olarak kabul edilen konuların olağanüstü önlemler gerektiren güvenlik alanından olağan kamu alanına taşınması olarak ifade edilmektedir (Buzan, Wæver ve Wilde 1998: 4). Önceden tehdit olarak algılanan bir konunun olağanüstü siyasi zemine taşınmasının ardından bir durum sonlandırılarak söz konusu tehdidin ortadan kaldırılması için oluşturulan olağandışı önlemlerin sona erdirilmesi ve toplumsal ve siyasi normalleşme sürecine geçiş söz konusudur. Soğuk savaş olgusunun son bulması güvenlik dışlaştırma için örnek olarak gösterilebilir. Bu anlamda soğuk savaş döneminde güvenikleştirme kapsamında olan bir çok konu Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla normal siyasete dahil olmuştur ve böylece güvenlik dışlaştırma gerçekleşmiştir (Sandıklı ve Emeklier 2011: 33).

Kopenhag Okulu güvenikleştirmeyi her ne kadar yeni bir bakış açısı olarak sunmuş olsa da sorunların ve ilişkilerin güvenikleştirilmesinden ziyade güvenlik alanı dışına çıkarılmasını ve sadece devletin bekasını ilgilendiren konuların bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği fikrini savunmaktadır (Bilgin 2010: 81-82). Okula göre bir olaya güvenlik bakış açısıyla yaklaşmak problemleri de beraberinde getirebilmektedir. Bu durum okulun normatif duruş olarak güvenlik dışlaştırmayı desteklediğini göstermektedir. Kopenhag Okulu'na göre meselelerin güvenlik boyutunda değerlendirilmesi tehlikeli sonuçlar doğurabilir ve bu anlamda sorunların siyasi zeminde çözülmesi en iyi seçenektir ve böylece sorunların çözümü daha kolay bir nitelik kazanacaktır (McDonald 2008: 579).

Okulun güvenlik kavramının kullanım alanına temkinli yaklaşmasının bir diğer nedeni de bu güvenikleştirmenin ön plana çıkarılmasıyla özgürlüklerin daralması, otorite algısının güçlenmesi ve şiddetin meşru bir zemin kazanacağı endişesidir. Toplumsal ya da siyasi elitlerin güvenlik alanında otorite sahibi olması güvenlik alanındaki farklı algıların ortaya çıkmasına engel olmakta ve bu durum suistimale açık

bir pozisyonu beraberinde getirmektedir. Aktörlerin farklı güvenlik yaklaşımlarına olan tepkisinin sebebi ise kontrolü kaybetme ve gücü yitirme endişesidir (Tüysüzöğlü 2011: 55). Dolayısıyla Kopenhag Okulu, güvenlik alanının kontrol edilemeyecek boyutlarda genişlemesi ya da dar bir siyasi ortama kapatılması yerine makul sınırlar çerçevesinde değerlendirilmesi ve konuların güvenlik-dışı politik alanda tartışılması fikrini savunmaktadır (Buzan, Waever ve Wilde 1998: 208).

III. BÖLÜM

3. AB GÖÇ POLİTİKALARININ GÜVENLİKLEŞTİRME BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

3.1. AB'ne Göçün Tarihsel Gelişimi

Tüm dünya tarihi boyunca çeşitli sebepler ve biçimlerle bile olsa göç varlığını sürdürmüş bir olgudur. Global bir nitelik kazanan dünyada sebepler ve sonuçlar itibariyle birbirinden farklı formlara bürünen göç dinamik bir sürecin ürünü olup etkisi dünyanın her ucunda hissedilebilir bir potansiyele ulaşmıştır. Hangi niteliğe sahip olursa olsun uluslararası göçün sonucunda sadece göçe maruz kalan değil küresel ölçekte birçok devlet ekonomik, siyasi, politik ve kültürel olarak bu sürecin etkilerini hissetmektedir (Aldırmaz 2017: 83). Diğer bir ifadeyle küreselleşme insan hareketlerinde ve göç eyleminde artışı da beraberinde getirmiştir ve bunun etkileri değişik kültürler üzerinde yoğun bir şekilde hissedilmektedir. İnsanlar çeşitli sebepler sunarak kendi hayatlarını geride bırakmakta ve yeni bir yaşam için göç etmektedir; ancak bu sürecin sonuçlarından hiçbir ülke kendini izole edememektedir (Güleç 2015: 82).

Günümüzde Avrupa Birliği'nin yüzleşmek zorunda kaldığı en temel meselelerden ve sorunlardan birisi de Birlik toprakları dışından Avrupa'ya yönelen göçtür. Yasal sınırlar içinde veya yasa dışı yollarla gerçekleşen göçlerin ortaya çıkardığı siyasi, toplumsal ve sosyolojik birçok etki Birlik içerisinde endişeyle karşılanmakta ve derinleşme sürecine olumsuz yansımaktadır. Bu nedenle göçün kontrol altına alınması ile ilgili yeni politikalar oluşturmak zorunda kalınmıştır (Samur 2008: 1). Nitekim İkinci Dünya Savaşı'na kadar Avrupa çok rağbet gören bir göç destinasyon alanı

değildir. Bilakis bu tarihten önce Avrupa'dan Amerika Kıtası'na çok sayıda göç gerçekleşmiştir. Örneğin; 1820'den 2. Dünya Savaşı'na kadar yaklaşık 55-60 milyon Avrupalı'nın Amerika'ya göç ettiği düşünülmektedir. Savaştan sonra ise yaşanan gelişmeler özellikle Avrupa'nın refah düzeyinde meydana gelen artış ve Avrupa'nın çevresinde yer alan bölgelerde meydana gelen çatışmalar Avrupa'dan göç olgusunun Avrupa'ya göç olarak değişmesine sebep olmuştur (Alkan 2015: 756).

Bu değişim göçün niteliklerinde meydana gelen çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan göç İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bilhassa ekonomik gelişmeler sebebiyle oldukça inişli çıkışlı bir süreçten geçmiştir. Savaşın toplumsal ve ekonomik anlamda yıkıcı etkisini silmek isteyen Fransa, Hollanda, Belçika ve Almanya başta olmak üzere çok sayıda Avrupa ülkesi özellikle eski kolonilerden gelen işçiler olmak üzere birçok yabancı 'misafir işçi'ye kapılarını açmışlardır (Canpolat ve Arıner 2012: 8-9).

1945'ten 1960'a kadar olan süreci kapsayan işçi göçü döneminde Almanya'ya savaş nedeniyle yerinden edilmiş yaklaşık 20 milyon insan göç etmiştir. İngiltere, Belçika, Fransa ve Hollanda Avrupa ülkelerinin kolonilerinden gelen geri dönüş göçü (return migration) ve eski denizaşırı topraklardan gelen işgücü göçünden etkilenmişlerdir. Birleşik Krallık'a İngiliz Milletler Topluluğu eski üyeleri olan ve bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerden gelen, ayrıca Karayip ülkelerinden başlayarak Hindistan'a kadar devam eden bir alandan göç artarak devam etmiştir. Diğer bir göç ülkesi olan Fransa'dan ise daha önce Cezayir'e göç etmiş 1 milyondan fazla göçmen Cezayir'in bağımsızlığından sonra Fransa'ya geri dönmüştür. Hollanda'ya da aynı şekilde, 1946'da Endonezya'dan 70.000 göçmen girmiş ve Endonezya'nın 1950 yılında bağımsız olmasından sonra 60.000 göçmen daha gelmiştir (Zimmermann 2005: 4).

Çeşitli coğrafyalarla yapılan bu işgücü anlaşmalarıyla birlikte Avrupa'ya gelen göçmenler kıtanın yeniden kalkınma sürecine büyük destek olmuşlar ve böylece Avrupa kısa süre içerisinde ekonomik ivmesini yakalamıştır. Ekonomide meydana gelen bu iyileşme işçiler ile ilgili konuların geri plana atılmasına sebep olmuş ve entegrasyon, aile birliği gibi konular bu dönemde ayrıntı olarak kalmıştır. Misafir işçilerin daha

düşük ücretler karşılığı çalışmaları ve yerli işçilere göre maliyetlerinin az olması Avrupalı siyasilerin konuyu görmezden gelmelerine sebep olmuştur (Balamir-Coşkun ve Çim 2015, https://www.academia.edu/20051180/Avrupa_Birli%C4%9Fi_Ortak_G%C3%B6%C3%A7_ve_M%C3%BClteciler_Politikalar%C4%B1_ve_%C4%B0nsan_G%C3%BCvenli%C4%9Fi_%C4%B0kilemi, 15 Eylül 2017’de erişildi). Dolayısıyla Birliğin kuruluş yıllarında çevre ülkelerden gelen bu işçilere ilişkin herhangi bir olumsuz gelişme olmadığından dolayı ortak bir göç politikası oluşturmaya gerek duyulmamıştır. Diğer taraftan bu dönemde alınan işçilerin geçici oldukları ve istenildiği zaman gelişlerinin durdurulabileceği düşüncesi devletlerin daha rahat hareket etmesini sağlamıştır (Güleç 2015: 84).

Ancak ilerleyen zamanlarda göçmenlerin aileleriyle birleşmesi göç alan ülkelerde etnik topluluklar oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Bu durum göçmenlerin misafir oldukları düşüncesinin yanlışlayan bir sonuç doğurmuştur (Doomernik ve Jandl 2008: 20). Bu dönemdeki nüfus oranları rakamsal olarak incelendiğinde göçmen işçilerin oranındaki artış dikkati çekmektedir. 1950 yılı itibarıyla, Batı Avrupa genelinde nüfusun %1,3’ü yabancı uyruklu iken, 1965 yılında bu oran %3,6’ya, 1990 yılında ise %10,3’e çıkmıştır (Subacchi 2005: 2). Ancak 1970’li yıllarda OPEC tarafından uygulanan petrol ambargosu küresel bir durgunluğa yol açmış ve işsizliğin hızlı bir şekilde artışına sebep olmuştur. Bu süreçte yerel halk daha önce sergilenen misafirperver tavrın aksine ellerindeki işlerini kaybetmemek adına göç karşıtı politikaları desteklemişlerdir (Koçak ve Gündüz 2016: 68).

Dolayısıyla bu dönemde Avrupa ülkeleri göçmen işçi alımını ani bir şekilde yavaşlatmış ve daha çok aile birleşmesi, sığınma ve mülteci hareketleri şeklinde gerçekleşen göçlere izin verilmiştir. Diğer bir bakış açısına göre ise göçün bu dönemde ekonomik ve siyasal anlamda işgücü piyasasına katkısı göreceli daha az değerli olduğu yönündedir (İçduygu vd. 2014: 270). 1973 yılında başlayan ekonomik kriz Batı Avrupa ülkelerindeki işgücü piyasasını derin bir şekilde etkilemiş ve göçmen alımının sona erdirilmesi, talep edilen göçmen sayısında kısıtlamaya gidilmesi, kota koyulması ve bulunan işçiler için geri dönüş teşvik programları gibi çeşitli politikaların uygulanmasına neden olmuştur. Avrupa ülkeleri tarafından uygulanan geri dönüş teşvik

politikaları sonucunda BM'in çalışmalarına göre 1973 yılından itibaren 2 yıl içerisinde işçilerin yaklaşık olarak %10'luk bir kısmı menşei ülkelerine geri dönmüştür. Ancak bu yöndeki politikalar beklenen sonucu vermemiştir; çünkü işçiler göçmen olarak yaşadıkları ülkenin sosyal haklarından ve imkanlarından faydalandıkları için bu durumdan feragat etmek istememişlerdir. Bunun yanısıra aile birleşmesi yoluna gidilmesi de aynı şekilde göçmen nüfusunun sürekli artışına sebep olmuştur. Nitekim Kasım 1973 itibarıyla Almanya'da yasal bir şekilde bulunan göçmenlerin sayısı 4 milyon iken 1980 yılında bu sayı 4.5 milyona yükselmiştir (Gençler 2005: 175).

Avrupa'ya göçün ikinci evresinde bahsedileceği üzere, belirtilen rakamlar göçmen işçilerin ailelerinin de gelmesiyle çok daha büyük oranlara ulaşmıştır (Fassman ve Munz 1992: 461). Diğer taraftan 1970-1980'li yıllarda hedef ülkeler tarafından belirlenen kısıtlayıcı önlemler, ülkelere girişin farklı formlarda ve farklı aktörler tarafından yapılmasının önünü açmıştır. Bu aşamada göç konusu artan bir oranda kriminalize edilmiştir ve dikkat çekici bir boyutta güvenlik perspektifinin içinde yer almaya başlamıştır (Penninx, Spancer ve Hear 2008: 4). Bu dönem, Avrupa'da Huysmans'ın deyişiyle "hoşgörülü" göç politikalarının "kontrol odaklı" politikalara doğru değişim gösterme sürecini ifade etmektedir (Huysmans 2000: 754).

Diğer bir ifadeyle göçün görmezden gelinemeyecek kadar önemli sorunlara yol açabileceği varsayımı üzerinde durulduğu dönemdir. Geçici yabancı işçi kabul programları ve göçü düzenleyen diğer programlar gözden geçirildiği gibi oluşabilecek yasadışı göç akımlarını engellemek amacıyla gerek ulusal gerek uluslararası çapta göçe yönelik kontrollü bir tutum geliştirilmeye başlanmıştır (Castles ve Miller 2008: 131). Merkezi ekonominin yerini serbest piyasa sisteminin almasıyla birlikte mal, hizmet, emek ve sermaye dolaşımının serbest kalması üzerine sığınmacı ve göçmenler artık koruma ve insani yardım gerektiren ayrıca devletin kalkınmasına hizmet etmiş kişiler kategorisinden çıkarılarak devletin onlara sunduğu sosyal hizmet imkanlarından pay koparmaya çalışan ve toplumsal düzen için tehlike oluşturan kişiler sınıfında görülmeye başlanmıştır (Canpolat ve Arıner 2012:12).

Göçe yönelik bu tepkiler doğrultusunda yasal ya da yasa dışı yollarla ülkelere giriş yapanlara yönelik ilk düzenleme Fransa tarafından 1972 yılının Ocak ayında yapılmıştır. Her ne kadar işverenler 1973 yılında bu yöndeki işlemleri durdurmak için çabalamış olsa da Fransa 1974 yılında göç kontrolüne yönelik daha kısıtlayıcı politikalar geliştirmiştir. İsveç ise 1972 yılında verdiği göç izinlerinde kısıtlamaya gitmeye başlamıştır. Hollanda da aynı şekilde 1970'li yılların sonlarına doğru göç alanında önlemler almaya başlamıştır. İngiltere ise bu sürece erken dahil olmuş ve İngiliz Uluslar Topluluğu üzerinden kaynaklanan göçü 1962 yılından itibaren azaltmaya başlamış ve 1971 yılında çıkarılan yasa ile sınırlama yoluna gitmiştir. Dokuz Avrupa ülkesinde 1960-1970 yılları arasında mevcut olan yabancı işçilerin sayısı 2.5 milyondan 5.4 milyona yükselmiş, 1973'te 6.3 milyona çıkmış ve 1987'ye gelinceye kadar ise 5.8 milyona kadar gerilemiştir (Gençler 2005: 177).

Soğuk savaşın ortadan kalkması sınırlara ilişkin tanımlamalar ve fikirlerin değişimini de beraberinde getirmiştir. Bu değişim durumu güvenlik anlayışına da yansımış ve tehditlerin ulusüstüleşmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte dahili ve harici sınırlarda yaşanan muğlaklık algısı içeridekiler ve dışarıdakiler olarak nitelendirilen gruplar arasında göçün de içinde bulunduğu yeni bir güvenlik yaklaşımı ve yeni sınırların ortaya çıktığı sosyal bir yapı meydana getirmiştir (Köktaş ve Yılmaz 2010: 3). Misafir işçilerin yanısıra Avrupa'nın göçmen nüfusunun artmasındaki bir diğer etmen mülteci göçleri olmuştur. Özellikle 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1990'larda Afrika, Orta Doğu ve Güneydoğu Avrupa'da yaşanan çatışmaların ardından örneğin, sadece 1992 yılındaki Yugoslavya krizinden sonra Avrupa'ya 695.000 iltica başvurusunda bulunulmuştur (Schierup vd. 2006: 21).

1980'li yılların ortalarından itibaren, dünya genelinde mültecilerin ve sığınmacıların sayısında ciddi oranlarda bir artış yaşanmıştır. Ekonomik, siyasi ve sosyal sebeplerin yanısıra bu kişiler çatışma ve şiddetten kaçan zorunlu göçmenlerdir. Batı Avrupa ülkelerinde sığınma konusu en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir (Castles ve Miller 2008:144). Ayrıca, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yaklaşık 12 milyon etnik Alman Almanya'ya göç etmiştir (Schierup vd. 2006: 21). 1990'ların ortasında yaşanan dekolonizasyon süreci de bu aşamada Avrupa'ya olan

göçü artırmıştır. Örneğin, bu süreçte Cezayir'den Fransa'ya 1 milyon Fransız yerleşimci geri gelmiştir (Bonifazi 2008: 115).

Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki Komünist rejimin çöküşüyle beraber Avrupa ülkeleri yoğun bir göç ve sığınma dalgasıyla karşılaşmış ve daha önceden 'kale duvarları ile sarılan Avrupa' sloganıyla ifade edilen göç rejimine yönelik bakış açısı artık daha tutucu siyasi bir atmosfere bürünmüştür (İçduygu 2006: 41). İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkeler net bir şekilde göç kaynağı ülkeden göç alan ülkeler konumuna bu dönemde gelmiştir. Asya ve Afrika ağırlıklı göçmen kimliğine ek olarak Doğu Avrupalı göçmenler eklenmiştir. Yeni bir ekonomik sisteme adapte olmaya çalışan eski Sovyet Ülkeleri'nin işgücü, çıkış noktasını Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde aramaya yönelmiştir. Göç artık resmi olarak Avrupa'nın hem iç hem dış sorunu haline dönüşmüştür (Özerim 2014: 27).

Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerindeki başta sosyal ve ekonomik olmak üzere sunulan birçok imkandan faydalanma isteğinde olan gruplar yasal olarak giremedikleri topraklara yasadışı şekilde girmeye başlamıştır. Böylece Avrupa için göç olgusu artan bir biçimde güvenlik alanına dahil olurken diğer taraftan da kontrolü zor ve birlik açısından daha zararlı bir hal almaya başlamıştır (Samur 2008: 4). Bu dönemde özellikle 1989-1994 yılları arasında Avrupa Birliği ülkelerine yapılan sığınma başvurularında belirgin oranda artışlar görülmektedir (BMMYK 2001: 26). 1990'lı yıllarda yaklaşık dört milyonun üzerinde sığınmacı Avrupa'ya gelmiştir. Yine aynı dönemde, yılda 600.000-800.000 düzensiz göçmenin Avrupa'ya girdiği tahmin edilmektedir (İçduygu 2006: 49).

Tüm bu insan hareketliliği göz önüne alındığında ortak göç politikası oluşturmak için yeterince nedene sahip olduğunu düşünen Avrupa Birliği, ortak göç politikasına yönelik ilk temelleri atmıştır (Şen ve Özkorul 2016: 97). Bilhassa kendi tercihi olmayan göç dalgalarıyla karşılaşan Avrupa ülkelerinin göçe yönelik daha katı politikalara yönelmesi 1990'lardan 2000'lerin başlarına doğru daha netlik kazanmıştır. Bu dönem itibarıyla AB içinde uluslararası göçe ve göçmenlere yönelik olumsuz tepkilerin

kaynağı olarak göçe bağlı oluşan etnik çeşitlilik ve diğer yandan 11 Eylül olayları sonrasında artan yabancı düşmanlığı gösterilebilir (İçduygu 2006: 49).

Yaşanan bu gelişmelerle birlikte iltica gibi insan hakları doğrultusunda gelişme gösteren bir konu göç içerisinde değerlendirilen bir mesele olmaktan çıkmış ve göç meselesi daha önce verilen örnekleri destekleyici nitelikte artık güvenlik ekseninde ele alınmaya başlanmıştır. Bu eksen kayması ise içinde bulunduğumuz dönemde uygulanan iltica ve göç politikalarını etkileyen en önemli faktörlerden birisi olmuştur (Canpolat 2011: 16).

3.2. AB'nin Ortak Göç Politikası Oluşturmaya Yönelik Çalışmaları

AB ortak göç politikası oluşturma çalışmaları üçüncü dalga göç hareketlerinden sonra gündeme gelmiş ve Trevi Grubu'nun oluşturulmasıyla ilk adımlar atılmıştır. Daha sonraki aşamada Avrupa Tek Senedi'nin imzalanması ve Schengen Birliği'nin oluşturulması göç alanındaki düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir.

3.2.1. Maastricht Anlaşması'na Giden Süreç

Batı Avrupa devletleri arasında bir birlik oluşturma düşüncesinin fikirsel alt yapısı 14. Yüzyıldan itibaren kimi filozof, hukukçu, tarihçi ve siyasetçiler tarafından farklı zamanlarda dile getirilmiştir. Bu düşünce 20. Yüzyılda da devam etmiş ve henüz Avrupa Topluluğu kurulmadan ve dahi AB yapısına dönüşmeden önce çeşitli biçimlerde siyasal ifadesini bulmuştur (Bozkurt, Özcan ve Köktaş 2012: 25).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonrası Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın Batı Almanya'yı Avrupa'ya entegre etme amacı, kömür ve çelik madenlerini endüstrilerini birleştirme fikri ile hayata geçmiştir. Bu girişim Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı(AKÇT)'ni kuran 1951 tarihli Paris Anlaşması ile sonuçlanmıştır. AKÇT'yi oluşturan bu altı ülke (Belçika, Fransa, Almanya, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya) AB'nin temel ilkesini oluşturan 'egemenliklerinin bir kısmını ulusüstü bir varlığa

devretme' fikri çatısı altında birleşmişlerdir. AKÇT'nin bölgesel ekonomik büyümeye olan katkısı 1957 yılında Roma'da Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun kurulmasında da etkili olmuştur (Lahav 2004: 27-28).

EURATOM'un kuruluşunda belirlenen amaç nükleer malzeme ve donanım için ortak bir pazar oluşturma ve bu doğrultuda yasalar çıkarmak, diğer taraftan nükleer enerjinin barışçıl amaçlar doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını denetlemek ayrıca nükleer enerjinin güvenli bir enerji çeşidi olduğunu halka ve işçilere benimsetecek ortak standartlar belirlemektir. EURATOM Antlaşması ile ortak zamanda imzalanan Roma Antlaşması ile de Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET) kurulmuştur. Roma ve EURATOM Anlaşmaları 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasıyla ortak bir pazar oluşturma hedefi güdülmüştür. Bu amaç doğrultusunda işçilerin ve malların dolaşım özgürlüğünün yanısıra şirketlerin hizmet sunma ve sermaye özgürlüğü politikaları benimsenmiştir. 1965 yılında ise kurucu üyelerden oluşan topluluğun imzaladığı "Birleşme Antlaşması" (Füzyon Antlaşması) ile AKÇT, AET ve EURATOM kurumları için tek bir Komisyon ve Konsey oluşturulmasına ve bütçelerinin birleştirilmesine karar verilmiştir. Bu birleşme tarihinden itibaren de bu üç kurum "Avrupa Toplulukları" adı ile literatürde yerini almıştır (Moussis 2004: 26-27).

AT ilk genişleme hareketini 1961 yılında üyelik için başvuran İngiltere'nin Fransa tarafından veto edilmesi nedeniyle ertelemiştir. 1969 yılına gelindiğinde Fransa'nın vetoyu kaldırmasıyla birlikte İngiltere, İrlanda ve Danimarka üyelik sürecine dahil olmuş ve 1 Ocak 1973 tarihinde de resmi olarak AT üyeliğine kabul edilmişlerdir (AB Bakanlığı 2011: 35). Bu genişleme hareketiyle birlikte kişilerin serbest dolaşımıyla bağlantılı olarak Topluluk sınırlarını güçlendirmeye yönelik birtakım kaygılar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu kaygılar 1980'li yıllarda ve sonrasında artarak devam etmiştir (Şirin-Öner 2016: 542).

Roma Anlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Topluluk içindeki göçün AET kanunlarıyla düzenlenirken üçüncü ülke vatandaşlarının gerçekleştirdiği göçlerin devletlerin kendilerine münhasır yetkileri çerçevesinde değerlendirilecek olması göçe

yönelik düzenlemede bir adım niteliği taşımaktadır. Bu çerçevede AB'ni 1980'lerden itibaren ortak bir göç politikası oluşturmaya teşvik eden sebeplerin başında düzenli göçlerden ziyade yasadışı göçler, sığınmacıların ve insan ticaretinde meydana gelen artışın Avrupa'da sebep olduğu endişe durumu diğer taraftan ise sınırlar içindeki serbest dolaşım, dış sınırlar ve birlik topraklarında hayatını ikame ettiren üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin işbirliğine ihtiyaç duyulmasıdır (Kicinger ve Katarzyna 2004: 10).

Bu gelişmelerin ardından Topluluk içinde işbirliği ve bütünleşmeyi pekiştirmek adına adımlar atılmıştır. Bu adımların başında ise göç ve sığınma konularına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Daha detaylı olarak açıklanacağı üzere bir takım Ad Hoc gruplar oluşturulmuş ve AT içinde yer alan bazı hükümetlerarası çalışma grupları çalışma alanlarına ortak göç ve sığınma konularını da dahil etmişlerdir (Şirin-Öner 2016: 543).

Ortak bir göç politikası oluşturulması konusunda ilk girişim Trevi Grubu'dur. Almanya ve İngiltere'nin genişlemekte olan terörizm sorunuyla daha etkili mücadele edilmesi beklentisinin bir sonucu olarak Roma Anlaşması, Avrupa Siyasi İşbirliği Şemsiyesi altında çok düzeyli hükümetlerarası bir forum olan Trevi Grubu'nun doğmasına yol açmıştır. Adalet ve İçişleri Bakanları gibi seçilmiş görevliler, politika uzmanı sivil bürokratlar ile polislerden meydana gelen grup, kurulmasından sonra ilk toplantısını 1976 yılında Lüksemburg'da yapmıştır. Avrupa ve Avrupa dışı terörist aktiviteler, Trevi Grubu'nun ortaya çıkmasında itici güç olmuştur. Özellikle 1972 Münih Olimpiyat Oyunları'ndaki terörist saldırı, 1960'ların sonlarında uçak kaçırma ve rehin alma biçiminde ortaya çıkan birçok terörist faaliyetle mücadele Interpol'ün ve BM'in yetersizliği karşısında Avrupalı liderler ve polisler yeni bir foruma ihtiyaç duymuşlardır (Bozkurt, Özcan ve Köktaş 2012: 341).

1987 yılında Trevi Bakanlar'ı tarafından gerçekleştirilen toplantıda göç meselesi ile ilgili sorunlar ele alınmış ve aşağıda belirtildiği gibi bir takım çıkarımlarda bulunulmuştur.

- Genel olarak üye ülkelerdeki göç sorunu,

- Vize politikası (vize verilmesi kriterleri dahil olmak üzere, mümkün olduğunca tek tip hale getirilmiş olası bir sisteme doğru çalışarak, ortak vize politikası fikrinin geliştirilmesi),
- Dış sınır kontrolleri,
- İç sınır kontrolleri,
- Siyasal sığınma arayanlar (özellikle siyasi sığınma sisteminin kötüye kullanılması, sığınma arayanların nakli, sığınma taleplerinin incelenmesine ilişkin prosedür ve sahte dökümanlar) (Bozkurt, Özcan ve Köktaş 2012: 354).

Avrupada iç güvenliğin sağlanması adına Trevi Grubu'ndan sonra oluşturulan yapılanmalardan biri de Avrupa Tek Senedi ve Schengen Sözleşmesi'dir.

1993 yılına kadar Avrupa Topluluğu olarak anılan Avrupa Birliği, topraklarında kontrolün kendine ait olduğu bir ortak pazar oluşturma hedefindeydi. Reel anlamda ortak bir pazar yaratılması yönündeki yoğun istem Almanya, Fransa, Lüksemburg, Belçika ve Hollandayı 1985 yılında Schengen Antlaşması'nı imzalamaya sevk etmiştir. Bu doğrultuda Birlik sınırları içinde Birliğe üye ülkelerin vatandaşların özgürce seyahat edebileceği ve ortak sınırların daha sıkı kontrollere tabi tutulduğu bir Avrupa yaratmak amaçlanmıştır. 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi'nde, tek pazar bu anlaşmanın hükümleri çerçevesinde hizmetlerin, sermayenin, malların ve kişilerin serbest bir biçimde hareket ettiği ulusal sınırlara tabi olmayan alan olarak tanımlanmıştır (Castles ve Miller 2008: 157).

Roma Anlaşması ile her ne kadar Avrupa ekonomisi için tek bir pazarın kurulması ve üye devletler arasında daha yakın işbirliğinin geliştirilmesi fikri benimsenmiş ve bu bağlamda bir takım adımlar atılmış olsa da bunu gerçekleştirmek 28 Şubat 1986 tarihinde imzalanan ve Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi Anlaşması ile sağlanmıştır. ATS'nin 13. maddesi ile AET Antlaşması'na ilişkin hükümler arasında yer alan 8/A maddesi göç konusunda önemli yenilikler getirmiştir. Bu maddenin ikinci fıkrasında "iç pazar" ın tanımsal olarak çerçevesi çizilmiş olup "iç pazarın içinde malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlandığı, iç sınırların olmadığı bir alanı kapsadığı", aynı maddenin birinci fıkrasında

ise, “topluluğun antlaşmanın diğer hükümlerine zarar vermemek kaydıyla 31 Aralık 1992’ye dek uzanan süre içerisinde iç pazarı aşamalarla kurmaya yönelik tedbirler alacağı” belirtilmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı 1986, <http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/2835,atstrpdf.pdf?0>, 18 Aralık 2017’de erişildi).

Schengen düzenlemelerinde ise iç sınırlara ilişkin kontrol ve denetimlere yönelik düzenlemelerin yanısıra göç, vize, üçüncü ülke vatandaşlarının dolaşımı ve ikametine ilişkin mevcut ya da uygulanabilecek politikalar, sığınmacı-polis işbirliği, adli konular ve kişisel verilerin korunması gibi konuları kapsamaktadır (Köktaş ve Yılmaz 2010: 9). Bu durum iç sınırların kaldırılmasıyla beraber dış sınır kontrollerinin daha sıkı denetlenmesini de beraberinde getirmiştir (Özler 2010: 1). Schengen Uygulama Sözleşmesi’yle birlikte Schengen Bilgi Sistemi’nin de kurulması kararlaştırılmıştır. Bu sistem sınır ve polis kontrollerinin yanısıra suçların önlenmesi ve suçluların yargılanması, vize politikaları, kişilerin oturma izinleriyle ilgili işlemler, iç sınırların kaldırılması ile birlikte oluşabilecek kontrol zafiyetini önlemek amacıyla geliştirilmiş yasaların uygulanması ve bu konularla ilgili bilgilerin toplanması ve paylaşılması için oluşturulan ortak bir veri tabanıdır (Şirin-Öner 2016: 544). Schengen Uygulaması ile AB içinde yaşayan vatandaşların dolaşım ve seyahat özgürlüğü artarken bu sınırlar dışından gelen göçmenler için ‘öteki’ kavramının derinleştiği ifade edilmektedir (Özgür 2012: 76).

Schengen Anlaşması göçün güvenlikleştirilmesi bağlamında esasen bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. İç sınırların muğlaklaşmasıyla birlikte dış sınırların korunmasına yönelik güvenlik ihtiyacı ulusal hükümetlerce daha da ön plana taşınmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda ise Schengen Anlaşması’na iltica ve vize gibi konularda telafi edici önlemler girmiştir (Özerim 2012: 50). Ortak bir göç politikası oluşturulmasına gidilen süreçte hükümetler arası işbirliğine dayanan diğer bir belge ise Dublin sözleşmesidir (Güleç 2015: 85).

Schengen Sözleşmesi sonrası iltica ve göç politikalarının düzenlenmesinde en önemli adım olan Dublin Sözleşmesi 15 Haziran 1990 tarihinde imzalanarak 1997 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ile AB devletlerinin birinde sığınma başvurusu

yapmış durumda bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının bu talebini inceleyecek üye ülkenin belirlenmesiyle ilgili standartlar saptanmıştır (Şen ve Özkorul 2016: 99). Böylece sığınma başvurusunu tek ülkede toplamak amaçlanmıştır. Birliğin kendi politikalarını oluşturduğu bu süreçte 1951 yılında kabul edilen Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen sığınmacılara ilişkin hükümleri de gözettiği görülmektedir (Gençler 2005: 188). Maastricht Anlaşması'na doğru uzanan bu süreç göç konusuna ilişkin politikalar çerçevesinde Avrupa işbirliğinin birinci nesli olarak adlandırılmaktadır (Uçarer 2001: 297).

3.2.2. Maastricht Anlaşması'yla Birlikte Geliştirilen Göç Politikaları

Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan Maastricht Anlaşması 1992 yılında imzalanmış ve 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği Anlaşması (ABA) olarak da bilinen bu anlaşmayla birlikte AB birinci sütunu "Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET ve EURATOM)", ikinci sütununu "Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası", üçüncü sütununu ise "Adalet ve İçişlerinde İşbirliği" nin oluşturduğu üç sütunlu bir yapıya dönüşmüştür (AB Bakanlığı 2011: 24). Böylece belli ölçüde uluslararası düzeyde etkin olan ve bünyesinde AKÇT, AET ve EURATOM'u barındıran AT'yi kuşatan mutlak uluslararası işbirliği mekanizmalarıyla AB'ni yaratmıştır (Mathieu 2006: 17)

Bu yapıların AB çatısı altında birleşmesinin en önemli avantajlarından birisi devletlerarası koordine edilen Trevi ve Göç Grubu gibi oluşumların kurumsal bir merkezde birleşmesi ve Trevi Grubu'nu Avrupa Birliği'ni oluşturan üçüncü sütun olan Adalet ve İçişleri alanına entegre etmesidir (Canpolat ve Arner 2012: 12).

Maastricht Antlaşması ile iç güvenliğe ilişkin "ortak menfaat konuları" olarak dokuz politika alanı belirlemiştir:

- Sığınma politikası,
- Dış sınırlardaki denetimler,
- Üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik göç politikası,
- Uyuşturucu kaçakçılığı,

- Sahtekârlık,
- Cezai ve adli işbirliği,
- Gümrük işbirliği,
- Polis işbirliği (özellikle uyusturucu kaçakçılığı ve diğer ciddi suç türlerine ilişkin)
- Avrupa Polis Ofisi (Europol) aracılığıyla Birlik içerisinde yaygın bilgi değişim sistemi (Lodge ve Bayburtlu 2002: 13).

Burada belirtilmek istenen ana amaç; “dış sınırlara ilişkin denetimleri, göç, sığınma, suçla mücadele ve önlemeyle ilgili olarak, uygun tedbirler aracılığıyla, kişilerin serbest dolaşımının garanti edildiği bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak tanımlanan Birliği korumak ve geliştirmek” olarak tanımlanmıştır (Wallace, William Wallace ve Pollack 2005: 88-89). Bu süreç dahilinde göç belirli bir topluluğun siyasi kimliğini ‘öteki’ kavramı doğrultusunda tehdit olarak yapılandırmış ve güvenikleştirmiştir. Liberal Ekonomik bütünleşme mantığı soğuk savaş sonrasında oluşan zeminde yeni güvenlik algısıyla birleşmiştir.

Maastricht Anlaşması’yla göç yönetimiyle ilgili ortak bir politika ve çıkar alanının belirlenmesinin ardından Amsterdam Anlaşması devreye girmiş, bunun sonucunda göç ve sığınma politikalarına ilişkin ayrı bir bölüm oluşturulmuştur. Amsterdam Anlaşması ile birlikte daha çok devletlerin ulusal bağımsızlık alanlarına dahil ettiği göç konusu gibi önemli bir alanda Birliğin yetki sahibi olması kayda değer bir gelişmedir (Bendel 2007: 33).

1996 yılında başlayan hükümetlerarası konferans sonrasında 2 Ekim 1997’de imzalanıp 1 Mayıs 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması esasında Roma Anlaşması, Tek Senet ve Maastricht Anlaşması ile birbiri üzerine eklenen ilkelerin sentezlenerek düzenlenmesini ifade etmektedir. Amsterdam Anlaşması’yla birlikte daha önceki anlaşmalarda yer almış olan sosyal politika, ortak dış ve güvenlik politikası, çevre, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele politikaları, istihdam ve büyüme paktı, kırsal kalkınma, tüketicinin korunması, kamu sağlığı ve genişleme ilkeleri konularını somutlaştırmış ve bunlara bazı yenilikler eklenmiştir. Belirlenen ilkeler

çerçevesinde temel hak ve özgürlüklere uymayan üyelere ilişkin yaptırımların birlik karar mekanizması aracılığıyla belirlenmesi bu duruma örnektir (Dedeoğlu 2003: 60).

AB yapısı çerçevesinde göç ve sığınma politikalarına ilişkin ortak bir politikanın şekillenmesi aşamasında Amsterdam Anlaşması ikinci dönüm noktası niteliğindedir. Anlaşma çerçevesinde bir 'özgürlük, güvenlik ve adalet alanı' oluşturularak Maastricht Anlaşması'nın temel ilkelerinden olan 'adalet ve içişleri işbirliği' sütununa işlerlik kazandırılmıştır. Kişilerin ve malların serbest dolaşımı, dış sınırlardaki kontroller, sığınma, göç ve üye olmayan ülke vatandaşlarının haklarının korunması, sivil konularda adli işbirliği konuları 'Avrupa Toplulukları' diye adlandırılan birinci sütuna aktarılmıştır (Treaty of Amsterdam 1997, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/fullnames/pdf/1999/TS0052.pdf>, 22 Aralık 2017'de erişildi). Yapılan değişikliklerle birlikte Yeniden düzenlenen üçüncü sütun ise artık 'cezai konularda polis ve adli işbirliği' alanı üzerinde yoğunlaşmakta ve bu durum Birliğin yetkilerini önemli ölçüde artırmaktadır (Bozkurt, Özcan ve Köktaş 2012: 63).

Amsterdam Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Schengen Müktesebatı birliğin hukuksal anlamda tamamlayıcı bir parçası olmuştur. Özellikle üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin geliştirilen politikalar işbirliğine yönelik eğilimi artırmıştır. Ayrıca 1998 yılında yapılan Viyana Zirvesi ile birlik içindeki ilgili organların bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturan Amsterdam Anlaşması'nın hükümlerini en doğru şekilde nasıl uygulayabileceğine dair bir eylem planı oluşturulmuştur. Bu plan çerçevesinde göç veren ülkeler ile transit ülkeler arasında bir uzlaşma noktası belirlenerek yasadışı göçün engellenmesi ve bu yolla gelen göçmenlerin geri gönderilmesi amacıyla ortak bir politika geliştirilmesi öngörülmüştür (Akçadağ 2012: 16).

AB'nin kurucu anlaşması olan Maastricht Anlaşması ile birliğe ilişkin ortak çıkar konuları saptanırken Amsterdam Anlaşması ile belirlenen bu konuların topluluk çatısı altında birleştirilmesi sağlanmış ve ortak göç ve sığınma politikaları konusunda önemli adımlar atılmıştır. Bu sürecin geliştirilmesinde üç safhadan bahsedilebilir. Tampere Zirvesi birinci safhayı oluştururken, Lahey Programı ve takibinde Stockholm Programı süreci tamamlayan bileşenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları sonrası geliştirilen ortak göç politikalarına ilişkin en önemli gelişme Tampere Zirvesidir. Birlik sınırları içinde ve üçüncü ülkelerle geliştirilecek politikalarda dört alanın gerekli olduğu vurgulanmıştır. Bu alanlar göçmen ve sığınmacıların menşei ülkeleriyle işbirliğinin geliştirilmesi, ortak sığınma sistemi, üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele ve yasadışı göçmen ticareti yapanlara ağır yaptırımları da içeren göç akımları yönetimini kapsamaktadır (Şirin-Öner 2016:551).

Tampere Zirvesinde ele alınan başlıca konular aşağıda belirtilmiştir;

- Göç akımlarının yönetilmesi,
- Vize ve diğer legal olmayan belgeler konusunda uygulanabilir bir politika geliştirilmesi, Üçüncü ülkelerle AB konsoloslukları arasında daha yakın bir işbirliği çerçevesinde AB ortak vize verme ofislerinin kurulması,
- Yasadışı göç konusunda yapılan insan kaçakçılığına ve göç eden kişileri ekonomik olarak suistimal eden suçlulara karşı ciddi yaptırımlar,
- Birlik üyesi ülkelerin Europol ile birlikte faaliyet göstererek bu tür suç yapılanmalarının belinlenmesi ve bu suç ağlarının ele geçirilmesi konusunda daha fazla çaba göstermeleri,
- Birliğin gelecek sınırlarının aktif bir şekilde kontrolü,
- Bu süreçte yer alan transit ve kaynak ülkelerle yapılan işbirliği sonucu gönüllü geri dönüş teşviki ve bu ülkelerle geri kabul anlaşmalarının imzalanması (Baldaccini ve Toner 2007: 3-4).

Ortak sorun ve çözümlerin tartışıldığı zirveden sonra yayınlanan sonuç bildirisinde AB sınırları içinde yasal olarak yaşayan üçüncü ülke vatandaşlarına Birlik vatandaşlarının haklarına yakın, adil muamele sınırları çerçevesinde ortak kurallar oluşturma amacı kabul edilmiştir. Zirve sonuç bildirisi ile Birliğin ortak göç ve sığınma politikaları geliştirme aşamasında bu denli üst düzey bir katılım sağlamış olması birlik içinde bu konunun çözümüne yönelik çabalar olduğunun ispatı niteliğindedir (European Commission 2002, http://ec.europa.eu/councils/bx20040617/tampere_09_2002_en.pdf, 25 Aralık 2017'de erişildi). Tampere programı göçe bakışın farklı bir odak noktasını gündeme taşıması açısından da önemlidir. Göçün aslında üye ülkelere yapacağı katkı göz

önünde bulundurulduğu zaman bir fırsata dönüşebileceği fikrinin öne sürülmesi bu yönde uygulanan kontrolcü ve güvenlikleştirici politikaların bir nebze esnetilmesinin yolunu açmıştır (Bendel 2007: 35-36)

Birlik kendi sınırları içinde vatandaşlarının serbestçe hareket edeceği bir alan oluşturmaya çalışmıştır; ancak bu durumun toplumsal yaşam açısından da kaygı verici sebepleri bulunmaktadır. Yaratılan serbest alanın cazipliği bu özgürlükten yararlanamayan birçok kişi için çekim merkezi haline gelmiştir. Bu durumun kontrolü açısından Birliğin bir taraftan ortak göç ve sığınma politikalarına yönelik çalışmalar yaparken diğer taraftan da yasadışı göçü durdurmak ve illegal bir şekilde gerçekleştirilen bu göçü organize edenlerle ilgili gerekli yasaların çıkarılmasının yanısıra bu amaçla dış sınır kontrollerinin tutarlı bir şekilde kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu sürecin işleyişinde elbetteki birlik üyelerinin yakın işbirliği içinde olması elzemdir (BMMYK ve İç İşleri Bakanlığı E.G.M. 2005:101).

Birliğe üye ve göç konusu çerçevesinde birleşen ülkeler açısından Tampere Zirvesi'nin en önemli ayaklarından birisini de 'dış boyutun' göç ve sığınma kapsamında yapılan işbirliğini oluşturmasıdır. Sorunun ana kaynağından çözülmesi fikri doğrultusunda temel olarak bahsedilen kaynak ve transit ülkelerle ortaklık daha sonraki süreçte gelişen destekleyici çalışmalar doğrultusunda yasal çıktılar olarak belirlemiştir. Kişilerin göç etmesini tetikleyen temel sebeplere odaklanan ve mültecileri menşei ülkelerinde koruma amacı güden eylem planları tanımlayıp uygulamaya geçen Sığınma ve Göçe İlişkin Üst Düzey Çalışma Grubu'nun (*High Level Working Group - HLWG*) çalışmaları ve kısa bir zaman dilimi içinde gerçekleşen ortak geri kabul politikaları diğer yapılan çalışmalara nazaran ön plana çıkan gelişmelerdir (Yılmaz-Elmas 2016: 42) Bu sonuçlar çerçevesinde zirvede kararlaştırılan hedeflere ulaşılmasına yönelik bir program oluşturulmuş ve bu program 2000-2005 yılları arasında uygulamaya konulmuştur.

2001 yılına gelindiğinde imzalanan Laeken Anlaşması'nda liderler tarafından göç alanında organizasyona ilişkin yeterince ilerleme kaydedilemediğine dair ortak bir kanı oluşmuştur. Gerçekleştirilen zirvede ulusal yasalarda, ortak bir uzlaşının sağlandığı

şekilde düzenlemelere gidilmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Ortak göç politikası geliştirilmesi yönünde çabaların hız kazanmasıyla birlikte yasadışı göçle mücadele aşamasında da belirli bir yol katedilmiştir. Nitekim 2002 yılında yapılan Sevilla Zirvesi'nde düzensiz göç hareketiyle mücadele edilmesi doğrultusunda diğer zirvelerde olduğu gibi ortak politikaları geliştirilmesi kararı alınmıştır. Bu hedef doğrultusunda sınır kontrollerinin daha da iyileştirilmesinin yanısıra yasadışı göçü engellemeye yönelik yeterli önlemler almayan üçüncü ülkelere yönelik de yaptırım uygulanmasına ilişkin karar alınmıştır (Gençler 2005: 190).

Diğer bir gelişme olan 26 Şubat 2001'de imzalanan Nice Anlaşması ise, üye devletler tarafından onaylandıktan sonra 1 Şubat 2003'de yürürlüğe girmiştir. Nice Anlaşması ile birlikte, Amsterdam Anlaşması'nda sınırlı yetkilere sahip olan Avrupa Parlamentosu'na daha geniş yetkiler verilmiştir. Avrupa Birliği'nin hedefi güçlendirilmiş ve bu doğrultuda iş birliği çerçevesinde daha hızlı bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturmak amaçlanmıştır. Bu çerçevede üye devletlerin ortaklaşa kabul edilen uygulamalara sadık kalmaları, yasa uygulayıcı kurumların polis, adli ve siyasi kültürlerinin de bu amacı desteklemesi hedeflenmiştir (Özlem-Ultan 2016: 54).

Ortak göç politikasına giden süresin en önemli aşamalarından birisi de Nice Anlaşması'nın uluslararası anlamda bir kilitlenme yaşamasının ardından 2005-2010 yılları arasında kapsayan Lahey(Hague) Anlaşması'dır. Birlik toprakları içinde oluşturulmaya çalışılan özgürlük, güvenlik ve adalet alanını destekleyici nitelikte hazırlanan ve güvenliğin ön plana taşındığı bir programdır. Güvenliğin bu denli dikkat çekici bir konu haline gelmesinde en önemli sebeplerden birisi 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de yaşanan terörist saldırı ve 11 Mart 2004 Madrid'de gerçekleşen terörist saldırısıdır. 1970'lerin ortaları ve 1980'lere gelindiğinde artık bir tehdit olarak algılanmaya başlanan ve güvenlikleştirme kapsamında yer alan göç olgusu yaşanan bu terör olaylarının da etkisiyle birlik içinde daha da kaygı uyandırıcı bir hal almıştır. AB vatandaşları bir yandan en temel haklar olan özgürlük, insan hakları gibi konuların teminat altına alınmasını beklerken diğer taraftan da yasadışı göçle mücadele, insan kaçakçılığı, terörizm gibi sınır aşan sorunlara karşı etkili bir ortak yaklaşım geliştirilmesi beklentisi içine girmişlerdir. Toplumsal anlamda oluşan bu beklentilere

yanıt verebilmek amacıyla Avrupa Birliği Konseyi, Tampere Zirvesi'nden beş yıl sonra Birlik'in yüz yüze geldiği yeni tehditler ve risklerle mücadelesine yön verecek yeni bir gündemin oluşturulması için Lahey Zirvesi'ni gerçekleştirmiştir (European Council 2005, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:053:0001:0014:EN:PDF>, 18 Kasım 2017'de erişildi).

Lahey Programı, Tampere Programı'nın devamı niteliğinde olup bu aşamada uygulamaların izlenmesi ve alınan önlemlerin etki boyutunun değerlendirilmesini öngörmektedir. Diğer taraftan Avrupa Parlamentosu'nun özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulması hedefleri arasında bir denge gözetilmesine ilişkin bir çağrı niteliğindedir (European Parliament 2002, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B5-2002-0099&language=EN>, 28 Aralık 2017'de erişildi).

Hedeflere bağlılığın yenilendiği zirvede 2010 yılına kadar bu hedeflere ulaşılması konusunda bir plan oluşturulmuştur. Lahey'de onaylanan prensipler aşağıdaki gibidir;

- İlk olarak üçüncü ülkelerin iltica sistemlerinin geliştirilmesi için bu ülkelerle işbirliği yoluna gidilmesi,
- Yasadışı göçle mücadele,
- Yeniden yerleştirme programlarının uygulanması,
- Yasadışı göçmenlerin kaynak ülkelere iadesi için politika düzenlenilmesi,
- Sınır güvenliği alanında operasyonel işbirliğini sağlamak için görevlendirilen ve bağımsız çalışan AB ajansı FRONTEX için fon kurulması şeklindedir (Canpolat ve Arıner 2012: 12-13).

Bu program doğrultusunda, Avrupa Birliği Konseyi tarafından 2005 yılında kabul edilen “Göçe Yönelik Küresel Yaklaşım” ile bir Avrupa göç politikasına dönüştürülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda ayrıca yapılan diğer faaliyetlerden biri de Avrupa Komisyonu, 30 Ağustos 2006 tarihinde Başkan Yardımcısı Franco Frattini'nin koordinasyonu altında “Göçe İlişkin bir Komisyon Görev Gücü ” kurulmasına karar vererek, bu alandaki çabaları güçlendirmesidir (Özdal 2008: 97). 2008 yılında ise

“Ortak Avrupa Göç Politikası ile İlgili Komisyon Teklifi “ hazırlanmış, Ortak Avrupa Göç Politikasının temelini oluşturacak 10 ilke benimsenmiştir. Bu ilkelerin yanı sıra Avrupa Birliği'nin ilkeleri gerçekleştirilmesi için izlenmesi gereken yollar da açıklanmaya çalışılmıştır. Komisyon teklifine göre bu ilkeler 3 başlık altında ele alınmaktadır (Commission of the European Communities 2008, <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/;jsessionid=jYXbTGpJmHppNSsJczklWgJGGs6cqRTLTP7n8BK2bhjMFVnJhWs!794013655 uri=CELEX:52008DC0359>, 18 Şubat 2017'de erişildi).

Refah: Yasal göçün AB'nin sosyoekonomik gelişimine katkıları:

- 1- Yasal göçe teşvik konusunda şeffaflık sağlanmalı ve birlik içinde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili düzenlemelerde hakkaniyet ilkesi gözetilmelidir.
- 2- Ekonomik göç, AB içindeki piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmeli ve sektör bazında gerekliliği yüksek olan alanlara yönelinmelidir.
- 3- Entegrasyon olgusu bu anlamda iki yönlü olarak planlanmalı ve hem göçlerin katılımı hem de toplumun çeşitliliğe bakışı geliştirilmelidir.

Dayanışma: Üye devletler arasında ve Üçüncü ülkelerle işbirliği

- 1- AB göç politikalarının uygulanabilirliğinin artırılması amacıyla içsel ve dışsal anlamda ülkelerarası bilgi paylaşımını artırmalıdır.
- 2- Dış sınırlarını korumakta zorluk çeken ülkelere' Göç Akınlarının Yönetimi ve Dayanışma Genel Programı ' doğrultusunda mali destek sağlanmalıdır.
- 3- Göç olgusu artık AB dış politikasının bir parçası haline gelmeli ve üçüncü ülkelerle işbirliğinden kaçınılmamalı aksine işbirliği geliştirilmelidir.

Güvenlik: Yasa dışı göçle etkin mücadele:

- 1- Birliğe üye devletler arasında ortak bir vize sistemi oluşturularak, AB ülkelerine yasal girişlerde kolaylık sağlanması ve AB içinde güvenliğin temin edilmesi amaçlanmalıdır.
- 2- Schengen alanının bütünlüğünün sağlanabilmesi için dış sınırların yönetimi geliştirilmeli, yeni politikalar belirlenmelidir. Bu doğrultuda Frontex

güçlendirilmeli, entegre sınır yönetimi yaklaşımı benimsenmeli, Sınır gözetleme birimi (EUROSUR) geliştirilmeli, konuyla ilgili mali kaynak sağlanmalı ve üye devletler arası işbirliği artırılmalıdır.

- 3- Yasa dışı göç ve insan ticareti bu anlamda en tolere edilemez niteliktedir. Yasa dışı çalışma konusunda hem işverene hem çalışanlara yönelik caydırıcı nitelikte düzenlemeler yapılmalıdır.
- 4- Sürdürülebilir ve uygulanabilir etkin geri dönüşüm politikaları oluşturulmalı ve göç yönetimi bu politikalarla beraber yürütülmelidir (Özlem- Ultan 2016: 131-132).

2005 ve 2010 yılları arasındaki dönemi kapsayan Lahey programı sonucunda özgürlük, güvenlik ve adalet alanındaki faaliyetleri düzenleyecek şekilde fonların oluşturulması, geri kabul anlaşmalarının imzalanması, AB ortak yeniden yerleştirme programlarının hazırlanması, Avrupa göç ağının oluşturulması ve kayıt dışı göçmenlerin geri gönderilmesine ilişkin yönergeler hazırlanmıştır (Özgür ve Özer: 2010: 67). Öte yandan Fransa'nın Dönem Başkanlığı sırasında öne sürülen "2008 Avrupa Birliği İltica ve Göç Paketi" ise beş prensip etrafında oluşturulmuştur: Her bir üye ülkenin kendi öncelikleri, ihtiyaçları ve kabul kapasitelerinin kendi belirlediği şekliyle yasal göçün düzenlenmesi; Yasa dışı göçmenlerin kaynak ülkelerine veya geçiş (transit) ülkesine geri gönderilmelerinden emin olmak suretiyle yasadışı göçün kontrol altından tutulması; sınır kontrollerinin daha etkili bir hale getirilmesi; tek bir sığınma prosedürü ve mülteciler için tek bir statü uygulanması; menşe ve geçiş ülkeleriyle göç ve kalkınma arasında etkileşimi desteklemek için kapsayıcı ortaklıkların kurulması (Canpolat ve Arıner 2012: 13).

Bununla beraber Avrupa birliği göç düzenlemelerinin yapısı içindeki en etkili düzenlemelerden birisi de 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması olmuştur. Lizbon Anlaşması daha önce yapılan anlaşmalarda atlanmış olan bir konuya değinmiş ve ortak göç politikası oluşturmanın amacını belirlemiştir. Bu çerçevede Lizbon Anlaşması, Avrupa Topluluğu'nu kuran anlaşmanın yapısını değiştiren bir anlaşma niteliğindedir. Birliğe göç akışlarının etkin bir şekilde yönetilmesini, yasal olarak üye devletlerde ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının adil bir şekilde

yaşamasını sağlamayı ve her bir aşamada birliğe üye ülkelerde yasal olarak koruma altına alınması için bir ortak göç politikası geliştirmesi gerektiğini ifade eder. Bunun yanısıra yasadışı göç ve insan ticaretiyle mücadele edilmesi gerektiğini de belirtmiştir (İnanç-Arslan 2012: 106).

Bununla birlikte Lizbon Antlaşması, göç eyleminin dış boyutunu da kapsayacak şekilde dışa yönelik eylemleri güçlendirecek ve bu bu eylemsellikte rol alan aktörleri yeniden dizayn edecek şekilde değişikliklere gitmiştir. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'nin uygulamaya geçirilmesi gibi Birliğin dış politikasına yönelik yenilikler, göç ve dış politika arasındaki ilişkiyi harmanlayacak şekilde daha etkin bir işbirliğinin kurumsal çerçevesini çizmiştir (Yılmaz-Elmas 2016: 48). Aralık 2009'daki zirvede kabul edilen Stockholm Programı ise İsveç Başkanlığı tarafından özgürlük, güvenlik ve adalet alanının diğer aşaması olan üçüncü beş yıllık plan olarak açıklanmıştır (Council of the European Union 2009, https://ec.europa.eu/antitrafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme__an_open_and_secure_europe_en_1.pdf, 12 Şubat 2018'de erişildi). Bu program Tampere ve Lahey Zirveleri'nde alınan kararların devamı niteliğinde olup 2010-2014 döneminde göç konusunda yapılacak çalışmalara yön vermeyi amaçlamıştır (Özgöker ve Ferhat-Batı 2016: 5).

Stockholm programı, Birlik topraklarına yasal girişlerde imtiyaz gösterilmesini kolaylaştırırken yasadışı göç ve sınır aşan suçla mücadele konusunda yasal düzenlemelerin yapılarak güvenliğin sağlanmasını amaçlamaktadır. Ancak bu denetimler konusunda dikkat edilmesi gereken bir nokta da koruma sisteminden yararlanmak isteyen kişilerin bu hakka ulaşımını engellememektir. Bu kapsamda ortak operasyonların planlanmasına, bu operasyonel faaliyetlerde yer almasına ve bunların değerlendirilmesine ilişkin Frontex'in rolünün güçlendirilmesi üzerinde de durulmuştur (Köktaş ve Yılmaz 2010: 16).

Avrupa Birliği Konseyi, Stokholm Programı içerisinde insan hareketliliğinde meydana gelen artışın beraberinde getirdiği riskler ve fırsatlar üzerinde durmuş ve iyi yönetilmiş bir göçün gerek göç veren gerekse göç alan taraflar arasında faydalı olacağı

fikrini tartışmaya açmıştır. Göç dalgalarına karşı ‘güvenlikleştirme’ politikalarından ziyade olumlama amacıyla süreci irdeleyen zirvede birliğin demografik yapısı sebebiyle ilerleyen süreçte işçi açığı meydana gelebileceği ve söz konusu durumda esnek göç politikalarının Birliğin ekonomik gelişim ve performansına katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Bu döneme kadar yapılan toplantı ve zirvelerde dile getirildiği üzere Stockholm Zirvesi’nde de Konsey, geleceğe dair tüm bu ihtimalleri göz önünde bulundurarak göç akınlarının yönetilmesi amacı doğrultusunda kapsamlı ve sürdürülebilir bir ortak göç politikası oluşturulması çağrısında bulunmuştur (Council of The European Union 2010, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:en:PDF>, 14 Şubat 2018'de erişildi).

AB ortak bir göç politikasına ilişkin zemin oluştururken diğer taraftan Birlik için en önemli tehdit unsurlarından birisi olan yasadışı göç ve insan kaçakçılığını önlemek amacıyla kurulmuş birtakım kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlar arasında göç, güvenlik ve sığınma arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi maksadıyla kurulan FRONTEX, 2008’de Komisyon’un önerisiyle kurulan ve üye devlet yetkililerinin sınır gözetimini yürütmesine imkan sağlayan bilgi paylaşım ve işbirliği mekanizması Avrupa Sınır Gözetim Sistemi (EUROSUR), Birliğe üye devletlere sığınma başvurusunda bulunanların ya da dış sınırları legal olmayan yollarla geçen kişilerin parmak izlerinin karşılaştırılması ve kimlik tespiti için veri tabanı oluşturma amacıyla kurulan Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi (EURODAC) ve AB vize ve sınır politikasına rehberlik eden Vize Bilgi Sistemi (VIS) gibi birimler geliştirilen politikaları destekleyici nitelikte uygulanabilirliğini kolaylaştırmak adına oluşturulmuştur (Yazan 2014: 89).

Sonuç olarak Avrupa Birliği göç konusunu kendi güvenliğini tehdit eden bir faktör olarak tanımlayıp güvenlikleştirme kapsamına dahil ettiği dönemden itibaren bu konunun çözümüne ilişkin bir çok toplantı ve zirveler gerçekleştirmiştir. Bu programlarda odak konusuna göre bir takım farklılıklar göze çarpsa da merkezde olan ana konu yasadışı göçün birlik açısından büyük bir tehdit unsuru olduğu ve bunun yanısıra ortak bir göç ve sığınma politikasına duyulan ihtiyacın elzem olduğudur. Nitekim bu yönde çok sayıda çalışma yapılmış olsa da beklenen ilerleme henüz kaydedilememiş ve ortak bir göç politikası oluşturulamamıştır.

3.3. AB’nde Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Politikalar

Göç, güvenlikleştirmenin uygulandığı çeşitli alanlardan bir tanesidir. Güvenlikleştirme siyasi ve sosyal ilişkilerin güvenlik çerçevesinde değerlendirildiği karmaşık bir süreçler bütünüdür. 21. yüzyıl ile birlikte, göç ve güvenlik olguları iç içe anılmaya başlanmış ve yeni boyutlar kazanmıştır. Bu süreçte, sosyal güvenlik, iç güvenlik, insan güvenliği alanlarını da içeren, birbiriyle aynı ekseninde giden birçok farklı kavram gündemde yerini almıştır. Aynı zamanda göç konusu birbirinden oldukça farklı görüş ve hedeflerin kapsam alanı içinde olan ulusal ve uluslararası gündemde üst sıralarda yer almaktadır. Bu nedenle belirtilen iki önemli alandaki politika hedeflerinin ve kamu çıkarlarının kesime noktasında, devletler ve bireyler (göçmenler ve vatandaşlar) için çeşitli sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Guild 2009: 8).

AB 1 Temmuz 2013 tarihinde Hırvatistan’ın da bünyesine katılmasıyla 28 üye ülkeden oluşan (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (2017) <https://www.avrupa.info.tr/tr/etkileimli-avrupa-haritasi-9>, 12 Kasım 2017’de erişildi) toplam 4 milyon km² yüz ölçümü (European Union, https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_en#tab-0-1, 11 Eylül 2017’de erişildi) ve 2017 itibarıyla 511,805,088’lik nüfusa sahip olan bir birliğe dönüşmüştür. Geçen yıl 510,278,701 (Eurostat,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.dotab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00001>, 10 Kasım 2017’de erişildi)olan AB nüfusu 2017 nüfus oranına göre 1.526.387 oranında artış göstermiştir. AB istatistik ajansı Eurostat tarafından yapılan basın açıklamasında, doğum sayısı ve ölüm sayısı kabaca eşit olduğu, net pozitif artışın AB ülkelerine yapılan göçten kaynaklandığı belirtilmiştir. (NTV 2017, <https://www.ntv.com.tr/dunya/avrupabirliгинinufusuaciklandi,L0DikR3ldkqqNMdNkbNhwx>, 27 Eylül 2017’de erişildi).

1990’lı yıllara kadar sadece insani müdahale gerektiren bir konu olarak değerlendirilen göç, günümüzde Avrupa ülkelerince üstesinden gelinmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir (McDonald 2008: 570). 1990’lardan itibaren göçün güvenlik alanına dahil olmasıyla birlikte başta 11 Eylül olaylarının süreklilik arz eden etkisi ve devamında gerçekleşen terör olayları AB ülkeleri tarafından göçün

güvenikleştirilmesine yönelik uygulamalarla ilerlemiştir. 2011 yılında Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen ayaklanmaların etkisiyle AB'ne yönelen göçün şiddeti artmıştır.

Dünya üzerinde gerçekleşen kitlesel göçler, son beş yüz yıl boyunca sömürgecilik, sanayileşme, ulus devletlerin ortaya çıkışı ve kapitalist dünya pazarının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte uluslararası göç günümüze kadar hiçbir zaman bu denli yaygın ya da sosyo-ekonomik ve siyasal açıdan belirgin olmamıştır. Siyasi aktörler daha önce hiçbir zaman göç konularına bu şekilde öncelik vermemişlerdir. Uluslararası göç, hiçbir zaman ne ulusal güvenlikle ne de küresel anlamda çatışma ve düzensizlikle bu derece ilişkilendirilmemiştir (Castles ve Miller 2008: 405).

Castles ve Miller'ın da vurguladığı üzere göç yeni fenomenleşmiş bir olgu değildir; ancak göçün siyasallaşması ve güvenikleştirilmesi uluslararası konjonktürün getirisi olan yeni bir çalışma alanıdır. Bu kapsamda Birliğin bütünleşmeye giden sürecinde göç ve iltica konularında bir güvenikleştirme veya 'güvenlik ile çerçeveleme' mevcuttur. Bu kapsamda Avrupa da göç konusu; medya, kamoyu ve göçün muhatapları arasında karşılıklı etkileşim ve iletişim sonucunda 21.yüzyıl Avrupası açısından en büyük güvenlik alanlarından biri halini almıştır (Buonfino 2004: 23-24). Huysmans'a göre ise göçün iç istikrarın korunması ve kamu düzeninin korunması yönünde yapılan siyasi tartışmalara konu olması 1980'lerden itibaren başlamıştır. Bu tartışmalarda göç ve göçmenler devletlerin refahına ve halkın kültürel uyumuna karşı tehdit oluşturan bir unsur gibi gösterilmiştir. Diğer bir ifadeyle güvenlik söylemleri artık Avrupa'nın göç politikalarını etkilemeye başlamıştır. Örnek olarak ise Huysmans, 14 Haziran 1985 tarihli Schengen Anlaşmasının Uygulanmasına dair 1990 sözleşmesinin, göç ve sığınma konularını terörizm, sınır aşan suç ve sınır kontrolleri ile ilişkilendirmesini göstermektedir (Huysmans 2000: 756).

AB'nin iç sınırların ortadan kaldırılmasıyla ilgili 1985 tarihli Schengen Anlaşması'nı uygulamaya geçiren 1990 Konvansiyonu göç konusunu uluslararası suç ve terörizm ile ilişkilendirmiş ve bu eksene dahil etmiştir. Bu bağlamda Avrupada

göçün güvenlikleştirilmesinin dönüm noktasını 11 Eylül terörist saldırıları ve devamında yaşanan olaylar olarak düşünmek yanıltıcı sonuçlar verebilir. Şüphesiz 11 Eylül'de yaşanan olaylar göçün güvenlik eksenli bir yaklaşımla incelenmesini meşrulaştırmıştır. ABD'de Göç Servisi'nin milli güvenlik sisteminin bir parçası haline gelmesi bu duruma örnektir. Ayrıca 2004 yılında Madrid'de yaşanan saldırı, 2005 Londra bombalamaları, 2004 yılında Hollandalı yönetmen Theo Van Gogh'un öldürülmesi, Kasım 2005'te Fransız banliyölerindeki isyanlar gibi birçok tetikleyici olay güvenlikleştirme ihtiyacının Avrupada etki alanını genişletmiştir (Bali 2008: 471).

Farklı mekan ve zamanlarda yaşanan bu olaylara ülkede yaşayan göçmenlerin dahil olması sadece yasadışı olan göçmenler ve sığınmacılar açısından değil yasal olarak yaşayan göçmenler açısından da güvenlik sorunlarına sebep olmuştur. Bunun neticesinde kimi toplumlarda ulusal kimlik ve vatandaşlık kavramlarının yanısıra toplumsal uyum (entegrasyon) gibi olgular sorgulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda göçün güvenlikleştirilmesi halklar arasındaki uçurumun daha da derinleşmesine, kültürlerarası uyumun yavaşlamasına, 'biz ve onlar' ifadeleri üzerinden karşıtlığın daha da yerleşmesine yol açarken; terör, suç ve insan tacirleriyle mücadelenin kültürlerarası çatışmaya, ya da 'medeniyetler çatışmasına' neden olmadığı fikri toplumsal anlamda karşılık bulamamıştır (Köşer-Akçapar 2016: 566-567).

AB tarafından 1999 yılında yapılan Tampere Zirvesi'nde Birliğin politikalarının güvenlik ekseninden çıkarılacağına ilişkin sinyaller verilmiş olsa da 11 Eylül terörist saldırılarının gerçekleşmesi bu düşüncüyü geri plana itmiş ve Birlik güvenlik eksenli politikaları tekrar gündemine taşımıştır. 11 Eylül olaylarının Birliğin politikası üzerinde yarattığı değişim Tampere Zirvesi sonrası geliştirilen çizgi ile terör eylemleri sonrası çizgi arasındaki farktan anlaşılabilir. Zira 11 Eylül öncesinde Avrupa komisyonu AB Konseyi ve Parlamento'su'na gönderdiği tebliğde AB'nin geçmiş yıllarda uyguladığı 'sıfır göç' politikasını tekrar gözden geçirmesine ilişkin gerekçeler sunmuştur (Canpolat ve Ariner 2012: 14). Yaşanan bu saldırılarla birlikte terörizm, güvenlik, göç ve toplumsal kaygılar arasındaki sınırlar içiçe geçmiştir. Diğer bir bakış açısına göre ise güvenlikleştirme söyleminin baskın olarak kullanılmasının sebebi ulusal hükümetlerin sürekli artış gösteren göç akınlarını engelleme, medya baskısını yatıştırma ve kamoyunu

göçe ilişkin tedirginlikleri konusunda rahatlatma isteğidir. Ancak ekonomik olarak sorunlu dönemlerde de bu tarz söylemlerle durumu meşrulaştırma politikaları ülkeler tarafından kimi zaman uygulanmaktadır (Blunkett 2003: 22-25).

Bu çerçevede devletlerin siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerle gerçekleşen göçe dış kaynaklı olarak bakması ve göçü kontrol gerektiren bir olgu olarak algılaması bu konuyu yeni güvenlik sorunsalı içine dâhil etmektedir. Göç-güvenlik bağlantısı genel olarak üç farklı düzeyde kurulmaktadır. Buna göre;

- (i) Uluslararası göç insan hakları ihlali, etnik çatışma ve iç savaş gibi diğer güvenlik tehditlerinin bir sonucu olabilir.
- (ii) Uluslararası göç, kitlesel hâle gelip kontrol edilemediği noktada uluslararası güvenliğe tehdit oluşturabilir;
- (iii) Son olarak uluslararası göç, yabancı düşmanlığı ve ırkçı şiddet gibi tehdit unsuru oluşturan diğer güvenlik sorunlarına neden olabilir (Kicing 2004: 2).

Bununla birlikte, göç-güvenlik bağlantısının diğer boyutları göz önüne alındığında güvenlik bileşenleri olarak tanımlanan faktörlerin göç hareketlerinin sonucunda tehdit altına girmesine yönelik algı göç güvenlik arasındaki bağlantıyı güçlendirmektedir. Bu bağlamda;

- Göçmenlerin girişi yükselen yabancı düşmanlığı ve entegrasyon eksikliği ile birleştiği zaman sosyal istikrar açısından risk unsuru olabilir.
- Uluslararası göç demografik güvenliğe yönelik risk oluşturacak şekilde bir etkiye sahip olabilir.
- Uluslararası göç kültürel kimlik açısından bilhassa sağ partilerin söylemlerinde merkezi hal aldığı zaman bir risk oluşturabilir.
- Uluslararası göç, sosyal güvenlik sistemi ve refah devleti için bir tehdit oluşturabilir.
- Göçmenlerin sosyal yardımlarla yaşayan kitleler olarak algılanması, sosyal güvenlik sistemi ve refah devleti için bir risk olarak görülebilir ve bu durum istikrarsızlığa sebep olabilir.

- Yerli halk arasında yaşayan göçmenlerin suç oranlarındaki artışı veya böyle algılanması uluslararası göçü, iç güvenlik açısından bir tehdide dönüştürmektedir. Teröristlerin yasal ve yasadışı göç yollarını kullanmaları, bu tehdidin en önemli unsurlarından biridir (Kicinger 2004: 2-3).

Toplum tarafından güvenliğe ilişkin tehdit oluşturabilecek faktörler incelendiği zaman, göç- güvenlik ilişkisinin ontolojik güvenlik ve algılanan varoluşsal tehditlerle etkileşim içerisinde olduğu belirtilmektedir. Daha kapsamlı bir ifadeyle göçmenler ya da yabancılar tarihsel süreç içerisinde kültürel kimlik, sosyal güvenlik, ekonomik istikrar gibi konularda toplum tarafından daima tehdit olarak algılanmışlardır. Diğer taraftan göçe yönelik bu hassasiyet sadece altyapı sorunları ya da maddi sebepli kaygılardan değil aynı zamanda toplumların sahip olduğu kültürel doku açısından da korkulara sebep olmaktadır. Kimliklerin sürekli inşaa sürecinde olması ve tehdidi oluşturan referans nesnelere belirsizliği mevcut durumu tetiklemektedir. Bu aşamada Faist'in deyimiyile göçün *güvenlikleştirilmesi* kontrolü elde tutmayı sağlamakta kullanılan bir yöntemdir (Faist 2002: 11). Nitekim 11 Eylül terör saldırıları sonrası suçlu ve potansiyel terörist olarak algılanan göçmenlere yönelik uygulanan kontrol politikaları bu yaklaşım bağlamında açıklanabilir (Boswell 2007: 589).

Diğer taraftan Ortadoğu ve Kuzey Afrika gibi coğrafyalarda meydana gelen çatışmaların insani sonuçlarının mülteci akınları yoluyla direkt Avrupa'yı etkileyeceği düşüncesi kontrol odaklı politikaların bir diğer tetikleyicisi konumundadır. Bu da hem Avrupa'nın dış sınırlarının korunması için Birlik içinde alınacak bilgi toplama, kimlik tespiti gibi acil önlemlerin alınması hem de göçün kontrolünde etkin rol oynayan araçların üçüncü ülkelere kaydırılması yani kontrolün dışsallaştırılması sonucunu da beraberinde getirmiştir (Yılmaz- Elmas 2016: 181).

Bu çerçevede Avrupa'da göçün güvenlikleştirilmesi çok aktörlü bir süreci tasnif etmektedir. Siyasi partilerle birlikte ulusal hükümetler, bireyler, ulusaşırı adli iletişim ağlarından oluşan yapılar ve özellikle medya bu sürecin en etkin bileşenlerini oluşturmaktadır (Huysmans 2000: 758). Toplumsal yapı tarafından tehdit olarak algılanan ve güvenlikleştirme sürecinde üst değerler arasında yer alan kimlik konusu

yine medyanın çok önemli bir rol üstlenerek etki alanını genişlettiği konulardandır. Ancak medya tarafından göçmenlerin gettolarda yaşadıklarını ve gettolaştıklarını önesüren algılar, göçmenler arasında tepki oluşturmuş ve bu durum devlete karşı sivil itaatsizlik olarak gösterilmiştir. Bu ve benzeri durumlar biz ve öteki arasında yaşanan gerilimin tırmanmasına neden olurken diğer taraftan toplumsal homojenleşmenin de önüne geçmektedir.

11 Eylül 2001 terör saldırıları ve Ortadoğu’da yaşanan olaylardan sonra güvenliğin değişen ve çeşitlilik kazanan zemini devletin genel yapısını ilgilendiren konularda olduğu gibi istihdam, sosyal güvenlik gibi bireysel alanlara da taşmıştır. Bu nedenle güvenlik tanımında birey odaklı yaklaşımın etkileri, uluslararası göçü güvenikleştiren söylemde de görülmektedir. Kısaca tehdit ve referans nesnesi değişmiştir. Buradan yola çıkılarak göçün güvenikleştirilmesinin sektörler arası bir yapıda olduğu söylenebilir (Şener 2017: 15-16).

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta ise göçün sadece Avrupa için bir güvenlik problemi olmadığıdır. Güvenikleştirme yaklaşımının temelini atıldığı Kopenhag Okulu Avrupa merkezli bir ekol olmasına karşın göçü güvenlik problemine dahil ederken dünyanın farklı coğrafyalarındaki nüfus hareketlerinin yer aldığı analizlerle durumu örneklemiştir. Bu çerçevede değerlendirildiği zaman nüfus hareketlerinin toplumsal anlamda güvenlik kapsamında bir mücadele alanı olduğu söylenebilir. Göç, Kopenhag Okulu’nun kurucuları arasında da önemli bir güvenlik konusu olarak sınıflandırılmış ve Buzan, Waever ve Wilde tarafından toplumsal güvenliğe karşı tehdit oluşturabilecek konular arasında yer alan göç olgusunu farklı bir formülasyonla açıklamaya çalışmışlardır; Bu kapsamda Buzan, Waever ve Wilde(1997:121)’e göre; “X halkı Y halkının akınlarıyla istila edilmekte veya zayıflatılmaktadır. X toplumu olduğu şekilde kalamayacaktır; çünkü diğerleri toplumu tekrardan dizayn edeceklerdir. X kimliği, nüfusun kompozisyonundaki değişim ile farklılaşacaktır.” Sterkx’e göre ise bir toplumun kendi kimliğini kaybetmesi demek hayatta kalma şansını da kaybetmesi demektir. Bu sebeple göç olgusu toplumsal kimliğe yönelik bir tehdit olarak nitelendirilmektedir ve iç güvenliğe karşı dışarıdan bir

tehdit unsuru oluşturmaktadır (Sterkx 2003, <http://aei.pitt.edu/2957/1/162.pdf>, 17 Aralık 2017’de erişildi).

Benzer şekilde Buzan, Waever ve Wilde’a göre toplumsal kapsamdaki tehditlere toplumun içinden bir tepki oluşabileceği gibi konunun siyasi sektöre yönlendirilmesi de söz konusu olabilmektedir (Buzan, Waever ve Wilde 1997: 122). Waever toplumsal güvenliği ‘bir toplumun kimliğine yönelik algılanan bir tehdit durumuna karşı savunulması’ şeklinde bir çerçevede ifade etmektedir (Waever vd. 1993: 23). Bu aşamada esas olan nokta toplum niteliği taşıyan yapıyı bir araya getiren öğelere karşı fiili ya da olası bir tehdit durumunda o toplumsal yapının devamlılığını sağlayabilmektir. Diğer bir ifadeyle kültür, dil, din, birliktelik, ulusal kimlik, değerler ve gelenekler gibi toplumu bir arada tutucu öğelerin varoluşunun devam edebilmesidir. Göç ile ilişki boyutunu değerlendirecek olursak göçmen, sığınmacı, mülteci ve özellikle düzensiz göçmenler toplumun yukarıda belirttiğimiz birleştirici karakterine zarar verebileceği düşüncesiyle güvenikleştirici aktör tarafından olası tehdit unsuru olarak güvenikleştirilmektedir (Gökalp-Aras 2014: 72).

Bu kapsamda güvenikleştirme sürecinin aktifleştirilmesinde en temel öğelerden biri olan ve dinleyici (audience) olarak tanımlanan toplumsal yapının mevcut koşulları da göçün güvenlik probleminde dönüşmesinde etkili bir zemin oluşturmaktadır. Avrupadaki terörist saldırılar ve Avrupa’nın karşı karşıya olduğu finansal krizin dinleyici kitleyi ikna aşamasında oynadığı etkili rol bu duruma örnek oluşturmaktadır (Mandacı ve Özerim 2013: 108). Çoğu zaman bu durum siyasiler tarafından bir ‘fırsat’ a çevrilebilmektedir. Şöyle ki ev sahibi ülkenin kültürel yapısında meydana gelen ya da gelebilecek istenmeyen değişiklikler göç olgusunun sonucu olarak lanse edilebilmekte ve bu göçmenlerin ev sahibi ülkenin toplumuna baskın olabileceği düşüncesi aşılana çalışılmaktadır. Bu şekilde kendi değerlerinin asimile olacağı fikrini benimseyen bir toplum oluşturulmakta ve böylece göç-güvenikleştirme süreci birçok sebep çerçevesinde şekillenmektedir.

Bunun dışında Avrupa tarafından göçün güvenikleştirici sebeplerini daha detaya indirmek gerekirse göçmenler Avrupai liberal değerleri tehdit eden unsurlar olarak

görülmektedir. Örneğin eşcinsel hakları, kadın hakları, kıyafet özgürlüğü, din özgürlüğü gibi faktörler modern batı çizgisini oluşturan öğeler olarak konumlandırılmakta ve göçmen olan ‘ötekiler’in bu değerleri içselleştirmekte ve kabul etmekte sorun yaşayacağı düşünülerek bu öğelere karşı bir tehdit oluşturacağı kamoyuna sunulmaktadır. Sorunun bu şekilde bir kalıpta değerlendirilmesindeki neden ise dinsel farklılıklardır. Bu açıdan din kaynaklı tehdit unsurları, kültürel güvenlik temalı söylemin önemli bir parçasıdır (Goodwin 2011: 11).

Bu söylemlerin yakın dönemde Suriyeden yaşanan göç dalgaları için de dile getirildiği bilinmektedir. Bu bağlamda güvenlikleştirme yaklaşımının daha çok Birliğin dış sınırlarında yer alan ülkeler tarafından benimsendiği görülmektedir. Yunanistan’ın kamu düzeninden sorumlu eski Bakanı Nikos Denias’in Arap Baharı sonrası yaşananlara ilişkin; “Ülke mahvolmak üzeredir. Şu anda tam bir istila ile karşı karşıyayız... Her sabah uyanıyor ve soruyorum: Bugün Suriye’de ne oldu? Çünkü eğer Suriye’de bir şey olursa binlerce insan Yunanistan’a akacaktır. Yasadışı göçmenler hali hazırda bizim için çok büyük bir problem haline gelmiş durumdadır. Yasadışı göçmenlerin ülkeye gelmemeleri için şimdiden büyük adımlar atıyoruz. Mevcut rakamların on katına çıktığını düşünün...” şeklindeki söylemi bu fikri destekleyici niteliktedir (Dendias 2012, <http://heindehaas.blogspot.com.tr/2012/09/a-greek-migration-myth-syrian-invasions.html>, 12 Ocak 2018’de erişildi).

Bu söylemler özellikle son yıllarda artan terör olayları ve yükselen mikro milliyetçilikle birleştiğinde sınır güvenliği ve ulusal güvenlik alanında daha kapsamlı koruma politikaları geliştirilmesine sebep olmaktadır. Böylece büyük oranda güvenlikleştirici aktörün kendi tanımlamasıyla şekillenen bir kavramı ifade eden güvenliğin, göçle ilişkilendirilme eğilimi artarak devam etmektedir. Bu noktada ise göç-güvenlik ilişkisinde göz ardı edilen bir takım insani değerlerin tekrar ön plana çıkması gerekliliği doğmaktadır (Oğuz – Gök 2016: 72).

Dolayısıyla bu bağlamda uluslararası göç olgusunu güvenlikleştirme politikaları üç önemli retorik süreçle ilerlemektedir. Bunlardan ilkinde söz edim aracılığıyla bir konu dış tehdit olarak olağanüstü siyasi gündeme dahil edilirken; ikinci aşamada

güvenlikleştirilen referans nesnesinin mevcudiyetini devam ettirebilmek için bu dış tehditle mücadelede kural dışı önlemlerin alınabilmesi amacıyla yetki talebi gündeme gelmektedir. Bu noktada göçün güvenlikleştirilmesi boyutunda göçmenlere yönelik idari gözetim, prosedür garantileri olmadan sınır dışı edilmeleri, usulsüz geri itilme, orantısız güç ve en uç nokta ölüm riski ya da direkt ölüme sebep olmak karşılaşılan kural dışı önlemler kapsamındadır. Son süreçte ise varlığı tehdit altında gösterilen unsurun korunması amacıyla yukarıda sayılan bu kural dışı önlemlerin meşrulaştırılması söz konusudur. Böylelikle konu sürekli gündemde tutulan bir rutin haline gelirken; normal koşullarda güvenlikleştirici aktörü bağlayan kuralların da (örneğin uluslararası insan hakları hukuku ya da mülteci hukuki gibi) çiğnenebilmesi meşrulaştırılmaktadır. Bu kapsamda Kopenhag Okulu yukarıda ifade edilen kavramsal çerçevesiyle AB'nin yasadışı ve düzensiz göçü güvenlikleştirmesi ve kurumsal yapısını açıklayıcı önemli bir yaklaşım ortaya koymaktadır (Şener 2017: 16).

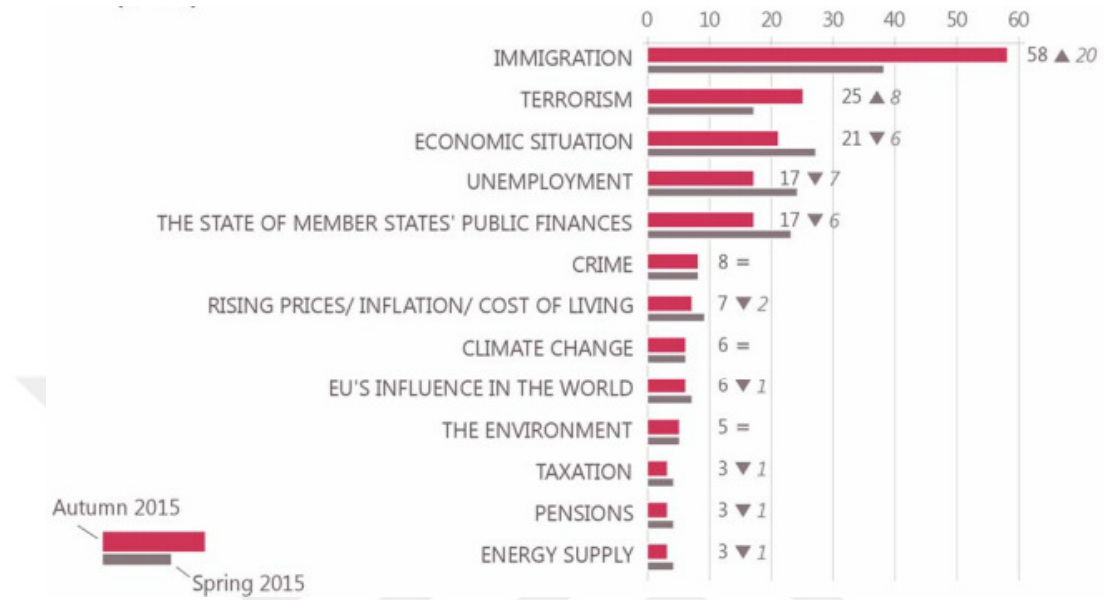
Kopenhag Okulu'nun geliştirdiği güvenlikleştirme teorisi kapsamında göçü açıklarken genel bir çerçeve çizerek göç konusunun sektörel bağlamda etkileri üzerinde de durmaya çalışılmıştır. Göç olgusunun güvenlikleştirilmesi sürecini ifade ederken özellikle Arap Baharı sonrası gelişen olayların göçün güvenlikleştirilmesi üzerindeki etkisi son derece geniş çaplı yaşanmaktadır. Avrupada göç üstesinden gelinmesi gereken bir sorun olarak algılanmakta ve günbegün yükselen siyasi partilerin oy potansiyelini artırmaları için kullandıkları bir kaynağa dönüşmektedir. Siyasi partiler veya liderler söylemler aracılığıyla göç konusunu sürekli gündemde tutarak bu konunun çözümüne yönelik olağandışı yöntemler için referans kitlesinden onay almaya çalışmaktadır. Ancak burada üzerinde durulması gereken önemli noktalardan bir tanesi ise göç olgusunun geçici ya da ötelenebilir bir sorun olmadığı ve gerek Avrupa gerekse göç kaynaklı ülkeler açısından her sektörü ilgilendiren ve etkileyen bir sorun olduğudur. Özellikle Avrupa Birliği içerisinde göç olgusunun dalgalanma şeklinde Askeri, ekonomik, siyasi, toplumsal ve çevresel olmak üzere her sektör için tehdit uyandırdığı algısı göçün güvenlikleştirilmesi aşamasında referans nesnesinin ikna sürecini kısaltmaktadır.

Ortadoğu ülkelerinde yaşanan ve Arap Baharı olarak adlandırılan süreç sonrası gerek Türkiye gerek Avrupa Birliği ülkelerine doğru gerçekleşen göçler ve bunların etkileri Avrupada meydana gelen ve tekrarlanma ihtimali olan çeşitli olayların incelenmesiyle göç ve güvenleştirme arasındaki ilişkinin daha net anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

2016 sonbaharında yapılan Standart Eurobarometre çalışmalarına göre AB içerisinde birçok terörist saldırı meydana gelmiştir. Bunlar arasında 19 Aralık 2016 tarihinde Almanya'nın Berlin kentinde bir kamyon Breitscheidplatz'da bir Noel pazarına girerek 12 kişinin ölümüne neden olmuştur ve bu olayda 56 kişi yaralanmıştır. 3 Şubat 2017 tarihinde Fransa'da bir adam Paris'teki Louvre müzesi yakınlarındaki bir grup askere saldırarak bir askerin yaralanmasına sebep olmuştur. 20 Nisan 2017'de bir terörist Champs-Élysées'de üç polisi vurmuş ve bir kişiyi öldürüp, diğerini de yaralamıştır. Aynı olayda bir turist de yaralanmıştır. İsveç'te 7 Nisan 2017 tarihinde Stockholm şehrinde yaşanan bir olayda ise kaçırılan bir kamyon kalabalığa kasıtlı olarak sürülmüş ve Beş kişinin öldüğü bu olayda 14 kişi de yaralanmıştır. Birleşik Krallık'ta, 22 Mart 2017 tarihinde Londra'daki Westminster Köprüsü ve Bridge Caddesi'nde beş kişinin öldüğü ve 49 kişinin yaralandığı benzer bir saldırı gerçekleşmiştir. İki ay sonra, 22 Mayıs 2017 tarihinde Manchester'daki bir konser sonrasında bir intihar bombasının patlamasıyla 22 kişi ölmüştür ve 250 kişi yaralanmıştır (Eurobarometer 87, 2017).

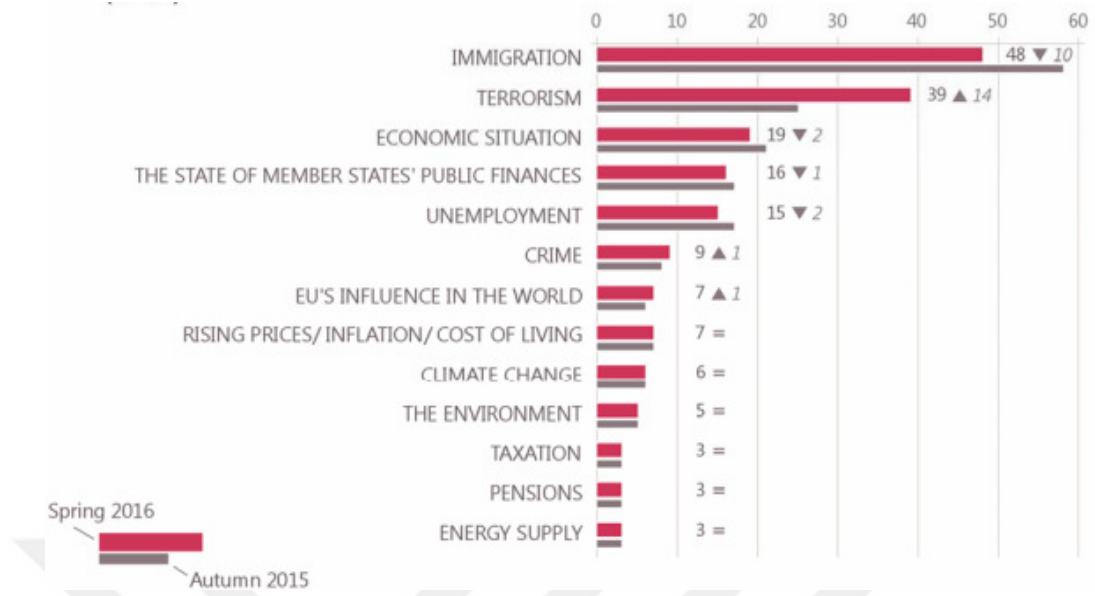
2017 sonbaharı için Standart Eurobarometre araştırması sonuçlarına göre ise Londra Köprüsü ve Borough Market'te 3 Haziran 2017 tarihinde bir saldırı daha gerçekleşmiştir ve sekiz kişinin ölümüne neden olurken ve 48 kişi de yaralanmıştır. 28 Temmuz'da yaşanan olayda bir kişi ölmüş, Hamburg'da (Almanya) altı kişi yaralanmıştır. Olayın terör saldırısı olup olmadığı konusunda inceleme başlatılmıştır. İspanya 17 ve 18 Ağustos 2017'de Cambrils ve Barselona'da 14 kişi ölmüş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır (Eurobarometer 88, 2017). Avrupada yaşanan bu terör olaylarının halk üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla 2017 sonbaharında 5 aday ülke ve 28 birliğe üye ülke çapında araştırma yapılmıştır. Avrupa düzeyinde halkın başlıca kaygıları

üzerinde durulan bu araştırmalarda yıllara göre tehdit olarak algılanan faktörler değişmekte ve çeşitlenmektedir.

Şekil 3.1: 2015 yılı Avrupa düzeyinde temel kaygı sebepleri (Eurobarometer 84, 2015)

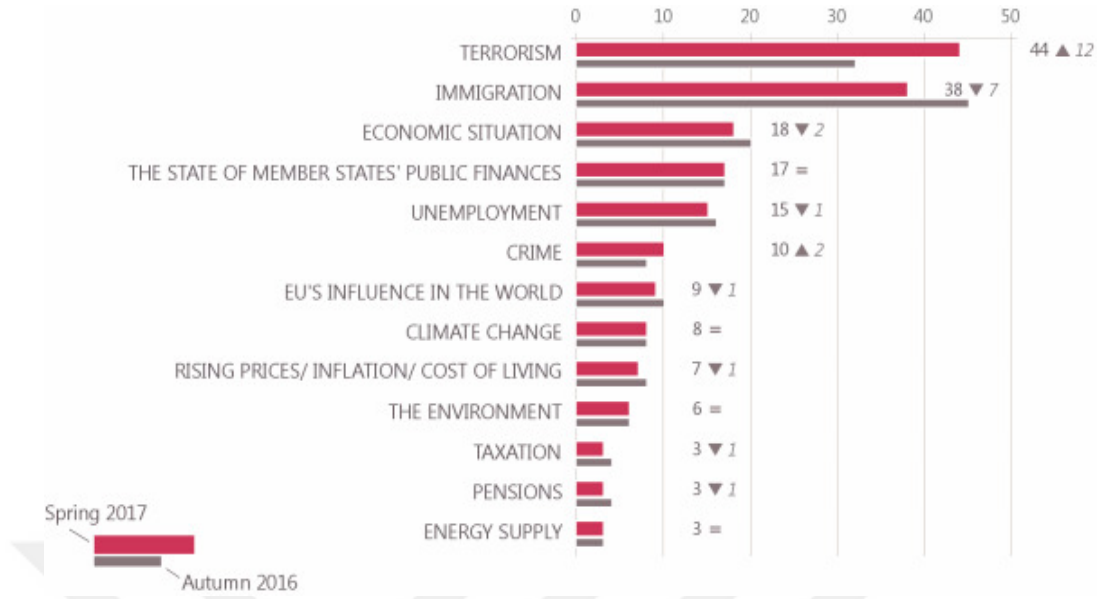
AB tarafında Kasım 2015 tarihinde yapılan çalışmada Göçmenler AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli sorun olarak görülmektedir. 2015 ilkbaharından 2015 sonbaharına kadar 20 puanlık bir artışla Avrupalıların %58 oranında en önemli gündem meselesini göç ve göçmenler oluşturmaktadır. 2013 baharından bu yana, göçü Birliğin en önemli sorunu olarak görenlerin oranı sürekli artmıştır: 2013 baharında +2 puan; 2013 sonbaharında +6; 2014 baharında +5; 2014 sonbaharında +3; 2015 baharında +14 ve 2015 sonbaharında +20 oranında artış gerçekleşmiştir. Göçten sonra ise Avrupalılar için en önemli gündem maddesini terörizm oluşturmaktadır. (%25, bahar 2015'ten bu yana +8 puan ve 2014 baharından bu yana +19) 10. Üçüncü sırada ekonomik durum (%21, -6) yer alırken, işsizlik (%17, -7) ve Üye Devletlerin kamu maliyesi durumu (%17, -6) sırasıyla üçüncü ve dördüncü sorunlar olarak gündemi oluşturmuştur (Eurobarometer 84, 2015).

Şekil 3.2: 2015 ve 2016 Avrupa düzeyinde temel kaygı sebepleri (Eurobarometer 85, 2016)

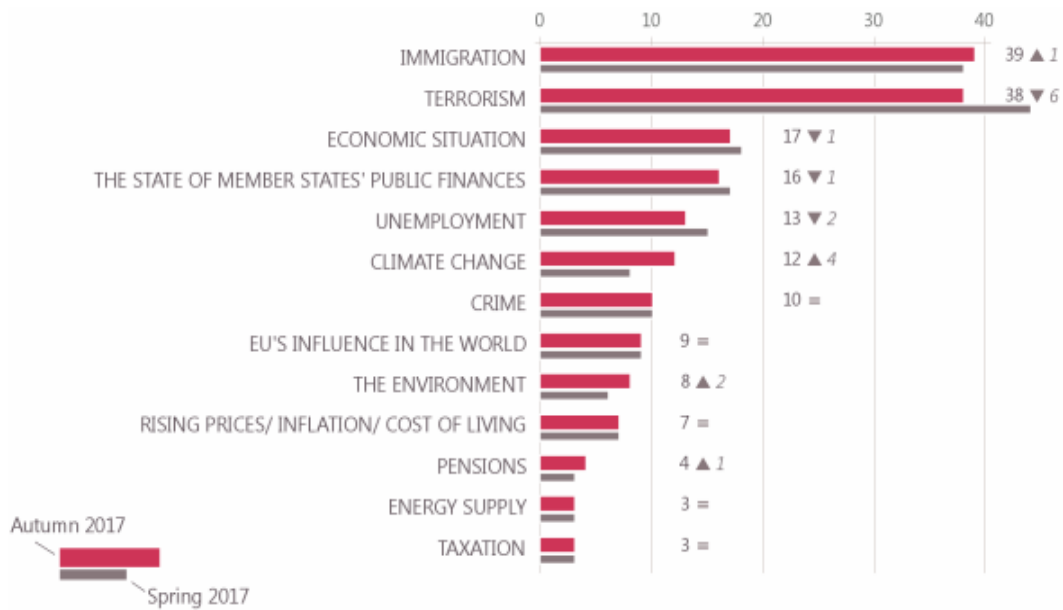
Göç ve terörizm konularında yukarıdaki grafikte görüleceği üzere belirli oranlarda artış ya da azalma yaşansa da Avrupalıların yarısına yakını(%48) göçü birliğin en önemli iki meselesinden biri olarak görmektedir. AB düzeyindeki endişeler açısından çok açık bir şekilde ilerlemektedir. Bununla birlikte, bahar 2015 sonbaharında 20 puanlık bir artışın ardından 2015 sonbaharının önceki anketinden bu yana 10 puanlık bir düşüş yaşamıştır. 2013'ten bu yana ilk defa halkın göçe tepkisinde bir azalma meydana gelmiştir. Ancak diğer taraftan Avrupalıların %39'u terörizmden bahsetmektedir ve bu durum Avrupa'nın en önemli ikinci meselesini oluşturmaktadır. 2014 sonbaharından bu yana teröre ilişkin duyulan kaygı sürekli artış göstermektedir. (+33,%6'dan%). Ekonomik Durum ise (%19, -2) Birlik üyeleri arasında gündemde sürekli düşüş yaşayan başlıklardandır (Eurobarometer 85, 2016).

Avrupa Birliği halkı arasında terörizmin ve göçün artan oranlarda endişe kaynağı olması elbette terörizm- göç arasında kurulan bağlantıyı sürekli kılmakta ve de güçlendirmektedir. Elbette ülkeden ülkeye bu oranların değişmesinin sebebi Birliğin dış sınırlarında olan bir ülke için göç ve yasadışı göçmen konusu en önemli endişe kaynağını oluştururken daha içlerde ve 'korunaklı' konumda olarak ifade edebileceğimiz ülkelerde ekonominin göçten daha önemli gündem maddesi olarak değerlendirilmesidir.

Şekil 3.3: 2016 ve 2017 yılı Avrupa düzeyinde temel kaygı sebepleri (Eurobarometer 87, 2017)

Mayıs 2017 tarihinde yapılan araştırmaya göre ise terörizm, Avrupa Birliği'nin karşı karşıya bulunduğu en önemli mesele olarak görülmektedir. (%44, +12). Göç ise üçüncü ardışık düşüşün ardından (2016 sonbaharından bu yana -7 puanlık) ikinci sırada yerini almış durumdadır. Diğer konular ise gündem olmakla beraber terör ve göç konularına nazaran oranları düşüktür ancak oranlar azımsanmayacak derecededir. (Eurobarometer 87, 2017).

Şekil 3.4: 2017 yılı Avrupa düzeyinde temel kaygı sebepleri (Eurobarometer 88, 2017)

Sonbahar 2017 de yapılan çalışmaya göre ise aynı şekilde Göç ve terörizm AB düzeyinde açık bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Sırasıyla%39 (2017 ilkbaharından bu yana +1 puanlık) ve %38 (-6) olarak, her iki ögenin de diğer sorunlardan iki kat fazla olduğubelirtilmektedir (Eurobarometer 88, 2017).

Şekil 3.5: 2017 yılı ulusal düzeyde temel kaygılar (Eurobarometer 88, 2017)

Aynı çalışmada ‘Şu anda ülkemizin karşı karşıya olduğu en önemli iki konu sizce nedir?’ diye sorulduğunda ise nüfusun dörtte birinin işsizliği en önemli konu olarak gördüğü belirtilmiştir. İkinci sırada yer alan göç ve göçmenler ise halk arasında yine en önemli konulardandır (Eurobarometer 88, 2017).

Diğer taraftan bu problemlerin yanı sıra iklim değişikliği gibi çevresel sorunların da artan bir şekilde halk arasında endişe kaynağı olması Kopenhag Okulu’nun da belirttiği üzere güvenliğin sektörel anlamda çeşitlilik kazandığı fikrini doğrular niteliktedir. Genel anlamda değerlendirmek gerekirse göç ve göçmenler Avrupa Birliği sınırları içerisinde yaşayan halk tarafından daima bir sorun ve tehdit kaynağı olarak görülmüştür. Buna bağlı olarak gelişen terör olayları ise göçün güvenikleştirilmesi boyutunda çok etkili bir girdi olarak yerini almıştır. Gelişen olayların siyasi ve askeri anlamda meydana getireceği tepkisellik durumu aynı zamanda ekonomik olarak da bir

sonuç doğurmaktadır. Halk göçmenlerin işlerini ellerinden alacağı korkusu duymakta ve bunun neticesinde bir ‘kapanma’ durumu meydana gelmektedir.

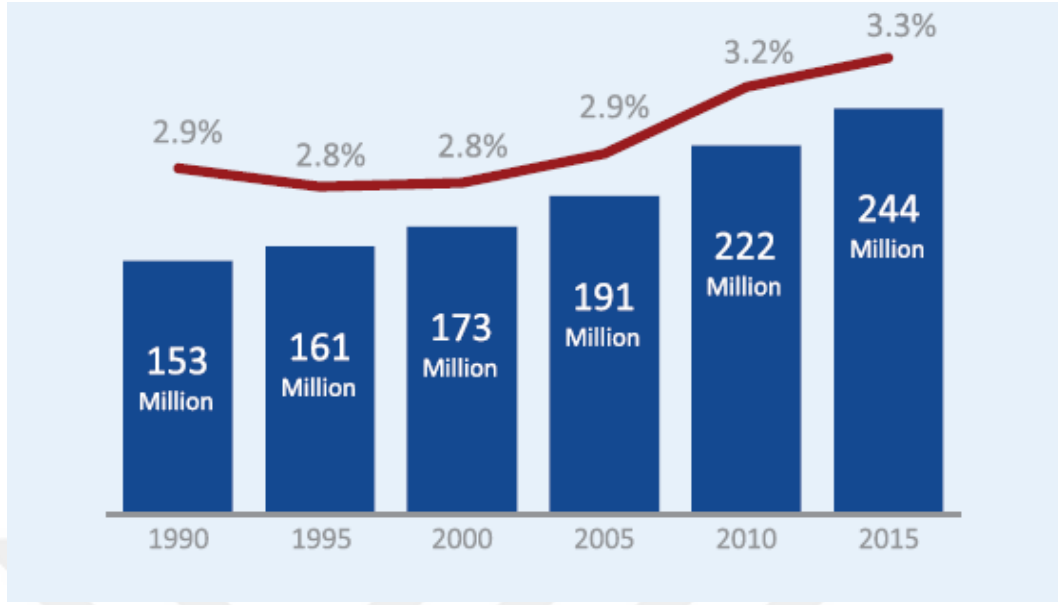
Diğer taraftan yerli halkın ekonomik anlamda tedirgin olma sebepleri ağırlıklı olarak göçmenlerin istihdam piyasasına, refah ve sosyal güvenlik temelli devlet yapısına, doğrudan vergi uygulamalarına, sosyal güvenliğe katkıda bulunmaya karşı tehdit oluşturduğu fikrinin yaygın olarak yerleşmiş olmasıdır. Ayrıca devletlerin göçmenler için yaptığı masraflar, göçmenlere giden yardımlar, göçmen çocuklarının eğitilmesi ve topluma kazandırılması gibi konular halk tarafından tepki çeken finansal konulardır. Aynı şekilde toplumsal anlamda da göçmenlerin doğum oranlarındaki artış dikkate alındığında ana nüfusa oranla daha fazla olması halk arasında mevcut kültürün ‘istila’ edilebileceği ve zamanla yok olacağı inancı uyandırmaktadır. Birbirini etkileyen oranlarda meydana gelen bu kaygı dalgalanmaları siyasi iktidarların söylemleriyle birleştiğinde Avrupa Birliği içerisinde göçün güvenleştirilmesine sebep olan en etkili argümanları oluşturmaktadır.

Buradan hareketle, uluslararası göç olgusunun bir ulusal güvenlik sorunu olarak “güvenleştirilme”sini dört eksen üzerinde analiz edilebiliriz: Bunlar sırasıyla sosyo-ekonomik, güvenlik, kimlik ve siyasi eksenlerdir. Sosyo-ekonomik eksen çerçevesinde değerlendirildiğinde yukarıda da bahsedildiği gibi yasadışı göç gelişmiş ülkelerde işsizlik düzeyini olumsuz etkileyen bir tehdit unsuru olarak kabul edilmekte ve yerli halk tarafından negatif bir duruş sergilenmektedir. Problemin ana kaynağı olarak kabul edilen yasa dışı göçmenlerin ucuz işgücü sağlaması dengeleri önemli bir biçimde değiştirmektedir. Diğer taraftan siyasi elitlerin (özellikle radikal sağ partiler ve siyasi gruplar) uluslararası yaşanan göçmenleri söylemleriyle bir suçlu kimliğine bürümeleri toplumda bir güvensizlik ve huzursuzluk ortamı yaratmakta ve bunun sebebi olarak da göçmenleri gösterebilmektedirler. Ancak meydana gelen örgütlü suçlar ve göçmenler arasında direkt bağlantılardan oluşan bir istatistiki veri söz konusu değildir. Ulusal kimlik açısından önem arz eden dil, eğitim, din, günlük yaşam gibi alanlarda göçmenlerin tehdit olarak algılanması göçün sadece ekonomik ya da siyasi alanların dışında kültürel ve toplumsal alanda da bir güvenleştirme problemi olduğunu ortaya koymuştur. Göçmenler bu çerçevede içinde buldukları toplum tarafından “öteki”

olarak algılanmaktadır. Uluslararası göçler, bir yandan sürekli “biz” ve “onlar” ayırımında kimlik politikalarının üretilmesinde rol oynarken, diğer yandan, yerleşen göçmenler ve onların yarattığı kültür “biz” ve “onlar” ikiliğini tehdit etmekte ve aşındırmaktadır. Bu diyalektik süreç uluslararası göçü kimlik pazarlığı alanı haline getirmekte, göçü ve göçmeni hızla politikleştirmekte ve güvenlikleştirmektedir. (Topçuoğlu 2016: 507).

3.3.1. Uygulanan Politikalar

BMMYK 2016 sonu verilerine göre dünyada zorla yerinden edilmiş insanların sayısı 65,6 milyona ulaşmıştır. Bu sayı 2. Dünya Savaşı'ndan beri en yüksek değeri ifade etmektedir. Bunlardan 22,5 milyonu mülteci 2,8 milyonu sığınmacı 40,3 milyonu ise ülke içinde yerinden edilmiş kişilerden oluşmaktadır (UNCHR, <http://www.unhcr.org/tr/>, 11 Ocak 2018'de erişildi.). BM 2017 göç raporuna göre dünya genelinde uluslararası göçmenlerin sayısı hızla artmaktadır. 2000 yılında 173 milyon iken 210 yılında 220 milyona ulaşan göçmen sayısı 2017 yılında ise 258 milyon olmuştur. Rakamlarla belirtildiği üzere dünya genelinde göçmen nüfusunda sürekli bir artış söz konusudur ancak dünya nüfusunun bir parçası olarak nispeten istikrarlı bir artış olduğu gözlemlenmektedir (International Migration Reports 2017, <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html>, 15 Şubat 2017'de erişildi).

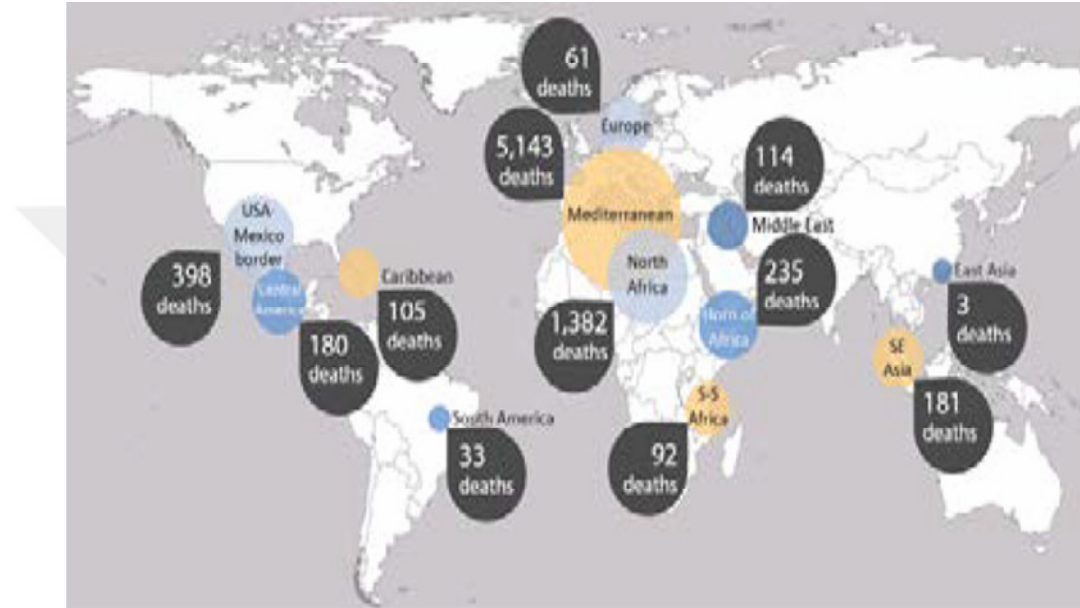

Şekil 3.6: Yıllara göre uluslararası göçmen oranlarındaki değişim
(World Migration Reports, 2018)

Tüm uluslararası göçmenlerin yüzde 60'tan fazlası, Asya'da (80 milyon) ya da Avrupa'da (78 milyon) yaşamaktadır. 58 milyon göçmen barındıran Kuzey Amerika'yı ise 25 milyon göçmen barındıran Afrika takip etmektedir. Latin Amerika ve Karayipler 10 milyon ve Okyanusya 8 milyon göçmen nüfusuyla sıralamayı takip etmektedir. Uluslararası göçmenlerin en fazla sayısı (50 milyon) Amerika Birleşik Devletleri'nde ikamet etmektedir. Suudi Arabistan, Almanya ve Rusya Federasyonu yaklaşık 12 milyon göçmen nüfusuyla dünya çapında en çok ikinci, üçüncü ve dördüncü olarak göçmen barındırmaktadır. Bu sıralamayı yaklaşık 9 milyon göçmen nüfusuyla Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda takip etmektedir (International Migration Reports 2017, <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html>, 15 Şubat 2017'de erişildi).

AB yıllardır yaşanan gelişmelerle birlikte sınırlarını güvence altına almak için çeşitli politikalar uygulamışlardır. Ancak insan kaçakçılığı gibi yasadışı bir ulaşım ağının yaygınlaşmış olması gerek sınırlardaki güvenliğin sağlanmasını gerekse sınırlar içine girmiş olan yasadışı göçmenlerin kontrolünü zorlaştırmaktadır. Sınırların kontrolünü sağlamak için artırılan güvenlik yöntemleri insan kaçakçılığına olan rağbeti artırmıştır ve birçok rota bu yasadışı ağa dahil olmuştur (Zorba 2004: 12).

İnsan Kaçakçılığının yaygın bir boyut kazanması ve kolay ulaşılabilir bir yasadışı ağ haline gelmiş olması bu yöntemle ulaşımın da kolaylaşmasını sağlamıştır. Gerek araçlar gerekse bu tecrübeyi daha önceden kazanmış akraba ya da yakınlar sebebiyle bu yöntemle duyulan talepler sürekli artmaktadır. Ancak bu güvensiz ve tamamen suç teşkil eden yöntem beraberinde binlerce ölümü de birlikte getirmektedir.

Şekil 3.7: 2016 yılında dünya genelinde ölen ve kaybolan göçmenlerin kaydı
(World Migration Reports, 2018)

Birleşmiş Milletler Göç Ajansı 2018 verilerine göre 2016 yılında dünya genelinde 7,927 göçmen göç sırasında ölmüş ya da kaybolmuştur. Bu sayı 2015 yılında kayıtlara geçen ölüm ve kayıp göçmen sayısının yüzde 26'lık kısmını(6,281). oluşturmaktadır. Göçleri tetikleyen olayların şiddetinin artmasıyla birlikte göç oranları ve buna bağlı olarak yaşanan kayıp ya da ölüm oranları da değişiklik göstermiştir. Akdeniz'de kaydedilen ölümlerin ve kayıp göçmenlerin sayısı 2016'da yüzde 36, 2015'te 3.785 iken 2016'da 5.143'e yükselmiştir (World Migration Reports 2018, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf 15 Şubat 2017'de erişildi).

Yukarıda belirtilen rakamların büyüklüğü ve sembol niteliği kazanan yaşanmış bir takım olaylar göçe yönelik bakış açısının farklı bir perspektife evrilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Ancak Avrupa’da yasadışı göçmen sayısındaki artış, güvenlik ortamına duyulan ihtiyaçtaki artışı da beraberinde getirmiştir. Elbette yükselen bu güvensizlik ortamı özellikle sağ kesimi temsil eden siyasi liderlerin seçimlerde yüksek başarı göstermesinin sebepleri arasındadır (Zorba 2016: 12). Güvenlik odaklı yaklaşım çerçevesinde yasadışı göçe ilişkin terminolojinin kullanılması Birlik dışından gelen herhangi bir bireyin şüpheli ve güvenilmemesi gereken bir kişi olarak algılanmasında son derece önemli bir etkiye sahiptir. Bu bakış açısıyla üçüncü ülke vatandaşlarına ve düzensiz göçmenlere karşı sürekli şüpheli bir yaklaşım ve güvensizlik kültürü ortaya çıkarmaktadır. Bu güvensizlik kültürü, AB göç politikalarının gelişimiyle de güçlenmektedir. Çünkü bu politikalar da göçü güvenleştirmekte ve bu kapsamda insan hakları boyutunu çok fazla dikkate almamaktadır (Cholewinski 2007: 301-302).

AB ülkelerine yaşanan bu yoğun göçmen dalgasının entegrasyonu veya dışlanmasına yönelik çok çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Bu kapsamda göçmenlerin yerli halk ile olan ortak veya farklı noktaları, yerli halk ile beraber yaşadıkları süre, ekonomik ve sosyal gelir seviyeleri gibi faktörler bu politikaların belirlenmesinde önemli unsurlardandır. AB vatandaşı olmayanlara yönelik uygulanan politikalar kapsamında başlıca üç model göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki olan ‘Asimilasyon Modeli’nde göçmenlerin sahip oldukları ve isteseler de istemeseler de beraberlerinde taşımak zorunda oldukları dil, kültür, sosyal karakter gibi öğeleri geldikleri topluma ‘hızlıca’ adapte etmek için uygulanan politikaları içermektedir. Bu düşüncenin uygulanmasına uygun zemin oluşturmak adına oturma hakkı olan göçmenlerin hepsine vatandaşlık verilmesi ve bu şekilde asimilasyonun sağlanmasına yönelik politikalar uygulanması söz konusudur. İkinci model olan ‘Çok Kültürlü Model’de ise göçmenlerin dil, kültür ve sosyal farklılıklarını kaybetmeleri beklenmeden ve böyle bir uygulamaya başvurmadan onlara yerli halkla eşit ekonomik, sosyal ve politik hakların verilmesi söz konusudur. Son olarak uygulanan ‘Dışlanma Modeli’nde ise hükümetler ve yerli halk, göçmenleri kendi uluslarının bir üyesi olarak kabul etmezler. Ayrıca göçmenlerin

ekonomik, sosyal, kültürel ve politik haklara sahip olması sınırlandırılmıştır. Söz konusu modeller hem ülkelerin göçmenlere yönelik politikaları belirlemede, hem de özellikle AB üyesi olmayan göçmenlere vatandaşlık hakkı verilmesi konusundaki düzenlemelerde rol oynamaktadır. Ancak, özellikle son zamanlarda meydana gelen AB'nin ortak göç politikası belirleme yönündeki çabalarının artması, bir yandan da ülkelerdeki değişen iktidarlarla beraber politikalarının değişmesi ve küreselleşmenin etkisiyle bütün ülkeler, net olarak sınıflandırılabilir olan yukarıdaki sistemlerden uzaklaşmaktadırlar (Özgöker ve Batı 2016: 5).

AB göç politikalarının uygulanmasında kullanılan bir diğer kavram ise 'dışsallaştırma' kavramıdır. Asimilasyon ve entegrasyon gibi yöntemler daha çok birliğe gerçekleşen bir göç sonrası gelen göçmenlerin yönetimi ile ilgiliyken dışsallaştırmada amaç potansiyel göç amacına sahip kişileri ülke topraklarının dışında tutmaktır. Güvenlikleştirme politikaları kapsamında değerlendirilen dışsallaştırma politikaları Avrupa Birliği tarafından Schengen Anlaşması ile yürürlüğe giren vize uygulamalarının yanısıra, taşımacılık cezaları ve takibinde havaalanı irtibat yetkilileri bulundurma zorunluluğu ile birlikte göç yönetimini üçüncü ülkelerin sınırlarına taşımıştır (Canpolat ve Arıner 2012: 12-15).

Burada amaç göçün iç politikadan ziyade dış politika konusu olarak kalmasını sağlamanın yanısıra Birliğin, iç güvenlik modeline dayalı önlemleri üçüncü ülkeler tarafından uygulanmasına teşvik etmektir (Rees 2008: 98). Bu kapsamında AB, göçün yönetilmesi konusunda politikalarını genellikle göçmenleri sınırları dışında tutmaya yönelik olarak hazırlamıştır. Geri kabul anlaşmaları ve güvenli üçüncü ülke politikaları bu amaçla geliştirilen politikalarlardır.

AB için yasadışı göçle mücadele etmek amacıyla geliştirilen en temel uygulamalardan bir tanesi de geri kabul anlaşmalarıdır. Bu anlaşmada temel mesele AB sınırları içinde yasadışı olarak bulunan kendi vatandaşlarını ya da gelişen bazı durumlarda o ülkeye gitmeden önce kendi toprakları üzerinden yasadışı olarak geçen üçüncü ülke vatandaşlarını kabul etmesidir. Söz konusu bu tür anlaşmalar Birliğin üçüncü ülkelerle arasında geliştireceği ilişki açısından son derece önemlidir. Birlik

2004 yılındaki genişlemesiyle katılan yeni üyelerin sınırlarını korumak amacıyla bu uygulamaya gitmiştir. Bu çerçevede geri kabul anlaşmaları Schengen ülkeleri ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında 1990'lı yıllardan itibaren, henüz Komisyona üçüncü ülkelerle anlaşma müzakere etmek yetkisi verilmemişken imzalanmıştır. İlk olarak Polonya ile vatandaşlara turist vizesinin kaldırılması sonucu imzalanmıştır. Daha sonra bu sistem yaygınlaştırılarak Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerini kapsayarak düzensiz göç akışını geri kabul anlaşmalarıyla dengelemeyi amaçlamıştır (Rodier 2006: 220-221).

Geri Kabul Anlaşmaları doğrultusunda sağlanan vize kolaylığı Birliğin adalet ve içişleri alanında yapılan reform çalışmalarıyla üçüncü ülkeler üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmasını sağlamıştır. Bu sayede komşu ülkelerde genişlemeden kaynaklı duyulan rahatsızlıklar belli derecede çözüme ulaşmıştır. Bu çerçevede vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının AB'nin iç güvenlik endişeleri ve komşu bölgelerde dış istikrar ihtiyacını dengeleme çalışmalarının merkezine taşınmış olması bu uygulamaları AB'nin dış politika araçlarından biri haline dönüştürmüştür (Roig ve Huddleston 2007: 380). Geri kabul anlaşmalarının uygulanması esnasında; maliyet dağıtımı, geri gönderme prosedürleri, transit geri gönderme düzenlemeleri, ispat standardı, sorumlu kriterleri, zaman limitlerine ilişkin hükümler gibi birçok karmaşık süreçten geçilmektedir. Ancak bu prosedürler ülkeler arasında değişiklik gösterebilmektedir. Burada en temel ve üzerinde anlaşma sağlanması en zor konu üçüncü ülke vatandaşlarının ve devletsiz kişilerin geri kabulüne ilişkindir. Bu göçmenlerin göç güzergahlarının tespiti ve hangi, ülkeler üzerinden geçtiklerinin kanıtlanması tartışmalı bir konudur. Bu kapsamda gerçekleştirilen müzakereler boyunca sözkonusu ülkenin itirazları ve talepleri doğrultusunda düzenlemeler yapılmakta ve böylece anlaşmalar farklılık kazanmaktadır (Trauner ve Krause 2008: 428-429.)

Avrupa Birliği ve ülkemiz arasında ise 16 Aralık 2013 tarihinde "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma" imzalanmıştır ve aynı tarihte vatandaşlarımızın AB'ye vizesiz seyahatine imkân tanınmasını amaçlayan "Vize Serbestisi Diyaloğu" süreci de başlatılmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016: 61). Bu kapsamda Türkiye

Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği arasında 18 Mart 2016 tarihinde gerçekleştirilen Türkiye-Avrupa Birliği Zirvesi'nde alınan kararlar doğrultusunda 20 Mart 2016 tarihi itibarıyla lkemizden Yunanistan'a geçen tüm düzensiz göçmenlerin geri dönüşleri 4 Nisan 2016 tarihi itibarıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğümüz koordinasyonunda başlamıştır. Anlaşma gereğince Yunanistan adalarına ulaşan göçmenlerden yalnızca uluslararası koruma başvurusu reddedilenler veya uluslararası korumaya ihtiyacı olmayanların geri dönüşü sağlanmaktadır. Türkiye ve Avrupa Birliği Ortak Sonuç Bildirisi kapsamında Yunanistan adalarından geri alınan bir Suriye uyruklu göçmen karşılığında, geçici koruma kapsamında bir Suriye uyruklu göçmen ye Devletlere yeniden yerleştirilmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016: 62). Bu süreçle aynı anda işlemeye başlayan Avrupa'ya vize serbestisi diyalogu süreci ise o tarihten itibaren gelişen bir takım olaylar ve Avrupa tarafından sürecin işleyişini zorlaştıran adımlar sebebiyle henüz nihai bir sonuca ulaşmamıştır.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç insanların hayatlarını değiştirebilmek adına kimi zaman kendilerine sundukları en önemli fırsattır. Ekonomik, siyasi, toplumsal ya da bireysel her ne sebeple olursa olsun göçü tetikleyen, teşvik eden ve sürekliliğini sağlayan en temel unsur mevcut şartlardan duyulan memnuniyetsizlik durumudur. Küreselleşmenin getirmiş olduğu yenilikler de bu sürece ivme kazandırıcı niteliktedir.

Bu çalışmada AB tarafından geliştirilen göç politikaları güvenlikleştirme teorisi bağlamında incelenmiştir ve çalışmamızın ana temasının anlaşılabilmesi adına ilk bölümde göçe ilişkin temel terminoloji üzerinde durulmuş ve kavramsal tanımlamalar çerçevesinde göç alanında öncül kişiler tarafından çalışılmış olan kuramsal teoriler açıklanmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz göç konusu sayısız fikir ve görüşlerin güvenlik eksenli bakış açısıyla ele alındığı bir alanı temsil etmektedir. Uluslararası gündemin hızlı ve keskin şekilde değişmesi gerek siyasi gerekse toplumsal zeminde dünya üzerindeki birçok ülkeyi ilgilendiren göç konusunun ciddiyetinin yeterince kavranılmasına imkan vermemektedir.

Göçün güvenlikle anılması yeni bir yaklaşım olmamasına karşılık güvenliğin askeri merkezli sorunlardan ‘alçak politika’ olarak ifade edilen sorunlara doğru genişlemesi 1980’li yıllarda uluslararası ilişkilerde baskın görüş olan realizmin eleştirisi üzerinden doğmuştur. 1940’lı yıllardan itibaren yaklaşık olarak kırk yıllık bir zaman süresince Stratejik Çalışmalar ya da Ulusal Güvenlik Çalışmaları adıyla niteliğini sürdüren güvenlik çalışmaları 1980’lerin ikinci yarısından itibaren geleneksel-realist güvenlik anlayışına tepki olarak farklı bakış açılarını gündeme taşıyan bir alan haline gelmiştir.

Kopenhag Okulu güvenliği devlet merkezli düşünsel bir tartışmaya açmış olsa da güvenlik ve buna bağlı olarak tehdit alanının genişletmesi okula yenilikçi bir bakış açısı kazandırmıştır. Kopenhag Okulu tarafından öne sürülen bölgesel güvenlik kompleksi, sektörel yaklaşım ve güvenlikleştirme kuramları devlet merkezli bir güvenlik anlayışının dışına çıkmamakla beraber güvenliğin askeri alanla sınırlı kalmasını da eleştirmektedir. Özellikle çalışmamızın merkezinde bulunan güvenlikleştirme teorisi incelendiğinde bir objenin bekasına yönelik varoluşsal tehdit eden bir durum söz konusudur ve bu öge devlet olabileceği gibi toplumsal anlamda bir değer de olabilmektedir. Bu çerçevede güvenlikleştirici aktör varoluşu tehlikede olan objenin tehdit altında olduğunu ve olağanüstü önlemler alınarak bu tehdidin ortadan kaldırılması gerekliliğine dinleyici kitleyi ikna etmek durumundadır. Bu süreçte en dikkat çekici unsurlardan bir tanesi söz-eylemdir. Siyasi liderlerin dinleyici kitle üzerindeki etkisi güvenlikleştirme sürecini hızlandırabilmektedir.

Günümüzde güvenlikleştirme merkezli bu tür siyasi söylemler belirli gruplardaki partilerin oy potansiyelini artırmak amacıyla yaygın kullandıkları bir dil haline gelmiştir. Avrupa Birliği sınırları içerisinde gerek fiiliyatta gerekse söylemlerle desteklenerek güvenlikleştirilen en önemli alanlardan bir tanesi de göçtür.

Avrupa tarihsel süreç itibarıyla göçe yabancı bir coğrafya değildir. Sömürge geçmişi irdelendiğinde sömürgelerin kurulma aşamasında Avrupa ülkelerinden sömürgelere sömürgelerden çekilme aşamasında ise bu ülkelerden Avrupa'ya yoğun göçler yaşanmıştır. Özellikle 2. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllardan itibaren Avrupa, yaşam şartlarını değiştirmeyi amaçlayan, zorunlu olarak ayrıldığı ülkeye tekrar dönmek isteyen ya da ülkesindeki çatışma ve savaş ortamından kurtulmak için hedeflenen bir rota haline gelmiştir. Bunun yanısıra dönem dönem 'misafir işçi' göçü şeklinde oluşturulan politikalar da Avrupa'ya göçü teşvik edici nitelikte olmuştur. Ancak Avrupa tarafından 'hoşgörü' çerçevesinde karşılanan göç politikaları 1974 petrol krizinden itibaren yerini güvenlik merkezli ve kısıtlayıcı politikalara bırakmıştır.

Bu bağlamda göçe maruz kalan ya da dolaylı olarak etkilenen Avrupa ülkeleri göçün olumsuz veya olumlu etkilerinin kontrol altına alınmasını amaçlayan ortak bir

göç politikası geliştirmeyi hedeflemişlerdir. Bu çerçevede 1976 yılında kurulan Trevi Grubu ilk çalışmalarından birisidir. Avrupa için temel sorun düzenli göçten ziyade yasadışı olarak gerçekleşen ve kontrolü oldukça zor olan yasadışı göçlerdir. Takip eden yıllarda Trevi Grubu'nun oluşturduğu genel çerçeveyi destekleyici kararlar alınmıştır böylelikle göç konusu Avrupa için en temel meselelerden biri haline gelmiştir.

Göçe ilişkin oluşturulan yasal zeminin gittikçe göçü kısıtlayıcı politikalar üzerine yoğunlaşması göçü azaltmaktan ziyade göçmenlerin yasadışı yollara yönelmesine sebep olmuştur. 1985 yılında imzalanan Schengen Sözleşmesi Avrupa'nın göçe ilişkin güvenlikçi bakış açısını net olarak sergilediği uygulamalardan bir tanesidir. Oluşturulan Schengen alanı Birlik içerisinde yaşayan vatandaşların serbestçe hareket edebilecekleri bir alan iken Birlik dışından olan kişiler için 'öteki' konumunun güçlenmesine sebep olmuştur. Böylelikle dış sınırların kontrolü yönündeki uygulamalar ön plana geçmiştir.

Avrupa Birliği ortak göç politikaları oluşturulması bağlamında temel anlaşmalardan bir tanesi de kurucu anlaşma niteliğinde olan Maastricht Anlaşması'dır. İmzalanan bu anlaşmada ortak göç politikasının ana unsurları olan 'Özgürlük, Güvenlik ve Adalet' sütunlarının çerçevesi çizilmiştir. 1997 yılında İmzalanan Amsterdam Anlaşması ile de ortak göç politikası oluşturmaya yönelik ikinci dönüm noktası yakalanmıştır. Bu noktada vurgulanması gereken önemli bir nokta da oluşturulmaya çalışılan bu politikaların 'Kale Avrupası' fikrini destekleyici nitelikte ve göçü güvenlikleştirme boyutunda ele alan politikalar olduğudur.

Özellikle 11 Eylül saldırıları ve sonraki dönemlerde Orta Doğu coğrafyasında yaşanan şiddetli çatışmalar ve buna bağlı olarak gerçekleşen yoğun göç dalgaları Avrupa tarafından güvenlikleştirme politikası çerçevesinde gelişen 'dışsallaştırma' uygulamalarıyla göçü kontrol altına almaya çalışmaktadır. Özellikle İslam coğrafyasında meydana gelen ve İslamla bağdaşmayan nitelikteki örgütler Batı'nın Kale Avrupa'sı duvarlarını Müslümanlara karşı daha da yükseltmesine sebep olmuştur. Avrupa tarafından göçün dışsallaştırılması politikası tezimizi destekleyici nitelikte güvenlikleştirme bağlamında uygulanan en etkili yöntemlerden bir tanesidir. Bu

bağlamda göçe kaynaklık eden ya da transit ülke olarak adlandırılan ülkelere yapılan finansal destek yardımlarının yanısıra bu ülkelerle imzalanan geri kabul anlaşmaları göçmenleri Avrupa toprakları dışında tutmayı belli derecede başarmış olsa da sorunun ana kaynağına ilişkin çözümler üretilmediği için göç akınları hala devam etmektedir.

Bu aşamada ülkemiz de Avrupa ile geri kabul anlaşması imzalamıştır ve bağlantılı şekilde vize serbestisi diyalogu süreci başlamıştır. Ancak 2016 yılından itibaren Avrupa tarafından siyasi bir pazarlık konusu haline getirilmiş olan süreç henüz nihai bir sonuca varamamıştır. Bu çerçevede reel anlamda değerlendirildiğinde göç sorunu sadece belirli bir coğrafyayı ya da ülkeyi ilgilendiren bir problem olmaktan çoktan çıkmıştır. Neticeleri itibariyle göç Kopenhag Okulu'nda belirtildiği üzere ekonomik, askeri, siyasi, sosyal ve toplumsal olmak üzere her sektörü sistematik bir şekilde etkilemektedir. Avrupa Birliği göçü kendi toprakları dışında tutmaya yönelik politikalar geliştirme uğraşında olmakla beraber ortak bir paydada çözümler üretmek hala Birlik açısından sorun teşkil etmektedir. Türkiye bu süreçte göçmenler için transit ülke konumundan hedef ülke konumuna evrilen ve barındırdığı göçmen, sığınmacı, mülteci vb. sayıları itibariyle en çok etkilenmiş ülkedir. Bu sebeple göç konusu ülkemiz için orta ve uzun vadede kontrol altına alınmadığı sürece endişe verici bir konumdadır.

Son tahlilde Avrupa Birliği göçe ilişkin ortak bir politikanın oluşturulması aşamasında güvenlik merkezli bir bakış açısı benimsemektedir ve siyasi liderlerin söylemleriyle desteklenen güvenlikleştirici uygulamaların halk üzerindeki etkisi incelendiğinde daha önce de belirttiğimiz üzere yapılan araştırmalarda dinleyici kitlenin bu süreçte ikna olduğu görülmektedir. Ancak sorunun çözüme ulaşması aşamasında geçici ya da öteleyici çözümlerden ziyade sonuç odaklı politikalar izlenmelidir. Göçe kaynaklık eden sebepler üzerine yoğunlaşmak ve küresel bir problem haline dönüşmüş olan göçü yoksaymak yerine yönetmek bu sürece dahil olan her aktörün görevidir.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, Nermin (2017). *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. 3. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Yusuf (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Akçadağ, Emine (2012). “Yasadışı Göç ve Türkiye”. *Bilge Adamlar Kurulu Raporu*. İstanbul: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Akgül-Açıkmeşe, Sinem (2011). “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 8 (30): 43-73.
- Akgül-Açıkmeşe, Sinem (2014). “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme”. *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. Ed. E. Balta. İstanbul: İletişim Yayınları. 241-257.
- Akıncı, Buket vd. (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”. *Göç Araştırmaları Dergisi* 1(2): 58-83.
- Aksoy, Zeynep (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5(20): 292-303.
- Aktaş, Altan (2011). “Güvenlikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm”. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1(2): 7-47.

- Aldırmaz, Yaşar (2017). “Değerler Avrupası’ndan Duvarlar Avrupası’na Göç, Sığınmacılar ve Mülteci Krizi Çerçevesinde Ab Hukuku ve Politikaları”. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 16(2): 83-103.
- Alkan, Ufuk (2015). “Avrupa’da Refah Devleti ve Göç İlişkisi: Refah Şovenizmi Örneği”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 70(3): 751- 768.
- Aras, Bülent ve Karakaya-Polat, Rabia (2008). ”From Conflict to Cooperation: Desecuritization of Turkey’s Relations with Syria and Iran”. *Security Dialogue* 39(5): 495-515.
- Arslan, M. İnanç (2012). *The Paradoxes Of European Union Immigration Policy and its Repercussions On Turkish-Eu Relations*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Middle East Technical University.
- Atasu-Topçuoğlu, Reyhan (2016). “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. Ed. S.G. Ihlamur-Öner ve N.A. Şirin-Öner. İstanbul: İlerişim Yayınları. 501-509.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (2017). “Etkileşimli Avrupa Haritası” (<https://www.avrupa.info.tr/tr/etkilesimli-avrupa-haritasi-9>, 12 Kasım 2017’de erişildi).
- Bakan, A. Zerrin (2007). “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları”. *21.Yüzyıl Dergisi* 3: 35-50.
- Balamir-Coşkun, Bezen ve Çim, Ece (2015). "Avrupa Birliği Ortak Göç ve Mülteci Politikaları ve İnsan Güvenliği İkilemi", (https://www.academia.edu/20051180/Avrupa_Birli%C4%9Fi_Ortak_G%C3%B6%C3%A7_ve_M%C3%BClteci_Politikalar%C4%B1_ve_%C4%B0nsan_G%C3%BCvenli%C4%9Fi_%C4%B0kilemi, 15 Eylül 2017’de erişildi).

- Baldaccini, Anneliese ve Toner, Helen (2007). "From Amsterdam and Tampere to the Hague: An Overview of Five Years of EC Immigration and Asylum Law". *Whose Freedom, Security and Justice*. Ed. A. Baldaccini, E. Guild ve H. Toner. Portland: Hart Publishing. 1-22.
- Baldwin, David (1997). "The Concept of Security". *Revev of International Studies* 23(1): 5-26.
- Bali, Sita (2008). "Population Movements". *Security Studies an Introduction*. Ed. P.D Williams. USA: Routledge. 460-480
- Balzacq, Thierry (2005). "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context". *Security Dialogue* 11: 171-201.
- Bardakçı, Selma (2011). " Bölgesel Güvenlik ve Bölgesel Çatışma Ekseninde Asean Örneği", (<http://www.tuicakademi.org/bolgesel-guvenlik/>, 20 Kasım 2017'de erişildi).
- Baylis, John (2008). "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı". *Uluslararası İlişkiler* 5(18): 69-85.
- Baysal, Başar ve Lüleci, Çağla (2015). "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11(22): 61-95.
- Bendel, Petra (2007). "Everything Under Control? The European Union's Policies and Politics of Immigration". *The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration*. Ed. T. Faist ve A. Ette. London: Palgrave MacMillan. 32-48.
- Bernard, Alan (2000). "Uluslararası Anlaşmazlıkların Çözümlemesinde Yeni Yaklaşımlar". Çev. R. Sirmen. *Dış Politika* 4(3): 110-132.
- Bilgin, Pınar (2010). "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları". *Stratejik Araştırmalar Dergisi* 8(14): 69-96.

- Blunkett, David (27 Ocak 2003). "NS Interview: David Blunkett". New Statesmen.
- BMMYK Türkiye Temsilciliği ve T.C. İçişleri Bakanlığı E.G.M. (2005). İltica ve Göç Mevzuatı. Ankara: Başkent Matbaası.
- BMMYK, (1998). Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller. Ankara.
- Body, Monica (1989). "Family and Personel Networks in Migration". *International Migration Review, Special Silver Anniversary Issue 23(3)*: 638-670.
- Bonifazi, Corrado (2008). "Evolution of Regional Patterns of International Migration in Europe". *International Migration in Europe: New Trends and New Methods of Analysis*. Ed. C. Bonifazi, M. Okolski, J. Schoorl ve P. Simon. Amsterdam: Amsterdam University Press. 107-127.
- Booth, Ken (1991). "Güvenlik ve Özgürleş(tir)me". Çev. Ç. Şahin. *Avrasya Dosyası Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı 9(2)*: 51-70.
- Boswell, Christina (2007). "Migration Control in Europe After 9/11: Explaining the Absence of Securitization". *Journal of Common Market Studies 45(3)*: 589-610.
- Bozkurt, Enver vd. (2012). *Avrupa Birliği Hukuku*. 6. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Brauch, G. Hans (2008). "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü". Çev. Z. Arkan. *Uluslararası İlişkiler Dergisi 5(18)*: 1-47.
- Buonfino, Alessandra. (2004). "Between Unity and Plurality: the Politicization and Securitization of the Discourse of Immigration in Europe". *New Political Science 26 (1)*: 23-49.

- Buzan, Barry (1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Carolina: University of North Carolina Press.
- Buzan, Barry (1988). "Economic Structure and International Security: The Limits of the Liberal Case". *International Organization* 38(4): 597-624.
- Buzan, Barry (1989). "Peace, Power and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations". *Journal Of Peace Search* 21 (2): 109-125.
- Buzan, Barry (1991a). "New Patterns of Global Security in the Twenty First Century" . *International Affairs* 67(3): 431-451.
- Buzan, Barry (2008). "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi". Çev. B. Yavuz. *Uluslararası İlişkiler* 5(18): 107-25.
- Buzan, Barry vd. (1997). *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, Barry vd. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Colorado USA: Lynne Rienner Publisher.
- Buzan, Barry ve Wæver, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, Barry(1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Canpolat, Hasan (2011). "Hasan Canpolat'ın Açılış Notları". *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*. Ed. Ö. Çelebi, S. Özçürümez ve Ş. Türkay. Ankara: UNHCHR. XV-XIX.
- Canpolat, Hasan ve H. Onur Arıner (2012). "Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi". *ORSAM Rapor No: 123*. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi

- Carl-Ulrik, Schierup vd. (2006). *Migration, Citizenship, and the European Welfare State: A European Dilemma*. Oxford: Oxford University Press.
- Castles, Stephen (2000). "International Migration at the Beginning of the Twenty-first Century: Global Trends and Issues", (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-2451.00258>, 17 Ekim 2017'de erişildi).
- Castles, Stephen (2008). "Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective". Conference on Theories of Migration and Social Change. Oxford.
- Castles, Stephen ve Miller, J. Mark (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cholewinski, Ryszard (2007). "The Criminalisation of Migration in EU Law and Policy". *Whose Freedom, Security and Justice*. Ed. A. Baldaccini, E. Guild ve H. Toner. Portland: Hart Publishing. 301-336.
- Clifford, J. Jansen (1970). "Migration: A Social Problem". *Readings in the Sociology of Migration*. Ed. J. Clifford. New York: Pergamon Press. 3-35
- Commission of the European Communities (2008). "A Common Immigration Policy for Europe: Principles, actions and tools", (<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?jsessionid=jYXbTGPJmHppNSsJczklWgJGGs6cqRTLTP7n8BK2bhjMFVnJhWs!794013655uri=CELEX:52008DC0359>, 18 Şubat 2018'de erişildi).
- Council of the European Union (2009). "The Stockholm Programme – An open and secure Europe serving and protecting the citizens", (https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/stockholm-programme-open-and-secure-europe-serving-and-protecting-citizens-0_en, 12 Şubat 2018'de erişildi).

Council of The European Union (2010), “The Stockholm Programme- An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens”, (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:en:PDF>, 14 Şubat 2018'de erişildi).

Çağlayan, Savaş (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) 17: 67-91.

Çelebi, Özlen (2007). “Güvenlik”. *Uluslararası İlişkiler: “Giriş, Kavram ve Teoriler”*. Ed. H. Çakmak. Ankara: Barış Kitapevi/Platin Yayınları. 70-83.

Çomak, Hasret (2006). “Avrupa’da Güvenlik Yapılanmasının Yeni Parametreleri ve Türkiye’nin Durumu”. *Avrupa Araştırmaları Dergisi 14(1)*: 97- 120.

Dedeoğlu, Beril (2003). *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Dedeoğlu, Beril (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.

Dendias, Nikos (2012). “The Country is About to Perish”, (<http://heindehaas.blogspot.com.tr/2012/09/a-greek-migration-myth-syrian-invasions.html>, 12 Ocak 2018’de erişildi).

Dişbudak, Cem. (2003). *Uluslararası Göç, Ulus-ötesi Girişimcilik ve Çorum’un Anadolu Kaplanı Haline Gelmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doomernik, Jeroen ve Jandl, Michael (2008). “ Modes of Migration Regulation and Control in Europe”. Ed. J. Doomernik ve M. Jandl. Amsterdam: Amsterdam University Press. 19-24

- Dönmez, Suat (2010). *Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve Nato*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Düvell, Franck (2006). "Crossing the Fringes of Europe: Transit Migration in the EU's Neighbourhood". *COMPAS Working Paper 33*. Centre on Migration, Policy and Society. Oxford: University of Oxford Press.
- Ela-Özcan, Deniz (2017). "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme". *İş ve Hayat Dergisi 2(4)*: 183-215.
- Er, Ayten (2015). "İtici ve Çekici Faktörler Bağlamında İç Göç: Gaye Hiçyılmaz'dan Fırtına'ya Karşı". *Göç Dergisi 2(1)*: 43-58.
- Ergül, Nihat (2012). "Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler'in Rolü ve Uygulamaları". *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. Ed. A. Sandıklı. İstanbul: Bilgesam Yayınları.165-208.
- Erol, Murat ve Ersever, O. Gülendam (2014). "Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale". *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi 24(1)*: 47-68.
- Eurobarometer 84 (2015). "Public opinion in the European Union". Sonbahar, file:///C:/Users/Merlin/Downloads/eb84_first_en.pdf, 18 Şubat 2018'de erişildi).
- Eurobarometer 85 (2016). "Public opinion in the European Union". İlkbahar, file:///C:/Users/Merlin/Downloads/eb85_first_en%20(1).pdf, 18 Şubat 2018'de erişildi).
- Eurobarometer 87 (2017). "Public opinion in the European Union". İlkbahar, (file:///C:/Users/Merlin/Downloads/eb87_first_en%20(1).pdf, 18 Şubat 2018'de erişildi).

Eurobarometer 88 (2017). "Public opinion in the European Union". Sonbahar, (file:///C:/Users/Merlin/Downloads/eb88_first_en%20(1).pdf, 18 Şubat 2018'de erişildi).

European Commission (2002). "Tampere, Kick-Start to the EU's Policy for Justice and Home Affairs", (http://ec.europa.eu/councils/bx20040617/tampere_09_2002_en.pdf, 25 Aralık 2017'de erişildi).

European Commission (2009). "Strengthening the European Union as an area of freedom, security and justice", (http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/intro/fsj_intro_en.htm, 18 Şubat 2018'de erişildi)

European Parliament (2002). "Resolution on the Progress Made in 2001 Towards the Establishment of the Area of Freedom, Security and Justice Provided for in Article 2, Fourth Indent, of the TEU", (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B5-2002-0099&language=EN> , 28 Aralık 2017'de erişildi).

European Union, (https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_en#tab-0-1, 11 Eylül 2017'de erişildi).

Eurostat,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.dotab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00001>, 10 Kasım 2017'de erişildi).

Faist, Thomas (2002). "Extension du domaine de la lutte: International Migration and Security Before and After September 11, 2001". *International Migration Review* 36(1): 7-14.

Faist, Thomas (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. Çev. A. Z. Gündoğan ve C. Nacar. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Faist, Thomas (2010). "The Crucial Meso- Level". *Migration: Critical Concepts in the Social Sciences*. Ed. M. Martiniello ve J. Rath. Newyork: Routledge. 60-90.

Fassman, Heinz ve Rainer, Munz (1992). “Patterns and Trends of International Migration in Western Europe”. *Population and Development Review* 18(3): 457-480.

Fawcett, T. James ve Arnold, Fred (1987). “ Explaining Diversity: Asian and Pasific Immigration Systems”. *Pacific Bridges: The New Immigration from Asia and the Pacific Islands*. Ed. J. T. Fawcett ve B. V. Carino. New York: Center for Migration Studies. 453-473.

Gençler, Ayhan (2005). “Avrupa Birliği'nin Göç Politikası”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 49: 173-197.

Gezgin, M. Fikret (1994). *İşgücü ve Avustralya'daki Türk İşçileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Giddens, Anthony (2008). *İrk, Etniklik, Göç*. Çev. Ş. Pala Güzel. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

International Organization for Migration (2014). “Glossary of IOM”, <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/key-migration-terms/1.html#Forced-migration>, 25 Nisan 2017'de erişildi).

Goodwin, Matthew (2011). “*Right Response: Understanding and Countering Populist Extremism in Europe*”. *Catham House Report*, The Royal Institute of International Affairs.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016). “2016 Türkiye Göç Raporu, http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf, 03 Ocak 2018'de erişildi).

Göç Terimleri Sözlüğü (2009). *Uluslar Arası Göç Hukuku*. Ed. B. Çiçekli. IOM Uluslar Arası Göç Örgütü.

- Gök, G. Oğuz (2016). “Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31: 65-82.
- Gökalp-Aras, Ela (2014). “Biyopolitik Bir Nüfus Politikası Olarak Avrupa Birliği’nin Düzensiz Göç Rejimi ve Sınırlarda Ölüm Siyaseti”. *Turkish Journal of Population Studies* 36: 67-102.
- Gökçan, Gül vd. (2010). “Göç ve Mültecilik”. http://multeci.net/index.php?option=com_contentveview=articleveid=58%3:gocvemultecilikvecatid=35%3:goc-ve-multecilikveItemid=14velang=tr, 25 Mayıs 2017’de erişildi).
- Guild, Elspeth (2009). *Security and Migration in the 21st Century*. Cambridge: Polity Press.
- Güleç, Cansu (2015). “Avrupa Birliğinin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”. *TESAM Akademi Dergisi* 2(2): 81-100.
- Güllüpnar, Fuat (2012). “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 4: 53-85.
- Huysmans, Jef (1998). “Revisiting Copenhagen: Or, on the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe”. *European Journal of International Relations* 4(4): 479-505.
- Huysmans, Jef (2000). “The European Union and the Securitization of Migration”. *Journal of Common Market Studies* 38(5): 751-777.
- International Conference on the Relationship Between Disarmament and Development: Final Document (1987). United Nations. New York. (<http://disarmament.un.org/cab/docs/aconf13039.pdf>. 20 Temmuz 2017’de erişildi).

International Migration Reports (2017), “International migration report 2017” (<https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html>, 15 Şubat 2017’de erişildi).

İçduygu, Ahmet (2009). "International Migration and Human Development in Turkey". *Human Development Research Paper No. 52*. New York: United Nations Development Programme, Human Development Report Office.

İçduygu, Ahmet vd. (2014). “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923- 2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”. *Mirekoç Araştırma Raporları*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayını.

İçduygu, Ahmet ve Aksel, B. Damla (2012). “Türkiye’de Düzensiz Göç”. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.

İçduygu, Ahmet (2006). “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları”. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.

İktisadi Kalkınma Vakfı (1986). Avrupa Tek Senedi (<http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/2835,atstrpdf.pdf?0>, 18 Aralık 2017’de erişildi).

Kardaş, Tuncay ve Erdağ, Ramazan (2015). “Postyapısalcılık ve Uluslararası İlişkiler”. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Ed. R. Gözen. İstanbul: İletişim Yayınları. 379-402

Kaya, Ayhan ve Erdoğan, Mustafa (drl) (2015). *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, Muammer (2003). “Beyin Göçü/Erozyonu”. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* 5(2) No: 152.

- Kaypak, Şafak (2012). “Güvenlikte Yeni Bir Boyut; Çevresel Güvenlik”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20.Yıl Özel Sayısı 8(8): 1-22.
- Kearney, Michael (1986). “From the Invisible Feet: Antropological Studies of Migration and Development”. *Theories of Migration*. Ed. R. Cohen. England: Edward Elgar Publishing. 374-404.
- Kicinger, Anna (2004). “International Migration As A Non-Traditional Security Threat And The EU Responses To This Phemenon”. *Central European Forum For Migration Research*, Working Paper 2/2004.
- Kicinger, Anna ve Saczuk, Katarzyna (2004). “Migration Policy in the European Perspective-Development and Future Trends”. *Central European Forum For Migration Research*. Warsaw, Poland.
- Koçak, Orhan ve Gündüz, R. Demet (2016). “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 7(12): 66-91.
- Koçak, Yüksel ve Terzi, Elvan (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3(3): 163-184.
- Koser, Khalid (2005). “Irregular Migration, State Security and Human Security”. London: Global Commission on International Migration.
- Köktaş, Arif ve Yılmaz, Ömer (2010). “Avrupa Birliği Entegre Sınır Yönetimi Modeli: Schengen Sözleşmesinden Stockholm Programına”. *Polis Bilimleri Dergisi* 12(2): 1-21.

- Köşer-Akçapar, Şebnem (2016). “Uluslararası Göç Alanında Güvenlik algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu”. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. Ed. S.G. İhlamur- Öner ve N. A. Şirin-Öner. İstanbul: İletişim Yayınları. 563-576.
- Kritz, M. Mary, Lim, L. Lin ve Zlotnik, Hania (1992). *International Migration Systems: A Global Approach*. Oxford: Clarendon Pres.
- Kurt, Selim (2015). “Toplumsal Güvenliğin Yükselişi”. *International Journal of Social Science Studies* 37: 459-476.
- Kurt, Yılmaz ve Çöğğün, Mustafa (2007). “Mülki İdare Amirleri Sınır Görevi Rehberi”. *T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi*. Yayın no:9. Ankara: Arem Yayınları.
- Küüksahin, Ahmet (2006). “Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir”. *Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi* 2(4): 7-40.
- Kümbetoğlu, Belkıs (2003). “Küresel Gidişat, Değişen Göçmenler ve Göçmenlik”. *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar: Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik*. Ed. A. Kaya, G. G. Özdoğan. İstanbul: Bağlam Yayınları. 271-298.
- Lahav, Gallya (2004). *Immigration and Politics in the New Europe*. New York: Cambridge University Press.
- Lee, S. Everett (1966). “A Theory of Migration“. *Demography* 3(1): 47-57.
- Lodge, Juliet ve Bayburtlu, Mustafa (2002). *Avrupa Birliği'nin Adalet ve İçişleri Alanındaki Müktesebatı ve Türkiye'nin Uyumu*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

- Lordoğlu, Kuvvet vd. (2004). “Türkiye’de Enformel İstihdam ve Yabancı Kaçak İşgücü”. *UGİNAR Proje Raporu*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.
- Luc-Mathieu, Jean (2006). *Avrupa Birliği*. Çev. İ. Yerguz. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Mabogunje, L. Akin (1970) “A System Approach to A Theory of Rural-Urban Migration”. *Geographic Analysis* 2: 1-18.
- Mandacı, Nazif ve Özerim, Gökay (2013). “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”. *Uluslararası İlişkiler* 10(39): 105-130.
- Massey, S. Douglas (1988). “Economic Development and International Migration in Comparative”. *Population and Development Review* 14(3): 383-413.
- Massey, S. Douglas vd. (1993). “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”. *Population and Development Review* 19(3): 431-466.
- Massey, S. Douglas vd.(1993). “Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi”. Çev. S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, İ. Sirkeci, M. Murat Yüceşahin. *Göç Dergisi* 1(1): 11-46.
- Massey, S.Douglas (2015). “Göç Kuramlarında Kayıp Halka”. Çev. D. Eroğlu, O. Unutulmaz ve İ. Sirkeci. *Göç Dergisi* 3(2): 143 – 165
- Mathews, T. Jessica (1989). “Redefining Security”. *Foreign Affairs* 68(2): 162-177.
- Mcdonald, Matt (2008). “Securitization and the Construction of Security”. *European Journal of International Relations* 14(4): 563-587.
- Mcsweeney, Bill (1996). “Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School”. *Review of International Studies* 22(1): 81-93.

- Mesjasz, Czeslaw(2008). “Ekonomik Güvenlik”. Çev. Y. Demirdağ. *Uluslararası İlişkiler* 5(18): 125-150.
- Miş, Nebi (2012). *Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye’de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923-2003*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Moran, Theodore (1990). “International Economics and National Security”. *Foreign Affairs* 69(5): 74 -90.
- Moussis, Nicholas (2004). *Avrupa Birliği Politikaları Rehberi*. Çev. A. Fethi. İstanbul: Mega Press.
- NTV (2017). "Avrupa Birliği'nin Nüfusu Açıklandı", (<https://www.ntv.com.tr/dunya/avrupa-birliginin-nufusu-aciklandi,L0DikR3ldkqqNMdNkbNhwx>, 27 Eylül 2017’de erişildi).
- Official Journal of The European Communities (2005). "The Hague Programme: Strengthening, Freedom, Security and Justice in the European Union", (<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.douri=OJ:C:2005:053:0001:0014:EN:PDF>, 18 Kasım 2017’de erişildi).
- Ortaylı, İlber (2005). “Genel Göç Olgusu”. *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler*. İstanbul: Zeytinburnu Belediye Başkanlığı.
- Ovalı, A. Şevket (2004). “Masadan Sahaya Geçiş: Yeni Güvenlik Kurgusunun Uluslararası Politikadaki Yansımaları”. *Avrasya Dosyası* 10(4): 111-131.
- Ovalı, Şevket (2006). “Ütopya ve Güvenlik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırılması”. *Uluslararası İlişkiler* 3(10): 3–52.

- Öner, A. Şirin (2016). “Çabalar Sonuç Verecek mi? Avrupa Birliği'nin Ortak Bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri”. *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar*. Ed. S. G. İhlamur- Öner ve N. A. Şirin-Öner. İstanbul: İletişim Yayınları. 539-561.
- Özdal, Barış (2008). “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci Bağlamında Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve İstihdam Stratejisi”. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi 10(3)*: 89-121.
- Özerim, G. Mehmet (2012). *Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşıtlığı: Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtı Söylemin İnşası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özerim, G. Mehmet (2014). “Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi?”. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi 5(1)*: 11- 48.
- Özgen, Nurettin (2012). “Çok Boyutlu Bir Serüven: Göç ve Yaşamsal Örüntüleri”. *Günümüz Dünya sorunları; Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*. Ed. N. Özgen. Ankara: Eğiten Kitap. 415-448.
- Özgöker, Uğur ve Batı, G. Ferhat (2016). “Avrupa Birliği Hukukunda Göç Sorunu Parametreleri. Ekonomi”. *İstanbul Arel Üniversitesi Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 1(2)*: 1-10.
- Özgür, Ergün (2012). “Genişleyen Avrupa Birliği'nin Göçmen İkilemi ve Yaşlanan İş Gücü”. *Öneri Dergisi 10(38)*: 73-85.
- Özgür, Nurcan ve Özer, Yeşim (2010). *Türkiye'de Sığınma Sisteminin Avrupalılaştırılması*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Özler, Zeynep (2010). “AB'de ve Türkiye'de Sınır Yönetimi”. *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*. No.16

- Penninx, Rinus vd (2008). "Migration and Integration In Europe: The State of Research". *Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS)*. Oxford: University of Oxford.
- Petersen, William (1958). "A General Typology of Migration". *Amerikan Sociological Review* 23: 256-266.
- Portes, Alejandro ve Bach, L. Robert (1985). *Latin Journey: Cuban and Mexican Immigrants in the United States*. Berkeley: University of California Press.
- Portes, Alejandro ve Böröcz, József (1989). "Contemporary Immigration: Theoretical Perspectives on its Determinants and Modes of Incorporation". *International Migration Review* 23(3): 606-630
- Ravenstein E. Georg. (1885). "The Laws of Migration". *Journal of the Statistical Society* 48(2): 167-235.
- Ravenstein, E. Georg (1889). "The Laws of Migration". *Journal of the Royal Statistical Society* 52(2): 241-305.
- Rees, Wyn (2008). "Inside out: The External Face of EU Internal Security Policy". *Journal of European Integration* 30(1): 97-111.
- Roberts, Brad (1990). "Human Rights and International Security". *Washington Quarterly* 13: 65-75.
- Rodier, Claire (2006). *Analysis of The External Dimension of The EU's Asylum And Immigration Policies'–Summary and Recommendations for the European Parliament*. Brussels: European Parliament.
- Roig, Annabelle ve Huddleston, Thomas (2007). "EC Readmission Agreements: A Re-evaluation of the Political Impasse". *European Journal of Migration and Law* 9: 363-387.

- Sağlam, Serdar (2006). “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 5: 33-44.
- Samur, Hakan (2008). “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5(2): 1-16.
- Sandıklı, Atilla ve Emeklier, Bilgehan. (2011). “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları”. *Uluslararası Balkan Kongresi, 21’inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği*. Ed. H. Çomak ve C. Sancaktar. Kocaeli. 21-41.
- Sandıklı, Atilla ve Emekliler, Bilgehan (2012). “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”. *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. Ed. A. Sandıklı. Ankara: Bilgesam Yayınları. 3-70.
- Sayın, Yusuf vd. (2016). “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 18(31): 1-13.
- Sert, D. Şenol (2016a). “Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. Ed. S.G.Ihlamur - Öner ve N. A. Şirin- Öner. İstanbul: İletişim Yayıncılık. 29-47.
- Sert, Deniz (2016). “Küresel Hareketlilik ve Göç”. *Küresel Siyasete Giriş*. Ed. E. Balta. İstanbul: İletişim Yayınları. 505-522.
- Stark, Oded ve Bloom, E. David (1985). “The New Economics of Labour Migration”. *American Economic Review* 75: 173-178.
- Sterkx, Steven (2003). “Cross-Pillarisation at the Intersection of EU Migration and Refugee Policy and the Union’s External Relations”, (<http://aei.pitt.edu/2957/1/162.pdf>, 17 Aralık 2017’de erişildi).

- Stouffer, A. Samuel (1940). "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance". *American Sociological Review* 5(6): 485-867.
- Stritzel, Holger(2007). "Towards Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond", *European Journal of International Relations* 13(3): 357-383.
- Subacchi, Paola (2005). "Temporary Immigration: A Viable Policy for Developed Countries". *International Economics Programme*. Chatham House Briefing Paper.
- Şahin, Çiğdem (2004). "Sözcelerin Gücü Adına... Güç Bush'ta Artık". *Uluslararası Güvenlik Sorunları*. Ed. K. Kasım ve Z.A. Bakan. Ankara: ASAM Yayınları. 82-101.
- Şemşit, Sühal (2010). *Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, F. Yusuf ve Özkorul, Güzde (2016). "Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme". *Göç Araştırmaları Dergisi* 2 (2): 86-119.
- Şener, Bülent (2017). "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme". *Güvenlik Bilimleri Dergisi* 6(1): 1-31.
- Şir, A. Yavuz (2008). "Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, Enerji Güvenliği Ve Rusya". *II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi*. Bilgesam.
- Şirin-Öner, Aslı (2016). "Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar". *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. Ed. S. G. İhlamur-Öner, N. A. Şirin-Öner. İstanbul: İletişim Yayınları. 13-27.

- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı (2011). *AB'ye Genel Bakış*, No:2. Ankara: AB Bakanlığı Yayını.
- TDK (2015). "Güncel Türkçe Sözlük", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.547b70dd11da9.13300033, 12 Nisan 2017'de erişildi).
- Tilly, Charles ve Brown, C. Harold (1967). "On Uprooting, Kinship, and the Auspices of Migration". *International Journal of Comparative Sociology* 8: 139-164.
- Toksöz, Gülay (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Trauner, Florian ve Krause, Imke (2008). "EC Visa Facilitation and Readmission Agreements: A New Standard EU Foreign Policy Tool?". *European Journal of Migration and Law* 10(4): 411-438.
- Treaty of Amsterdam (1997). <http://treaties.fco.gov.uk/docs/fullnames/pdf/1999/TS0052.pdf>, 22 Aralık 2017'de erişildi).
- Tümtaş, M. Sertaç ve Ergün, Cem (2016). "Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21(4): 1347-1359.
- Tüysüzoğlu, Göktürk (2011). "Toplumsal Kimliğe Dayalı Güvenikleştirmelerin Siyasal Sorunlar Bağlamında İrdelenmesi: Belucistan Örneği". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 21: 39-87.
- Uçarer, M. Emek (2001). "Managing Asylum and European Integration: Expanding Spheres of Exclusion". *International Studies Perspectives* 2: 288-304.
- Ullman, H. Richard (1983). "Redefining Security". *International Security* 8(1): 129-153.

Ultan, M. Özlem (2016). *Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

UNCHR, (<http://www.unhcr.org/tr/>, 11 Ocak 2018'de erişildi).

United Nations High Commissioner For Refugees (2001). *Asylum Applications in Industrialized Countries:1980-1999*. Switzerland: Population Data Unit. <http://www.unhcr.org/3c3eb40f4.html>, 11 Ocak 2018'de erişildi).

Waever, Ole (2004). "Aberystyth, Paris, Copenhagen: New Schools in Security Theory and Their Origins between Core and Periphery (http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/7/4/4/6/pages74461/p74461-9.php, 28 Ağustos 2017'de erişildi).

Waever, Ole (1995). "Securitization and Desecuritization". *On Security*. Ed. R. D. Lipschutz. Columbia: Columbia University Press. 46-87.

Waever, Ole (2001). "Identity, Communities and Foreign Policy: Discourse Analysis as a Foreign Policy Theory", Lene Hansen ve Ole Wæver (der.), *European Integration and National Identity: Challenge of the Nordic States*, Londra, Routledge: 20-5.

Waever, Ole (2008). "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi". Çev. B. Demirtaş Coşkun. *Uluslararası İlişkiler* 5(18): 151-178.

Waever, Ole vd.(1993). *Identity Migration and the New Security Agenda in Europe*. New York: St. Martins Press.

Wallace, Helen vd. (2005). *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

Walt, M. Stephen (1991). "Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı". Çev. B. Gürsoy ve B. S. Ağır. *Avrasya Dosyası Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı* 9(2): 71-106.

- Wolfers, Arnold (1952) "National Security as an Ambiguous Symbol". *Political Science Quarterly* 67(4): 481-502.
- World Migration Reports (2018), the UN Migration Agency (https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf 15 Şubat 2017'de erişildi).
- Yalçın, Cemal (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Yazan, Yeliz (2014). *İnsan Hakları Bağlamında Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası: "Türkiye Örneği"*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeo, Geoffrey (2010). "Representing the Act: Records and Speech Act Theory". *Journal of the Society of Archivists* 31(2): 95–117.
- Yılmaz, Abdurrahman (2014). "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri". *Turkish Studies* 9(2): 1685-1704.
- Yılmaz-Elmas, Fatma (2016). *Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yinan, Refet ve Taşdemir, Hakan (2002). *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zimmermann, F. Klaus (2005). "Introduction: What We Know About European Migration?". *European Migration: What Do We Know?*. Ed. K. F. Zimmermann. Oxford: Oxford University Press. 1-14
- Zora, Kadir (2015). "Güvenikleştirme: Hukuksal Meşruiyetten Siyasal Meşruiyete Evrilme ve Kopenhag Okulu". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 23(2): 112-126.

Zorba, Hilal (2004). "AB'nin Göçmenlere Yönelik Politikalarını Etkileyen Faktörler".
Barış Araştırmaları ve çatışma zmleri Dergisi 4(1): 3-17.

